ԼՈՒՍԱԹԵՐ

Բ. ՏԱՐԻ

Կազմեցին
ՍՏ. ԼՊՈՒՅԵՆՑ, ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ, Լ. ՍԵՂՐՈՍՅԱՆ

Գաղափարագործեց՝ Ա. ԱԽԻԿՅԱՆ

Հրատարակության
ՀԱՅԿ. ԽԱՉԻ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹՅԱՆ

Տպագր. «ԱԶԱՏ ՕՐ» — ԱԹԻՆՔ
1945

2237

Uit de nalatenschap van
Nubar Jessayan (1920-2009)

ԼՈՒՍԱԲԵՐ

Բ. ՏԱՐԻ

Կազմեցին
ՍՏ. ԼԻՍԻՑԵԱՆ, ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ, Լ. ՍԵՂԲՈՍԵԱՆ

Պատկերազարդեց՝ Վ. ԱԽԻԿԵԱՆ

Հրատարակութիւն
ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՇՐՋ. ՎԱՐԶՈՒԻՐԵԱՆ

Տպագր. «ԱԶԱՏ ՕՐ» — ԱԹԷՆՔ
1945

Inhalte - Inhaltsangaben

1. ԶՐԱԺԵՇՏ

Դէ՛, մնաք բարով, արօտնե՛ր ժպտուն,
ամառը անցաւ, հօտը կ՛իջնէ տուն։
Ետ կու գանք ձեզի մենք նորեկ գարնան,
երբ թռչուններու երգերն արթննան,
երբ լեռները թարմ հագուին կանաչով,
երբ ջրերը ժիր վազեն կարկաչով։
Դէ՛, մնաք բարով, արօտներ ժպտուն,
ամառը անցաւ. հօտը կ՛իջնէ տուն։

Ո՞վ է այս վճիռ - բարով ըսողը, հրաժեշտ տլուղը։

Հօտը ինչո՞ւ ուշացաւ սարերեն կ՛իջնէ։ Ձմեռը ո՞ւր կ՛անցընէ։

2. ԾԻԾԵՌՆԱԿՆԵՐՈՒ ՑՈՒՆ

1.

Աշուն էր:

Ծիծեռնակները ամեն իրիկուն կը հաւաքուէին, կը շարուէին տանիքի մը եզերքը կամ ճիւղերուն վրայ ու կը ծլւլային անհանգիստ:

— Տեսէ՛ք, — կ՛ըսէր մէկը, — ինչպէս խուռը դեղ-ներ է: Ամբողջ օրը ադին - անդին ինկայ, հազիւ քանի մը թիթեռ ճարեցի:

— Սո՛ւս եղիր — սո՛ւս, կ՛աւելցնէր միւսը. — ծա-ռերը կամաց - կամաց մերկ կը դառնան, եղէգները կը չոր-նան, մժղուկներն ա՛լ չեն երեւար: Լաւ է, գոնէ աղբանոց-ներուն վրայ դեռ դժվժան ճանճերը:

— Բայց օ՞րը, օ՞րը, ինչպէս կարճցեր է, — թե-ւերը թափահարելով մէջը ինկաւ ուրիշ մը: — Դեռ կշտա-ցած ալ չես ըլլար, մէյ մըն ալ տեսար՝ մութը կոխեց:

Այսպէս կը հաւաքուէին ու կը զանգատէին ծիծեռ-նակները:

2.

Իրիկուն մըն ալ բոլորը միասին ժողվըւեցան բարձր զանգակատան գլուխը: Այնքան շատ էին որ զանգակատունը կարծես սեւ ներկուած ըլլար:

Ջէ՛, չէ, — կ՛ըսէին ծերերը, — ալ դիմանալու բան չէ: Ջիչ մըն ալ որ մնանք՝ սովամահ կըլլանք:

— Հապա ի՞նչ ընենք, — կը հարցնէին նորերը մո-լորած:

Պիտի չըւենք,— յայտնեցին մեծերը:

Այդ գիշերը բոլոր ծիծեռնակները միասին անցուցին եկեղեցիին գմբէթին վրայ: Իսկ առտուն կանուխ, լուսաբա-ցին, ամբողջ երամը ելաւ ու ճուռղելով պտոյտներ կ՛ընէր տներուն գլուխը:

— Մնաք բարով, մեր սիրունիկ բունիկներ, — կը կանչէին ծերերը:

— Մնաք բարով, մեր փոքրիկ օրօրաններ. — կը կանչէին նորերը:

Ու բոլորը միասին սաւառնեցան վե՜ր, բա՜րձր, բա՜րձր, ճամբայ ինկան դէպի հարաւ, դէպի տաք երկիրները:

Բարի ճանապա՜րհ, բարի ծիծեռնակներ:

Ուրիշ ի՛նչ չլսող բոչուններ գիտես: Ինչո՞ւ կը չլսեն բոչուններըւ

3. ԴՊՐՈՑԻ ՃԱՄԲԱՆ

Ձմեռուան բուքին, սառնամանիքին
դպրոցի ճամբան
դժուար է երկար՝ շատերուն համար:
Ձուարթ գարունքին, ծաղկին ու երգին
դպրոցին ճամբան,
կարծես աւելի կարճ է, հաճելի:
Իսկ երբ սէր ունի մէկը որսումի,
դպրոցի ճամբան,
մի՛շտ է կարճ, սիրուն, ծմեռ թէ գարունւ

4. ԴԱՍԻ ԱՏԵՆ

Սմբողջ դասարանը յուռ կը գրէր: Կը լսուէին միայն գրիչներուն ճոճոցը, երբեմն ալ ուսուցչին ձայնը, որ մէկուն կամ մէկալին սխալը կ՛ուղղէր:

Սեդրակը ամուր սեղմեր էր գրիչը մատներուն մէջ

ու շատ կ'աշխատէր գծերը շիտակ գրելու։

Բայց քիչ մը վերջը յոգնեցաւ, գլուխը հետզհետէ սկսաւ վար կախուիլ, մատները աւելի ու աւելի դանդաղ կը շարժէին, ուսուցիչի ձայնն ալ կամաց - կամաց կը հեռանար, կ'թրծես ուրիշ սենեակէ մը կու գար։

Եւ Սեդրակին այնպէս թըւեցաւ, իբրեւ թէ ինքը իրենց տունն է ու իր գրածը ցոյց կու տայ մայրիկին. "Նայէ՛, ինչպէս գեղեցի՞կ է, ինչպէ՞ս շիտակ„։ Մայրիկն ալ կը գովէ ու կը շոյէ անոր գլուխը։

Յանկարծ բացաւ աչքերը, նայեցաւ աջ ու ձախ։ Ընկերները ընդհատեր էին գրելը ու խնդալով անոր կը նայէին։

Սեդրակը վախցած վեր ցատկեց ու լալ կ'ուզէր, բայց ուսուցիչը ժպտեցաւ անուշ ու շարունակելով շոյել անոր գլուխը՝ ըսաւ.

— Գունդ տարա՞ւ, հա՞, պզտի՛կս. յոգնեցա՛ր Բան չը կայ, այս վայրկեանիս զանգը պիտի տան. կը վազես գունդ կը փախչի։

Սեդրակի հուցը ինչո՞ւ տարաւ։ Գուցը ինչո՞ւ հաւատար է։

Սեդրակը ինչո՞ւ երազին մէջ տեսաւ, իբրեւ թէ մայրը կը շոյէ իր գլուխը։

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ի Կ

Ճերմակ դաշտեր, սեւ-սեւ հունտեր
Ձեռքով ցանեմ, աչքով հնձեմ։

5. ԱՆՁԱՐԱԿԻՆ ԱՐԴԱՐԱՑՈՒՄԸ

Նապաստակը կը վազէր, շունն ալ ետեւէն, եւ այնպէս արագ կը վազէր, որ շունը հասնիլ չը կրցաւ:

— Է՜յ, բարեկա՛մ, այդ փոքրիկը քեզմէ աղէկ կը վազէ. — ըսաւ շան տէրը, յանդիմանելով:

— Դէ՜, ի հա՛րկ է, ես կը վազեմ փորիս համար, ան կը վազէ մորթին համար. — ինքզինքը արդարացուց շունը, պոչը քաշեց ու գնաց մէկդի:

Այսպէ՞ս պիտի վտածէր կտրիճ շունը:

6. ՓՈՔՐԻԿ ԽԱՆՈՒԹՊԱՆԸ

1.

— Մամի՛կ, մամի՛կ, եկուր խաղանք. — կը խնդրէր փոքրիկ երուանդը:

— Լա՛ւ, խաղա՛նք. — համաձայնեցաւ մամիկը:

— Խանութ խաղանք, հա՞, մամի՛կ:

— Լա՛ւ, խանութ խաղանք:

Ու երուանդը վազեց, բերաւ մէկ-երկու աթոռ, դրաւ իրարու քով:

— Ասիկա սեղանը. — ըսաւ ուրախ-ուրախ:

Վրան շարեց տուփեր, գրքեր, լրագիրներ, քրոջ տիկնիկը, իր հոլը, ուրիշ խաղալիքներ, նորէն տուփեր. նորէն գրքեր, մէկ-երկու հատ ալ շիշ, խնձորը, որ դեռ չէր կերեր, անոր քովիկն ալ իր փոքրիկ գրպանի դանակը:

Խանութը պատրաստ էր:

Վազեց քովի սենեակէն բերաւ պապիկի գունաւոր մեծ թաշկինակը. կապեց առջեւը գոգնոցի պէս, երկար մա,

տիտ մը անցուց ականջին ետեւը ու կեցաւ խանութին առջեւը։

— Այս կողմը հրամեցէ՛ք, այս կողմը հրամեցէ՛ք, ո՛վ ի՛ուզէ լաւ խնծոր, խոշոր-խոշոր. ո՛վ կ՛ուզէ գինի, անուշ գինի. ո՛վ կ՚ուզէ բողկ, կարմիր-կարմիր. պա՜հ, պա՜հ, պա՜հ, պա՜հ։

2.

— Շաքար ունի՞ս, խանութպան աղբա՛ր. — հարցուց մամիկը։

Ինչքան որ սիրտդ ուզէ. — պատասխանեց խանութպանը։

— Լա՛ւ, հինգ մէթր շաքար տուր ինծի։

Փոքրիկ խանութպանի խնդալը եկաւ: բայց զսպեց։

—Ներեցէ՛ք, տիկի՛ն, մենք շաքար մէթրով չենք ծախեր. — ըսաւ քաղաքավար կերպով։

— Հապա ինչո՞վ — հարցուց մամիկը։

— Շաքարը կը ծախենք քիլօով։

Քիլօո՞վ Հա՞ իրաւ որ, — ըսաւ մամիկը։ — Դէ՛, խնդրեմ, ինծի հինգ քիլօ շաքար տուր, երկու քիլօ ալ հաւկիթ։

— Ներեցէ՛ք տիկին, — ժպտեցաւ խանութպանը, — մենք հաւկիթը քիլօով չենք ծախեր։

— Հապա ինչո՞վ. — հարցուց մամիկը։

— Հաւկիթը կը ծախենք հատով։

— Հատո՞վ։ Հա իրաւ որ. — ըսաւ մամիկը։ — Դէ՛, խնդրեմ, ինծի քսան հատ հաւկիթ տուր, հարիւր հատ ալ գինին։

Փոքրիկ խանութպանը այս անգամ արդէն խնդուքը բռնել չը կրցաւ։

— Ներեցէք տիկին, մենք գինին հատով չենք ծախեր։

— Հապա ինչո՞վ, — հարցուց մամիկը։

— Գինին կը ծախենք շիշով։

— Շիշո՞վ։ Հա իրաւ որ։ Դէ՛, ինծի երկու շիշ գինի տուր, երեք շիշ ալ լուցկի։

— Ներեցէ՛ք, տիկին, լուցկին մենք շիշով չենք ծախեր:

— Հապա ինչո՞վ, — հարցուց մամիկը:

— Լուցկին կը ծախենք տուփով։

— Տուփո՞վ։ Հա իրաւ որ։ Դէ՛, ինծի երկու տուփ լուցկի տուր, եօթը տուփ ալ բոզկ։

— Բայց տիկին, ո՞վ է լսեր, որ բոզկը տուփով կը

ծախեն։

— Հապա ինչո՞վ, — հարցուց մամիկը։

— Բողկը կը ծախեն... բողկը... բողկը... — կմկըմաց խանութպանը ու չգիտցաւ թէ ինչո՞վ ծախէ իր բողկը։

Դուն գիտե՞ս թէ ինչով կը ծախեն բողկը։

Իսկ ի՞նչը կը ծախեն մէրով. ի՞նչը կը ծախեն ֆիլօով. ի՞նչ բաները կը ծախեն հատով, օիւով, տուփով։

Ուրիշ ինչո՞վ կարելի է բան ծախել։

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ի Կ

Ինքը հողից,
Մօրուքը ծողից։

7. Ա Շ Ո Ւ Ն Ը

Դեղնած դաշտերուն իջեր է աշուն
Ու անտառները ներկեր է նաշխուն.
Պաղ մէգին մէջէն կը փչէ քամին,
Կ'առնէ կը քշէ տերեւը դեղին.
Ցխուր դաշտերէն մարդ ու անասուն
Քիչ-քիչ կը քաշուին իրենց որջն ու տուն։

8. ԱՂՈՒԷՍՆ ՈՒ ԻՐ ՊՈՋԸ

Սարէն աղուէսն իջաւ ցած,
գիւղին շներն անիծած,
առին հոտը, դուրս ինկան.
մեծ ու պզտիկ՝ ինչ որ կան,
հաչոց, աղմուկ հանեցին
ու ետեւէն վազեցին:

Իակ աղուէսը վազէ վազ,
շունչը կտրած, հազիւ հազ
ծակ մը գտաւ,
մէջը մտաւ,
հանգստացաւ.
ինքն իր վրան
որ նայեցաւ,
յանկարծ ըսաւ.
— Ա՛ս ի՞նչ բան էր.
իմ անդամնե՛ր,
ո՞րըդ կ՛ուզէր,
որ ձեր տէրը
քրքրէին
այդ չափ շները:

Դուք օրինակ,
կարճ ու բարակ,
թեթեւ-արագ
իմ ոտիկներ:

«Ո՛չ, ո՛չ, մեր տէր,
մեր տիրական»,
ոտքերն ըսին
աղուէսին:

— Դո՛ւք օրինակ,
վառած ճրագ,
լոյս-արեգակ
իմ աչուկներ:

«Ո՛չ, ո՛չ, մեր տէր,
մեր տիրական»,
աչքերն ըսին
աղուէսին:

— Օրինակ, դո՛ւք,
նարմանազուկ
սուր-սուր լսուկ
իմ ականջներ:

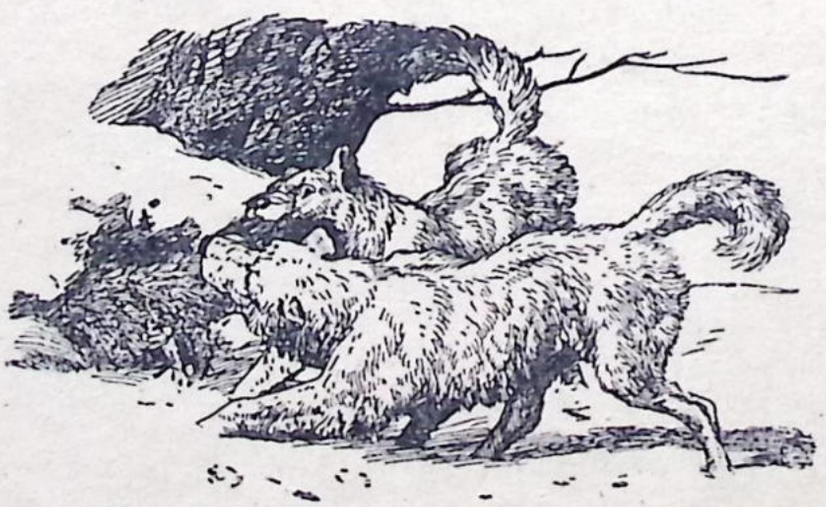
«Ո՛չ, ո՛չ, մեր տէր,
մեր տիրական».
ականջներն ըսին
աղուէսին:

— Եւ դուն պոչի՛կ,
իմ խուճուճի՛կ,
խունճիկ-մունճիկ,
Ոսկէ-փնջիկ:

«Այո՛, աղուէ՛ս,
տաղուիս, աղուիս,
պատէն կախուիս,
կ՛ուզէի ես
քու ոտքերուդ
մէջն իյնալի,
խանգարէի,
ու դուն տայիր
գլուխ-կոնծի:

— Սո՛ւս, պապանձիս,
գետինն անցնիս
ինքնահաւան,
միշտ մէջընկան,
գետնի տափան,
վազքիս խափան.
այս վայրկեանիս
քեզի ցոյց տամ,
ա՜յ, շներուն
բերանը տամ:
Ու աղուէսը
պոչին կէսը
հանեց մէկէն
այն խոր ծակէն:

Շներն՝ ամէն
աս որ տեսան,
մեծ ու պզտիկ
ինչքան որ կան,
վրան ինկան,
պոչէն խածին,
հա քաշեցին,
քաշքշեցին,
եւ ալ ի՞նչ պոչ,
աղուէսն ամբողջ
դուրս հանեցին
ծակէն իր նեղ,
առին մէջտեղ,
բուրդ գզեցին,
բզըկտեցին:

9. ՍՈՒՏԱՍԱՆ

1.

Կար ու չկար թագաւոր մը։ Ան յայտարարէ իր երկրին մէջ, թէ՝

«Ով այնպէս սուտ մը ըսէ, որ ես ըսեմ՝ սուտ է, ու թագաւորութեանս կէսը կու տամ անոր։»

Կու գայ հովիւ մը, կ'ըսէ.

— Թագաւորն ապրած կենայ, իմ հայրս գաւազան մը ունէր, որ հոակէ կ'երկնցնէր, երկնքի աստղերը կը խառնէր։

— Կը պատահի, կը պատասխանէ թագաւորը. — Իմ պապս ալ չիբուխ մը ունէր, մէկ ծայրը բերնին կը դնէր, եւ միւսը կ'երկընցնէր, արեգակէն կը վառէր։

Ստախօսը գլուխը քերելով կ'ելլէ դուրս։

2.

Կու գայ դերձակ մը, կ'ըսէ.

— Ներողութի՛ւն, թագաւո՛ր, ես աւելի կանուխ պիտի գայի, ուշացայ։ Երէկ շատ անձրեւ եկաւ, կայծակները որ զարկին՝ երկինքը պատռեցաւ՝ գացեր էի կարկտելու։

— Հա՜, աղէկ էիր ըրեր. — կ'ըսէ թագաւորը։ Բայց լաւ չես կարկտեր. այս առտու նորէն քիչ մը անձրեւ կաթկթեց։

Ան ալ ծոծրակը կը քերէ ու կ'ելնէ դուրս։

3.

Կը մտնէ աղքատ գիւղացի մը, կոտը թեւին տակը։

— Դո՞ւն ինչ կ'ուզես. ա՛յ մարդ. — կը հարցընէ թագաւորը։

— Չէ՞ որ ինծի կոտ մը ոսկի ես պարտ. եկեր եմ՝ տանիմ։

— Կոտ մը ոսկի՛. — կը խնդայ թագաւորը.— Ես քեզի կոտ մը ոսկի՛։

— Ըսելդ ի՞նչ է. ուրեմն սո՞ւտ կը խօսիմ. — վրայ կը բերէ գիւղացին: — Եթէ սուտ է ըսածս թագաւորու-թեանդ կէսը տուր:

— Չէ՛, չէ՛, սուտ չես ըսեր, — խօսքը կը փոխէ թագաւորը։

— Եթէ սուտ չեմ ըսեր՝ տուր կոտ մը ոսկիս։

Թագաւորը ի՞նչ ըրաւ։
Բանի՞ սպասօս կայ այս հեքեաթին մէջ։
Գիւղացին ինչո՞վ յաղթեց։

10. ԳԻՇԵՐ

Խաղաղ գիշեր է,
գեղեցիկ ու զով,
աշխարհ կը նիրհէ
անուշ երազով։

Ան ինչպէ՞ս սիրուն
մեղմ կը նային վար
հանդարտ աստղերուն
աչուկները վառ։

Ինչպէ՞ս անվրդով
խոր է երկինքը,
կը սահի ժպտով
լուսնի մահիկը։

Խաղաղ գիշեր է
գեղեցիկ ու զով,
աշխարհ կը նիրհէ
անուշ երազով։

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Գո՛րգ մը՝ թոքուել չըլլար
Ոսկի՝ հաւրել չըլլար։

11. ՋՈՒՐԸ ՓԱԽԱՒ

Տանտիկինը ջուրը լեցուց կաթսային մէջ ու դրաւ կրակին վրայ:

Բանի կաթսան տաքցաւ, ջուրը այնքան սկսաւ անհանգստութիւն զգալ: Սիրտը նեղացաւ, շուռ ու մուռ եկաւ, տակն ու վրայ եղաւ: Վեր-վեր կը ցատկէր, կը քըթքթար, կը մրթմրթար, կը փշտացնէր:

Կը կոուէր ամանին հետ, կը թքնէր, կը հրէր, կը շարժէր որ կերպ մը կրակին վրայէն վար ձգէ ամանը ու ինքը ազատուի: Ձը կրցաւ: Տեսաւ՝ կաթսան շատ ամուր է նստեր կաւակարային վրայ. աւելի զայրացաւ, փրփրեցաւ, բարձրացաւ, սկսաւ գոլորշի դառնալ ու փախչիլ դէպի վեր...

Լաւ է որ տանտիկինը վրայ հասաւ:

Ի՞նչ պիտի ըլլար, եթէ տանտիկինը վրայ չը հասնէր: Գոլորշին ո՞ւր կը փախչէր: Եթէ երկնքի վրայ գոլորշի շատ հաւաքուի ի՞նչ կը դառնայ:

12. ԱՄՊԻ ԵՐԵԽԱՆԵՐԸ

Ամպը ունի չորս երեխայ. չորսն ալ շատ աղէկ կը ճանչնաք:

Մեծը ան է, որ կու գայ յաճախ կը զարնէ մեր լուսամուտները ու աղմուկ կը բարձրացնէ տանիքներուն վրայ: Երբեմն ալ ուղղակի կը խեղթեղնայ, կը թափի ու կը թափի, կ'երթայ կը լեցուի գետերը. անոնք ալ կ'ուռին, կը յորդին, դուրս կու գան ափերէն ու կը ծածկեն ամեն բան: Եթէ ոչ՝ ինքը ընութեամբ գէշ չէ. ընդհակառակը,

այնպէս կը սիրէ ծառն ու ծաղիկը, կ'իջնէ, կը զովցընէ ծա֊ րաւ կանանչները, ջուր կու տայ չորցած հողին:

Ասոր քուրիկը ճերմակ աղջիկ մըն է: Ցուրտերը գա֊ լուն պէս վրայ կը հասնի ինքն ալ, կը փռէ իր փափուկ վերմակը մերկ անտառներուն ու մերկ դաշտերուն վրայ, որ չը մսին փոքրիկ սերմերը հողին տակ:

Բայց ի՞նչ չար է ատոնց միւս եղբայրը, կու գայ միշտ իրեն նման անպիտան հովի մը հետ, եւ իբրեւ թէ կատակ է ըրածը, կը ջարդէ, կը փշրէ ինչ որ ճամբան պա֊ տահի՝ ապակի, ծառ, ճիւղ կը փճացնէ խոտ ու արտ:

Սմպի երեխաներէ ամենէն պզտիկը քնքուշ աղջիկ մըն է. ա՛ն է որ գարնան ամեն գիշեր մարգրիտ կը շարէ ծաղիկներուն ու խոտերուն կուրծքը, իսկ ծմեռը ցուրտին կու գայ մեր լուսամուտներու ապակիին վրայ գեղեցիկ կաթնագոյն պատկերները կը գծէ իր պաղ մատիկներովը:

Ահա՛ ձեզի ամպի չորս երեխաները՝ Անծրեւը, Ձիւնը, Կարկուտն ու Ցօղիկը: Չէ՞ որ ըսի՝ չորան ալ շատ աղէկ կը ճանչնաք:

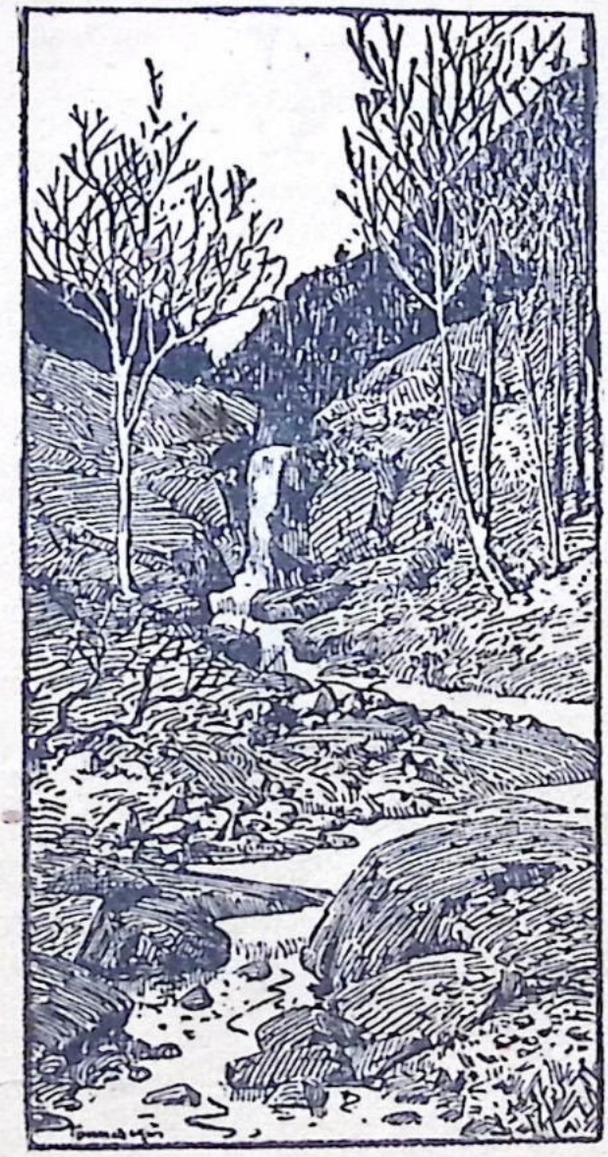
Այս չորսէն ամեն մէկը տարուան ո՞ր եղանակին աւելի կ'ըլլայ:

Սառած ցօղին ի՞նչ անուն կու տանք:

13. Վ Է Ձ

Գետինը ըսաւ. — Ես աշխարհքի թագաւորն եմ:
Ձիւնը ըսաւ. — Բայց ես կու գամ քեզի կը ծածկեմ:
Քամին ըսաւ. — Չի՛ւն, ես որ գամ՝ ո՞ւր կը մտնես:
Ձիւնը ըսաւ. — Գաս՝ կը մտնեմ քարերուն տակ:
Անծրեւն ըսաւ. — Իսկ ե՞ս որ գամ՝ ուր կը մտնես:
Ձիւնը ըսաւ. — Քեզի ո՞վ բան հարցուց, ա Թաց-բերան:

14. Ա Շ Ն Ա Ն Վ Ե Ր Ջ Ը

Լերան լանջէն,
մէգին մէջէն,
կը մըրմնջէ
ու կը կանչէ,
ժայռին տակի,
մերկ գետակի
ջուրը բարակ,
ջուրը մինակ,
տրտում-տխուր,
— Վա՜շ, վի՜շ, վա՜շ, վի՜շ,
ո՞ւր կորան, ո՞ւր,
տերեւ ու խոտ,
վարդը շաղոտ,
հօտ ու թռչուն,
բառաչ, հաչիւն,
սարւորն ուրախ,
սրինգ ու խաղ,
ո՞ւր կորան, ո՞ւր...

15. Ե Կ Ե Ղ Ե Ց Ի Ն Կ Ո Ր Ե Ր Է

— Ա՞ս ինչ բան է, ո՞ւր է մեր դիմացի եկեղեցին: Ո՞ւր է մեր եկեղեցին իր սուր գմբէթովը: Մայրի՛կ, մայրիկ, եկուր նայէ՛, քանդեր են այս գիշեր մեր եկեղեցին, չը կայ, կորեր է:

Բայց մայրիկը կ՚ուշանար, խոհանոցը գործ ունէր, կաթ կը տաքցնէր, որ մեծ քուրիկը խմէ ու դպրոց երթայ:

Ա՛ս ի՞նչ զարմանալի բան է: Մօտակայ տներն ան-

գամ հագիւ կ'երեւան. վարը, փողոցը, մարդիկ արագ-արագ կը վազեն իրենց գործին, բայց հանչնալ կարելի չէ, կարծես մուխի մէջէն կը բալեն:

Աբրենիկը ալ չը համբերեց ու վազեց խոհանոց:

— Մայրի՛կ, մայրի՛կ, գիտե՞ս, այս գիշեր մեր եկեղեցին այրեր է:

— Ինչե՞ր կը խօսիս:

— Հապա՛, այրեր են: Ալ չը կայ մեր եկեղեցին, իսկ փողոցը լեցուն ծուխ է: Եկուր նայէ՛:

Իսկ մայրիկը հանգիստ իր գործը կը շարունակէր ու կը խնդար սրտանց:

— Ինչո՞ւ կը խնդաս, մայրի՛կ:

— Դուն դեռ մառախուղ չե՞ս տեսեր, աղջիկս: Մառախուղ է:

Մառախո՞ւղ: Ի՞նչ բան է մառախուղը:

Դուք կրնա՞ս բսել Աբրենիկին, թէ ի՞նչ բան է մառախուղը:

Մառախուղը ամպեր ինչո՞վ կը տարբերի:

16. ՄԱՐԴ ՉԸ ԿԱՅ

— Ո՞վ կայ տունը:
— Ո՞վ մարդ չը կայ.
ես ու պապս,
հայրս, մայրս,
երկու քոյրերս,
երկու քեռիս,
երեք հարսերս:

Հապա ինչո՞ւ կ'բսէ՝ տունը մարդ չը կայ:

17. ՇԱԼԱԿՏԱՐԸ

Կար ու չը կար, աղքատ մարդ մը կար:

Այս աղքատ մարդը կ'երթայ կը դառնայ ծկնորսի մը շալակտարը: Օրական բանի մը ծուկ կը վաստկի, կը տա-նի տուն, ատով ալ կ'ապրին ինքն ու կնիկը:

Անգամ մը ծկնորսը սիրուն ծուկ մը կը բռնէ, կու տայ իր շալակտարին, որ պահէ ու ինքը նորէն կը մտնէ

ջուրը: Շալակտարը գնտափը նստած կը նայի, կը նայի սիրուն ծկանը ու կը մտմտայ.

— Տէ՛ր Աստուած, կ'ըսէ, ատ ալ որ, մեզի նման շնչաւոր կենդանի է, դո՛ւն ըսէ, ա՞ս ալ մեզի նման ծնող ունի, աշխարհքին բան կը հասկնայ, ուրախութիւն կ'ըզգա՞յ, ցաւ կ'ըզգա՞յ, թէ ոչ...

Ճիշտ այս բանը մտածելու ժամանակը, ծուկը լեզու կ'առնէ ու կ'ըսէ:

— Լսէ՛, մա՛րդ աղբար։ Ընկերներուս հետ կը խաղայի ես գետի ալիքներուն մէջ, ուրախութենէս մոռցեր էի ինքզինքս ու անզգուշ ինկայ ձկնորսին ուռկանը։ Հիմա ո՞վ գիտէ՝ ծնողներս ինծի կը փնտռեն ու կու լան, հիմա ընկերներս տխրած են, ես ալ, կը տեսնե՛ս, ինչպէ՞ս կը տանջուիմ, շունչս կը կտրի ջրէն դուրս։ Կ՛ուզէի նորէն երթալ, ապրիլ ու խաղալ անոնց հետ այն պաղ ու պարզ ջրերուն մէջ։ Այնպէ՞ս կ՛ուզէի...։ Եկո՛ւր, մեղքըցի՛ր, ազատէ զիս, բա՛ց թող, բա՛ց թող՝ երթամ...։

Այսպէս կը խօսէր ան ցած, շա՜տ ցած ձայնով մը, իր ցամքած բերանը բաց ու խուփ ընելով։

Զարմացաւ աղքատ շալակտարը, մեղքցաւ ու ծուկը բռնեց նետեց գետը։

— Գնա՛, սիրուն ձկնիկ, թող չի լան ծնողներդ, թող չը տխրին ընկերներդ։ Գնա՛, ապրէ՛ ու խաղա՛ անոնց հետ։

Իսկ ձկնորսը սաստիկ բարկացաւ շալակտարին վրայ։

— Ծօ՛ տխմար, կ՛ըսէր, ես հոս ջրին մէջ թրջուիմ ու ծուկ բռնեմ, որ դուն իմ աշխատանքս առնես ու նորէն ջո՞ւրը նետես։... Դէ՜, գնա՛, կորսուէ՛, ալ աչքիս չերեւաս. քեզի պէս շալակտարը պէտք չէ ինծի։ Գնա՛, անօթի մեռիր։

Խլեց ձեռքի կողովը ու ճամբու դրաւ։

Ո՞վ է իրաւացի, ձկնո՞րսը թէ շալակտարը։

Իսկապէս ո՞ւմէ էր շալակտարին պատասխանատուն։ Ո՞վ էր։

18. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ

1.

Շաւոտ'նց, երբ մօտ էր երկրին երկինքը,
ու դեռ կը լսէր մարդկանց Տէրն-Ինքը,
այդ լաւ օրերուն, երկու մանուկներ,
ու մէկ չար, անսիրտ խորթ մայր կան եղեր։
— Դո'ւրս կորէք, գացէք՝ աշխատանք ըրէք.—
աշխատանք ըրէք ու եկէ'ք կերէք.
ի՞նչ էք վար ինկեր անգործ, անպիտան,
հասած տղաք էք հինգ-վեց տարեկան։

Այսպէս, խորթ մայրը բարկացաւ մէկէն,
հրպտոներ տուաւ, ղրկեց՝ հորթ պահեն։
Անհանգիստ հորթեր, ամառուան տաք օր,
հորթերը փախան, ինկան սար ու ձոր։

Անոնց ետեւէն, լալով, հեւալով,
փոքրիկ որբերը սարէ սար գալով,
աստին կը վազեն անտառին մէջէն,
անդին կը վազեն, իրար կը կանչեն.

— Պօղոս, գտա՞ր. = Չէ՜ է՜,
— Պետրոս գտա՞ր. = Չէ՜ է՜։
— Վա՜յ, վա՜յ, վո՜ւյ, վո՜ւյ,
— Վա՜յ, վա՜յ, վո՜ւյ, վո՜ւյ։

2.

Երբ շատ յոգնեցան, ու շատ փընտռեցին,
Եկան խորթ մօրը լալով պատմեցին.
— Մայրիկ, ա՜ մայրիկ, կորան հորթերը.
= Վա՜յ գետինն անցնիք, վա՜յ ես ձեր խելքը....
Թող դո'ւք կորչէիք հորթերուն տեղը,

արջ մը պատահէր, ուրիշ գազան, գայլ,
որ չը տեսնէի երեսնիդ մէյ մ'ալ։
Հա՜յտէ, շո՛ւտ գացէք, առջեւէս կորչէք,
մինչեւ հորթերը չը գտնէք, բերէք
չերեւա՛ք աչքիս, ա՜յ աչքիս փշեր,
թէ չէ, կ'ըսպաննեմ ձեզ այս գիշեր։

Ու ճրպուտները նորէն ձեռքերնին,
յոգնած, անօթի արցունքն աչքերնուն,
փոքրիկ որբերը անտառին մէջէն,
գիշերուան կէսին կու լան, կը կանչեն
— Պօղոս, գտա՞ր, =Չէ՜։
— Պետեոս, գտա՞ր, = Չէ՜։
— Վա՜յ, վա՜յ, վո՜ւյ, վո՜ւյ,
— Վա՜յ, վա՜յ. վո՜ւյ, վո՜ւյ։

3.

Անտէր հորթերը չը կան ու չըկան։
Ճարերնին կտրած, խեղճերը եկան,
լալով չոքեցին
"Տէ՛ր Աստուած, ըսին,
ի՞նչ կ'ըլլայ՝ գթաս,
գոնէ թեւեր տաս,
թեւեր տաս՝ թռչինք,
թռչինք ու կորչինք,
որ ալ չերեւանք աչքին մեր խորթ մօր
կորած հորթերը գտնենք մինչեւ որ...„

Ահա ըսին չըսին, անմեղ բերանով,
Աստուած որոտաց իր գթոտ ձայնով,
— Ահա՜ ձեզի թեւ, սիրուն մանուկներ.
եկէք ու թռէ՛ք, դարձէք թռչուններ.

որ ալ չերեւաք աչքին ձեր խորթ մօր.
կորած հորթերը գտնէք մինչեւ որ
Գիշերը եղէք ծառերու ճիւղին,
ձեղն ու ձղօտը ըրէք անկողին,
ձեր հացն ալ կերէք իմ լի սեղանէս,
երբ հալածուած էք ձեր տունէն այսպէս:

4.

Այսպէս վերերէն որ կանչեց Աստուած,
փոքրիկ որբերը փոխուեցան յանկարծ
ու առին թեւեր,
դարձան թռչուններ,
ու թեւեր առած,
թռչուններ դարձած,
դեռ մինչեւ այսօր
ինկած սար ու ձոր,
կու լան, կը մնջեն,
իրար կը կանչեն.
— *Պօղո՛ս, գտա՞ր = Չէ՜ է՜:*
— *Պետրո՛ս, գտա՞ր = Չէ՜ է՜:*
— *Վա՜յ, վա՜յ, վո՜ւյ, վո՜ւյ.*
— *Վա՜յ, վա՛յ, վո՜ւյ, վո՜ւյ:*

Գիտե՞ս ուրիշ թռչուն մըն ալ, որուն հաճած ձայնը մարդկայինն բառի մը կամ ամուսնի մը նման հնչէ, այս Պօղոս-Պետրոսին նման:

Այս թռչունին վրան ալ շինուած պատմութիւն մը լսա՞ծ ես. ամանդութիւն մը գիտե՞ս:

19. ՀԱՄԼԻԿԻ ԱՂՕԹՔԸ

Իրիկուն է: Համլիկը կը պատրաստուէր պառկելու, մայրիկը օգնեց, հագուստները հանեց ու ըսաւ.

— Դէ՛, աղօթքդ ըրէ՛:

Երեխան չոքեց իր ճերմակ անկողնին մէջ, ըսաւ "Հայր Մեր„ը:

— Աստուա՛ծ, դուն պահէ հայրիկս, մայրիկս, Նունիկը, Աշխէնը:

— Ալ ուրիշ ո՞վ, — հարցուց մայրը ժպտելով:

— Պապիկս, մամիկս, հօրեղբայր Վահանը, Լեւոնը, Վիգէնը, Կուտիկը:

Լեւոնն ու Վիգէնը իր ընկերներն են, իսկ Կուտիկը իրենց բակի շունն էր:

Եւ աղօթքը վերջացած համարելով՝ ուրախ-ուրախ մտաւ վերմակին տակը:

— Ա՜խ, դուն անպիտա՛ն Կուտիկն ալ մեր շա՞րքը դրիր, խնդաց մայրը, տղուն գլուխը համբուրելով:

— Ի՞նչ կայ որ, կարելի չէ՞: Դէ՜, լա՛ւ. Կուտիկը թող մնայ. — աւելցուց իսկոյն: — Թո՛ղ, Աստուած, Կուտիկը թող...

Մայրը ծիծաղելով նորէն գրկեց. նորէն պինդ-պինդ համբուրեց ու ելաւ դուրս:

Իսկ երեխան սկսաւ մտածել՝ "ինչո՞ւ համար Աստուած պիտի չպահէ Կուտիկը, ինչո՞ւ թողնէ„

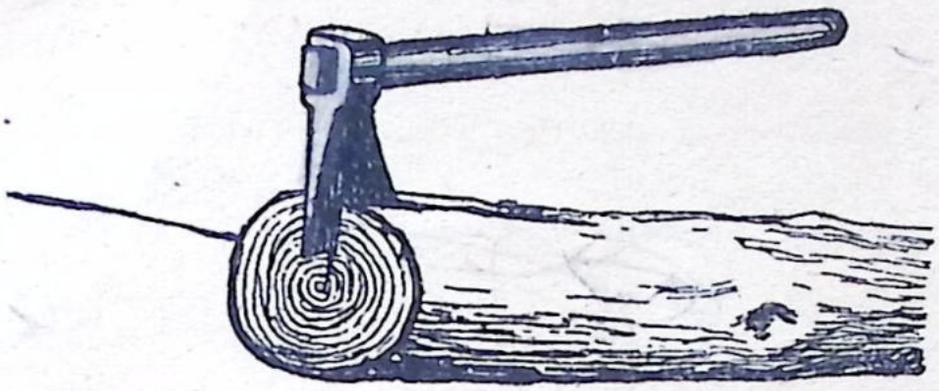
Մտածեց, մտածեց, գլուխը բարձրացուց քիչ մը անկողնին մէջէն ու շշնչեց սենեակի լռութեան մէջ.

— Չէ՜, Աստուած, չէ՛, Կոոտիկն ալ պահէ, բայց մայրիկին չըսես:

Ու նորէն մտաւ վերմակին տակ:

Ինչո՞ւ ըսաւ՝ «մայրիկին չըսես»:

Համլիկը ինչո՞ւ կ՛ուզեր, որ Աստուած Կուտիկն ալ պահէ:

20. ԿԱՑԻՆ ԱՂԲԱՐԸ

Մարդ մը գնաց հեռու երկիր աշխատանքի։ Հասաւ գիւղ մը։ Տեսաւ այս գիւղի մարդիկը փայտ կը կոտրեն ձեռքով։

— Աղբա՛ր, — ըսաւ, ինչո՞ւ փայտը ձեռքով կը կոտրէք, մի՞թէ կացին չունի՞ք։

Մարդը հանեց զօտիէն իր կացինը, փայտը ջարդեց, մանրեց ու դիզեց մէկ կողմ։ Գիւղացիք այս որ տեսան, վազեցին գիւղամէջ, ձայն տուին իրարու։

— Է՜յ, եկէք, տեսէ՛ք կացին աղբարը ի՛նչ ըրաւ։

Գիւղացիք հաւաքուեցան կացինի տիրոջ գլխուն, խնդրեցին, աղաչեցին, շատ ապրանք տուին ու կացինը ձեռքէն առին։

Կացինը առին, որ հերթով կոտրեն իրենց փայտը։

Առաջին օրը տարաւ գիւղինի տանուտէրը։ Կացինը վրայ բերաւ թէ չէ, ամբը կտրեց։ Դռռալով մինչև գիւղամէջ։

— Ա՜յ, եկէ՛ք, եկէ՛ք, կացին աղբարը կատղեր է, ամբս խածաւ։

Գիւղացիք եկան, հաւաքուեցան, մէյ-մէկ փայտ առին ու սկսան ծեծել կացինը։ Ծեծեցին, ծեծեցին, տեսան բան չեղաւ, փայտերը դիզեցին, կացինը դրին վրան ու կրակեցին։

Բոցը բարձրացաւ, չորս կողմը բռնեց։ Երբ կրակն իջաւ, խառնեցին, տեսան՝ կացինը կարմրեր է։ Վախցան ու գոռացին.

— Վա՜յ, տղա՛ք, կացին աղբարը բարկացեր է, տես. սէ՛ք, ինչպէ՞ս է կարմրեր, հիմա-հիմա մեր գլխուն փորձանք մը պիտի բերէ։ Ի՞նչ ընենք։

Ֆիչ մը միտք ըրին ու վճռեցին տանին նետեն բանտը, որ մարդու վնաս չը տայ։

Փայտերուն ծայրովը տարին նետեցին տանուտէրին մարագը։ Մարագը լեցուն յարդ էր, նետեցին թէ չէ՝ կրակն առաւ, բոցը երկինք բարձրացաւ։

Գիւղացիք սարսափած վազեցին տիրոջը հասնէն, թէ՝ "Եկու՛ր, Աստծու սիրուն, կացին աղբօրը խօսք հասկըցուր։„

Փայտ կտրելու ուրիշ ի՞նչ գործիք գիտես։ Ինչէ՞ օգնուած են այդ գործիքները. ինչո՞ւ։

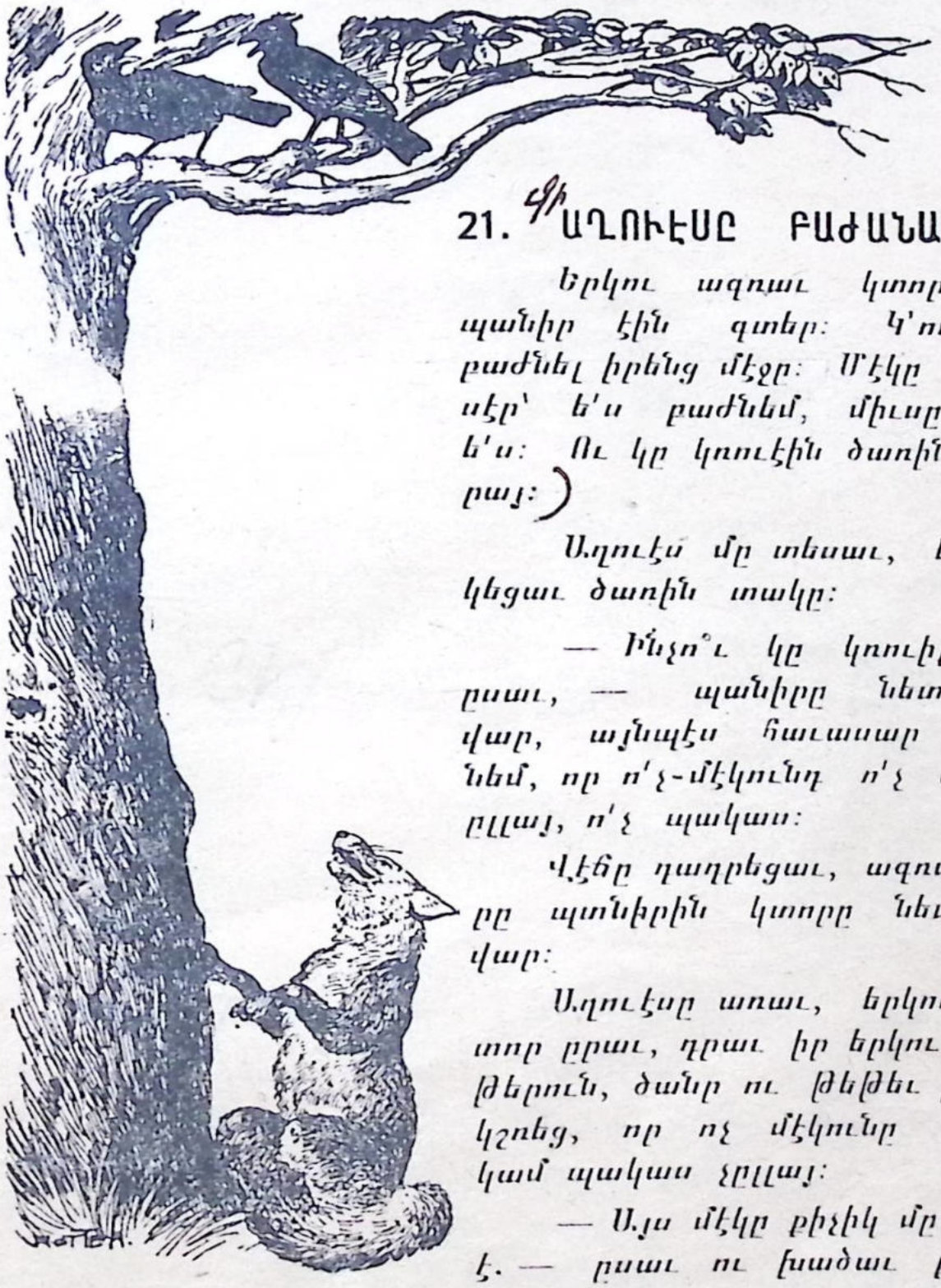
Մարդիկ միշտ ուզեցե՞ր են այդ գործիքները։ Մարդիկ ո՞ւր տեղն են գտեր այդ գործիքները։

Ա. Ռ Ա. Ծ

Լաւութիւն ըրէ՝
ու ջուրը նետէ՛.
Ծուկը չիմանայ,
Աստուած կ՛իմանայ։

Շ Ո Ի Տ Ա. Ս Ե Լ Ո Ի Կ

Տրեխը դրեր եմ ջուրը,
կը թրջի՝ թող թրջի,
չի թրջիր՝ թող չի թրջի։

21. ԳՂԱՂՈՒԷՍԸ ԲԱԺԱՆԱՐԱՐ

Երկու ագռաւ կտոր մը պանիր էին գտեր: Կ'ուզէին բաժնել իրենց մէջը: Մէկը կ'ըսէր՝ ե՛ս բաժնեմ, միւսը թէ՝ ե՛ս: Ու կը կռուէին ծառին վրայ:

Աղուէս մը տեսաւ, եկաւ, կեցաւ ծառին տակը:

— Ինչո՞ւ կը կռուիք, — ըսաւ, — պանիրը նետեցէ՛ք վար, այնպէս հաւասար բաժնեմ, որ ո՛չ-մէկուն ո՛չ աւելի ըլլայ, ո՛չ պակաս:

Վէճը դադրեցաւ, ագռաւները պանիրին կտորը նետեցին վար:

Աղուէսը առաւ, երկու կտոր ըրաւ, դրաւ իր երկու թաթերուն, ծանր ու թեթեւ ըրաւ, կշռեց, որ ոչ մէկուն աւելի կամ պակաս չըլլայ:

— Այս մէկը քիչիկ մը ծանր է. — ըսաւ ու խածաւ բովէն, որ հաւասարցնէ:

Դարձեալ կշռեց թաթերուն վրայ, հիմա ալ միւսն էր ծանր. պատառ մըն ալ հոնկէ խածաւ, որ հաւասարցնէ:

Եւ այսպէս, խածնելով խածնելով բոլորը կերաւ, հաւասարցուց ու սուսիկ-փուսիկ գնաց իր բանին:

Ագռաւները մնացին աչքերնին պաղած:

Ագռաւները ուրկէ՞ գտեր էին պանիրը:

22. ԴՐԱՄ

Շատ ժամանակ չէ, որ կոտրուեր է Հռիփսիմէի ոտքը: Հայրը շատ ատդին-անդին ինկաւ, շատ բժիշկներու դիմեց, բայց անօգուտ: Աղջկան ոտքը կտրեցին:

Օր մը հայրը նստեր, գիր կը գրէր սեղանին առջեւը, Հռիփսիմէն փայտէ ոտքը թըխթըխկացնելով՝ մօտեցաւ անոր:

— Ալ հերիք չէ՞, հայրի՛կ, ինչո՞ւ այդքան կը նըստիս, կը գրես, հա՞ կը գրես:

= Հապա ի՞նչ ընեմ, աղջի՛կս, չէ՞ որ պէտք է դրամ շահիլ:

— Ինչո՞ւդ պէտք է դրամը, հայրի՛կ: Պզտիկ կտոր մը արծաթ է կամ ոսկի, աւելի ի՞նչ:

— Բայց ինչ որ ուզես՝ կրնաս առնել այդ պզտիկ կտոր մը արծաթով ու ոսկիով. — ըսաւ հայրը: — Ա՜յ, քեզի համար խաղալիք, շաքարեղէն, սիրուն հագուստներ, գլխարկ, կօշիկ, ինչ որ սիրտդ ուզէ:

Հռիփսիմէն աչքերը յառեց կէտի մը, մտածեց, մտածեց ու յանկարծ ըսաւ.

— Ինչ որ սիրտդ ուզէ՞, հայրի՛կ:

= Այո՛ աղջիկս, ի հարկէ:

— Որ այդպէս է, ո՛տք մը առ ինծի համար, հայրի՛կ, բայց իսկակա՛ն ոտք մը: Այնպէս վազել կ՛ուզեմ երկու ոտքով, Թռչկոտիմ, խաղամ: Ա՛հ հայրի՛կ, իսկական ոտք մը:

Հայրը ոչինչ չը պատասխանեց, գրկեց աղջիկը, անդմեց կրծքին ու սկսաւ համբուրել:

Հրիփսիմէն զգաց Թէ ինչպէս ամուր կը գարնէր հայրիկին սիրտը ու նայեցաւ անոր աչքերուն:

Հայրիկին աչքերուն մէջ արցունք կար:

Ինչո՞ւ արցունք կար հայրիկի աչքերուն:

Եթէ դրամ չի գործածեցիր, վեզի պէտ եղած բաներդ ինչպէ՞ս պիտի ձեռք բերէիր:

23. ՔԱՄԻՆ ՈՒ ՄԱՐԱԳԸ

Քամին վազեց արագ-արագ,
կեցաւ կանչեց. «Մարա՛գ: մարա՛գ,
գիտե՞ս. Թէ ի՛նչ ուժի տէր եմ,
դուրդ լա՛յն բաց, դարման բերեմ»:

Մարագը Թէ՝ «Գնա՛ բանիդ.
ես կարօտ չեմ քու դարմանիդ,
մէ՛կ բան մըն է իմ խնդրածս,
դուն մի՛ տանիր ունեցածս:»

24. ՇՈՒՆՆ ՈՒ ԿԱՏՈՒՆ

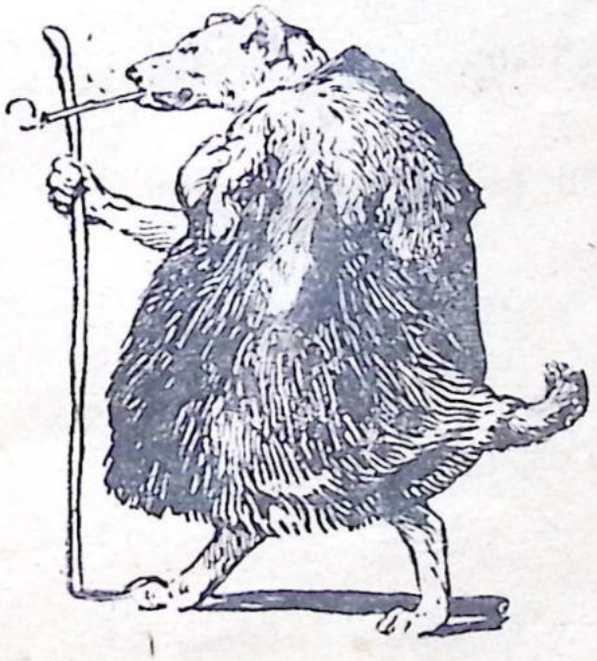
1.

Ժամանակով կատուն ճոն էր,
շունն ալ գլխուն գդակ չունէր,
բայց ո՞ւրկէ ուր ճանկեր էր ան,
ալ ո՞վ գիտէ. մորթ մը գառան:
Եկաւ օր մը ձմեռնամուտին,
գառած մորթը բերաւ կատուին.
— Բարի յաջողո՛ւմ, վարպե՛տ Փիսօ,
գլուխդ պա՞ղ, ի սէր Աստծու,
ա՛ռ աս մորթը, ինձի համար
գառակ կարէ գլխուս յարմար,
վարձքիդ համար դուն հոգ չընես,
միայն թէ շատ չուշացնես:
— Աչքիս վրայ, Ջուէի քաւոր,

գդակ մըն է, մուշտակ չէ որ.
բու թանկագին խաթեր համար,
ուրբաթ օրը հրամէ՛ տար:
Իսկ դրամը, է՞, ամօթ է,
մեր մէջ խօսիլն աւելորդ է,
ի՞նչ մեծ բան է որ, օ՞րինըւած,
միա՞յն միա՞յն մէկ գդակի վարձ:

2.

Աւտուն կանուխ, ուրբաթ օրը,
գլուխը բաց մեր բաւորը,

ծանրը, ծանրը փողոցն անցաւ,
կառուի շէմքին տնկուեցաւ:
— Վարպետն ո՞ւր է, գդակս ո՛ւր է:
— Կեցի՛ր, կու գայ՝ ուրտեղ որ է:
Կառուն՝ հագած իր մուշտակը,
Եկաւ, տեսաւ, բեխին տակը,
ինքնիրենը քիչ մրմռոթաց,
յաճախորդին վրայ թնդաց:
— Ծուրտը տարա՞ւ, վա՛յ տնաշէն,

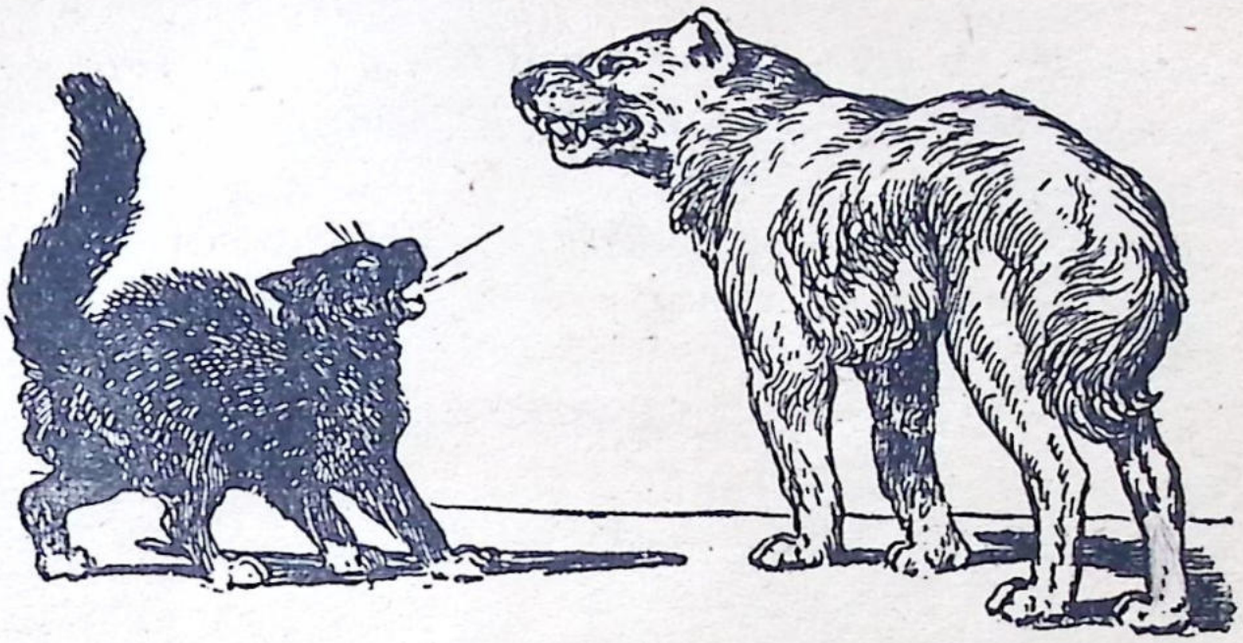
Չես ալ թողներ որ շունչ քաշեն,
դիւրի՞ն է, ի՞նչ, ա՛յ, ես նոր եմ
ցըրցամ տուեր, որ դեռ կարեմ:
— Դէ՞, օրհնուած, այդպէ՞ս ըսէ,
բարկանա՞լդ ալ ինչիս է
ժամանակին հասցո՛ւր ու տո՛ւր,
շատ-շատ ըսէ՝ վա՛ղը եկուր.
Հա՛մ խօսք կու տաս, հա՛մ չես կարեր,
համ ալ վըրաս կը պոռաս դեռ.
հա՛մ, հա՛մ, հա՛մ, հա՛մ,
քանի՞ անգամ երթամ ու գամ...
Ըսաւ Քուչին ու սրտնեղած՝
վերադարձաւ գլուխը բաց:

3.

Եկաւ նորէն, դարձեալ չը կար,
այս անգամը դրպան իրար,
ալ հօր ու մօր,
ալ հին ու նոր,
ալ ի՞նչ խօսքեր, ի՞նչ վայնասուն,
ալ գո՛ղ փիսօ, ալ սատկած շուն...
Գործը հասաւ դատաւորին,
Մինչեւ շունը տարին, բերին,
բանը բանէն արդէն անցաւ,
վարպետ կատուն անանկացաւ,
գլուխն առաւ ու մէկ գիշեր,
Հայտէ՛ կորաւ, այդ կորչիլն էր:

4.

Այն օրըննէ մինչեւ այս օրն ալ,
շունն այդ բանը կրնա՞յ մոռնալ.

ուրտեղ կատուին որ պատահի,
իակոյն վրան պիտի նետուի,
վրան նետուի, վրան հայէ,
ու իր մորթը ետ պահանջէ.
իակ սեւերես կատուն յանկարծ,
ետ կը դառնայ ու բարկացած,
Ջը՞աս մը կ՚ընէ իբր թէ նոր եմ
ցըրցամ տուեր, որ դեռ կարեմ:

25. ՆՈՐ ՎԱՐԺՈՒՀԻՆ

Ւ՞նչ, բնաւ դպրոց չէ՞ք խաղցեր դուք, Ո՞հ, հրաշալի խաղ է: Ա՞յ, սկսինք, կը տեսնէք:

Բայց նախ պէտք է դասարան մը: Ըսենք՝ հոս դասարանն ըլլայ, այս երկու պատուհանին մէջտեղը: Դէ՞, նստեցէ՛ք, մանչերը ա՛յս կողմը, իսկ դո՛ւք, աղջիկնե՛ր, անցէ՛ք այն կողմը:

Այսպէ՛ս։ Հիմա պէտք է վարժուհի մը։ Ո՞վ ըլլայ վարժուհի։ Ե՞ս։ Լա՛ւ, ըլլամ ես։ Օհօ՜, ի՞նչ հիանալի բան է վարժուհի ըլլալը. ամէն բան ինքդ հրամայես. ըսես՝ ինչ որ սիրտդ ուզէ...

Դէ՜, պզտիկնե՛րս, լուռթի՛ւն։ Ձեռքերնիդ սեղանին վրայ, գիտէ՛ք, որ ես անկարգութիւն չեմ սիրեր։ Առաջ՝ կարդա՛նք։

Դո՛ւն, Աշխէ՛ն, դասդ բա՛ց տեսնեմ։ Ո՞րն է։ "Ջըրհո՞ր„։ Հը՞, լա՛ւ, կարդա՛։ Ա՞յդպէս ճի՛շդ է, գէշ չես կարդար, Աշխէն, միայն, բառերուն ծայրերը քիչ մը կ՛ուտես. առտուն նախաճաշիկ չե՞ս ըրեր, ի՛նչ է։

Շարունակէ՛, Մարիամ։ Բայց քիչ մը բարձր։ Ւիչ մըն ալ։ Ւիչ մըն ալ։ Բերանդ բա՛ց, մի՛ վախնար, ճանճ չի՛ մտնէր։

Դո՛ւն, Աշո՛տ, մնացած կտորն ալ դո՛ւն կարդա։ Ինչպէ՞ս, չե՞ս սորված...։ Հապա դուն չե՞ս ամչնար։ Ամո՞թ բեզի, Աշոտ, ա՞յսպէս ալ ծոյլ։ Դասերէն ետքը կը նստիս, մինչեւ ջրի պէս չը կարդաս՝ տուն չես երթար։

Դէ՜, տղաք, հիմա հանեցէ՛ք տետրակները, միայն հանգիստ, առանց աղմուկի։ Ցակոբ, շո՛ւտ։ Ելի՛ր անկիւնը. անպիտա՛ն։ Ւեզի քանի՞ անգամ ըսել պէտք է, որ դասի ատեն չը խօսիս, անկա՛րգ տղայ։

Գրեցէ՛ք վերնագիրը, — "Կովն ու գորտը„։ Արաքսի՛, մէջքդ շիտա՛կ։ Վա՜յ, վա՜յ, վա՜յ, աս ի՞նչ սարսափելի բան է, Արփի՛կ, վը հնչիւնէն առաջ կը գրես կլոր օ՛. ատիկա դուն ո՞ւրտեղ ես տեսեր։ Սրբագրէ՛, սրբագրէ՛ անմիջապէս, մարդ չը տեսնէ, ամո՛թ է։

Աղէկ, հնչի՛ր է, յոգնեցաք, թողէք, քի՛չ մըն ալ երգենք։

Ետ նստեցէք, ուշադրութի՛ւն, նայեցէ՛ք մատներուս, որ միասին ելլէք ու իջնէք։ Սկսի՛նք։ Մէ՛կ, կերո՛ւ, մէ՛կ,

մէ՛կ, երկո՛ւ, երե՛ք, երե՛ք, երկո՛ւ, մէ՛կ, մէ՛կ, երկո՛ւ. միաոի՛ն, միասի՛ն: Ս.րա՛մ, դուն միշտ ետ կը մնաս, աւտ ի՞նչ բան է: Իսկ դուն, Հայկանո՛ւշ, երեքը այնպէ՞ս կը քաշես, կ՛երկրնցնես, կարծես բերնիդ ծամօնը ըլլայ:

Է՞, ապրի՛ք, աղէ՛կ է. այսօր ձեր վարժուհին շա՛տ գոհ է ձեզմէ: Ժողվեցէք գրքերնիդ ու գացէ՛ք տուն: Ձեզի կու տամ երկու ամիս արձակուրդ:

Ինչո՞ւ համար դպրոցները ամառը արձակուրդ կու տան:

Դուն ալ վարժապես եղե՞ր ես: Փորձէ՛. միայն գրել կարդալու տեղ թուաբանութիւն պիտի սորվեցնես, իսկ երգի տեղ ալ վարմնամարզ:

26. ԱՄՊՆ ՈՒ ՍԱՐԸ

Ամպը եկաւ,
իջաւ սարին,
իջաւ սարի
սուր կատարին,
եկաւ բաւ
բարձրի՛կ սարին.

«Ի՞նչ ես պապի՛կ,
անհոգ նստեր.
ան որ անցաւ,
լաւ օրերդ էր,
շուտով կու գան
քուք ու քորան,
սաստիկ ցրտեր:»

Ըսաւ, գնաց.
Սարը կամաց
բերել տուաւ
լայնատարած
իր ճեփ-ճերմակ
թաւ մուշտակը,
մտաւ տակը:

27. ՔԵՌԻ ՍԻՄՈՆԻ ՆԱՊԱՍՏԱԿԸ

1.

Քեռի Սիմոնը շատ լաւ մարդ է, լաւ ալ որսկան. ափսոս որ գինին քիչ մը շատ կը սիրէ։

Անիկա օր մը նապաստակ մըն էր բռներ ողջ-ողջ, անվնաս։ Բերաւ իր աղային։ Աղան ալ ուզեց ղրկէ քաղաքի իր ընկերոջը նուէր։ Ըսաւ Սիմոնին որ առնէ տանի։

Քեռի Սիմոնը այդ երկարականջ-կարճպոչանին դրաւ պարկի մը մէջ, պարկին բերանը ոլորեց, պարկը շալկեց ու ճամբայ ինկաւ։ Ի՞նչ կ'երթայ... Իսկ նապաստակը պարկին մէջ անշարժ, կծիկ է դարձեր։

Ճամբու կէսին գինետուն մը կար, Քեռի Սիմոնը կ'ուզէր առանց նայելու արագ անցնիլ մօտէն, տասը քայլի մը չափ արդէն անցեր էր, բայց չը համբերեց ու ետ նայեցաւ։ Խանութի սեմին ծանօթներ տեսաւ։

"Ամօթ է, որ բարի լոյս մըն ալ չըսեմ", մտածեց ու դարձաւ դէպի գինետունը։

Պարկը դուրս դրեր է գետինը պատի տակ ու ինքը ներսը ծանօթներու կենացը կը խմէ։ Չը գիտէ խեղճը, թէ այդ ծանօթները գլխուն ի՛նչ են բերելու։

2.

Խմեց, պարկը նորէն շալակը նետեց ու եղանակ մը կլկլացնելով առաջ անցաւ։

Միայն թէ այս անգամ նապաստակը շատ անհանգիստ էր պարկին մէջ. վեր-վեր կը թռչէր։ Վա՛հ, աս ինչպէ՞ս ալ սուր ակռաներ է ունեցեր։ Քեռի Սիմոնի կռնակը մէջէմէջ կարծես աւեղներով կը ծակէին։

— Է՜յ, խելօք կեցիր, շի՛լ խնամի. տաքցար, հա՞։

Այ, հիմա կը հասնինք, մուշտակդ կը հանեն, դէ՞, այն ա-տեն գնա տկլոր-տկլոր ցատկոտէ:

Քեռի Սիմոնի քէֆը տեղն էր:

Ա.ս ալ ահա աղայի ընկերոջը տունը:

— Թա՛խկ, թո՛ւխկ: Բացէ՛ք դուռը, բացէ՛ք, Ձեզի նապաստակ եմ բերեր, նապաստակ մըն եմ բերեր, որ... Միայն շուտ, խեղճը շատ է տաքցեր:

Բոլոր տնեցիք վրայ թափեցան, եւ Քեռի Սիմոնը առօք-փառօք նապաստակը հանեց պարկէն:

Ի՞նչ տեսնեն աղէկ: Կատու:

Քեռի Սիմոնը ապշած կեցեր է՝ կատուի պոչէն բարձր բռնած:

— Այդ նապաստակը քեզի՛ ըլլայ, — չարացաւ տանտիկինը:

Աղային ընկերը ունքե-րը կիտեց այդ անհամ կա-տակէն, երեխաները սկսան խնդալ, իսկ տան շունը սկսաւ հաչել:

Քեռի Սիմոնը վերջա-պէս կատուն նետեց նորէն պարկը, զարկաւ շալակը. ու հայտէ՛ ետ, նորէն դէպի գիւղ:

3.

Ճամբան ինքնիրենը կը մտմտար.

"Սա ինչ բան էր, Քեռի Սիմոն, Չէ՞ որ նապաստա-կը բռնողը դուն էիր, պարկին մէջ դնողն ալ դուն էիր: Ա-դան ըրած ըլլալու է այս բանը. ինծի խայտառակել ու-զեր է:"

Ու կ'երթար Քեռի Սիմոնը՝ առաջըննէ աւելի՛ արագ: Հասաւ նորէն գիւղատուն:

Մտնէ՞. Թէ չը մտնէ՝ Չէ՛, ինչպէ՞ս կարելի է. պէտք է շուտով տուն հասնի. այդպէս բա՞ն կ՚ըլլայ. իր տարիքի մարդը խայտառակ ըրին ուրիշներու առջեւ: Չէ՛, չէ՛, չի մտներ:

Ու քանի քայլի մը չափ անցաւ անդին։

— Բայց այս այրուած սիրտս գոնէ չը զովցրնե՞մ. — մտածեց յանկարծ, պարկը մէկ ուսէն նետեց միւսը եւ ուղղուեցաւ դէպի գինետուն։

Պարկը նորէն դրաւ դուրսը պատին տակ ու ինքը մէկ-երկու գաւաթ կոնծեց ծանօթներուն հետը։

4.

Պարկը շալակին ահա Քեռին կը մտնէ գիւղը։

"Սըւոր նայէ՛, ինչպէ՛ս սուս է եղեր։ Հիմա ալ չը ցատկոտե՞ս պարկին մէջ: Գիտես, հա՞, Թէ ինչ եմ բերելու գլխուդ։ Սպասէ, անգամ մը աղան տեսնեմ: Այսպէս ալ խայտառակութի՛ւն։ Քեռի Սիմոնը ո՛վ, կատուն ով։»

— Թը՛խկ, հա՛ Թըխկ, — ինչպէ՞ս կը զարնէ Քեռի Սիմոնը տան դուռը։ — Բացէ՛ք, է՞, բացէք, ինծի պէս ալեւտրը խաղկ-խայտառակ ըրիք: Կատո՛ւ, հա՞, կատու...

Տնեցիք բոլորը դուրս թափիեցան.

— Ահա՛ աղա, ընկերդ ետ կը դրկէ քու նուէրդ. կ՚ըսէ՝ «Առ դուն, աս ալ քու նապաստակդ։»

Քեռին ծեռքը կոխեց պարկը եւ, իրա՛ւ, նապաստակը չը հանէ՞ պարկէն։

Քեռի Սիմոնը սառած, սարսափած կեցեր է՝ նապաստակի ծոծրակէն, կատուի նման, բարձր ՚բռնած։ Իսկ

աղան զարմացած կը նայի, թէ նապաստակը ինչո՞ւ է ետ բերեր։

— Ֆո՛ւ, սատանայի ծագ. — պոռաց յանկարծ Քեռի Սիմոնը։

Նապաստակը ձեռքէն վար ինկաւ։ Ինկաւ, ցատկեց ոտքի ու փախաւ։ Տնեցիք կը պոռային, շները վազեցին ետեւէն։ Ալ ի՛նչ կը բռնես։

5.

Ան է ու ան, Քեռի Սիմոնը նապաստակ չի որսար։

Ան է ու ան, աղան ու իր ընկերը վէճի մէջ են իրարու հետ։

— Դուն ինչո՞ւ ես ինծի կատու ղրկեր, այդպէ՞ս ալ անհամ կատակ։

— Ս.ատուա՛ծ, երկի՛նք. նապաստա՛կ էր, նապաստակ։

Ու կը հարցնեն Քեռի Սիմոնին.

—Ս՞յ, հալեւո՛ր, քու բռնածդ, քաղաք տարածդ նապաստակ չէ՞ր։

— Նապաստա՛կ էր աղա, դուն շա՛տ ապրիս, ի հարկէ նապաստակ էր։

— Ա՞յ մա՛րդ, քու բերածդ կատու չէ՞ր, սեւ կատու։

— կատու էր աղա՛, ի հա՛րկէ, հապա կատու չէ՞ր Ս.յսպէս, մինչեւ այսօր ալ դեռ կը վիճեն։

Դուն գուցէ ասոնց կը բացատրես՝ թէ ինչպէ՞ս եղաւ, որ նապաստակը կատու դարձաւ եւ կատուն ալ նորէն նապաստակ։

28. ԱՂՔԱՏ ԿԻՆԸ

Ցուրտը փչեց, ձմեռ սաստիկ.
սառ է կապեր ոտքի տակ,
ու ամէն մարդ կ'ըշտապէ տուն,
պատսպարուիլ յարկի տակ:

Ժամի դրան դողդրղալէն,
ծեր կին մըն է կրթընած,
իր հագուստը ծուէն-ծուէն,
ոտքը բոպիկ, կուրծքը բաց:

Վախվրխելով կապտած ծեռքը
կ'երկընցնէ անցորդին.
«Ողորմութի՞ւն ըրէք, պարո՛ն,
անտուն, անտէր աղքատին:»

29. ԻՇՈՒԿԻՆ ԳԱՆԳԱՏԸ

Այգեպանը էշ մը ունէր։ Լաւ կը կերցնէր, լաւ կը խնամէր, բայց լաւ ալ կը բանեցնէր։ Այս մէկը իշուկի սրտովը չէր։

Գարնան, ամէն օր, այգեպանը ծաղիկով ու կանաչով լեցուն կողովները կը բեռցնէր իշուկին ու կը բշէր քաղաք։

— Ի՞նչ յիմար են այս մարդիկը. — կը մտմտար իշուկը ճամբան. — ծաղիկն ալ ի՞նչ բան է, որ կը սիրեն։ Ա՜խ, մէյ մը ամառը գայ, ազատուինք այս անպիտան վարդերէն, շուշաններէն, յասմիկներէն, այս սպանախէն ու

ծնեբեկէն, սիբեխէն ու սինդրիկէն, այս բոխէն ու բողկէն ու երթամ հանգիստ. քէյֆիս արածիմ։

2.

Ահա՛ եւ ամառը։

Բանջարանոցին մէջ արդէն հասեր է լուբիան ու ամբուկը, դդումն ու վարունգը, սեխն ու ձմերուկը, գազարն ու բազուկը։

Էշը հազիւ տեղէն կը շարժուէր այդ ծանրութեան տակ, ամառուան տօթին։

— Ա՜խ, — կը տրար էշը բրտինքի մէջ կորած, — ե՞րբ է գալու աշունը, կանաչէն ալ ազատուինք, բանջարեղէնէն ալ ու քիչ մը շունչ քաշենք։

3.

Եկաւ աշունը։

Խաղողը հասաւ, տանձ ու խնձորի առատութենէն

ծառերուն ճիւղերը կը կոտրտուէին, նուռը կարմրեր էր, սերկեւիլը դեղներ, գեղձ, ընկոյզ, ալ ո՞ր մէկն ըսեմ։ Ծանր կթոցները կը բարձէին իշուկին ու կը քշէին քաղաք։

— Աս ի՞նչ տանջանք է, աղբար. — գլուխը կախած թառանչ կը քաշէր իշուկը։ — Գոնէ շուտով ձմեռը գայ, գետինը սառ կապէ, այս անպէտք բոյսերը մէջտեղէն վերնան ու վերջապէս ինծի հանգիստ թողնեն ախոռս. ուտեմ ու. պառկիմ։

4.

Հասաւ ձմեռը։

Սարսափելի ցուրտ էր։ Այգեպանը կանուխ էշը կը քշէր անտառ, փայտ կը կտրէր, ցախ կը հաւաքէր, խոիւ կը ժողվէր, կը բարձէր իշուն կռնակը ու կը բերէր տուն։

— Ի՞նչ անիծուած եղանակ է. — մռնչով ու սայթաքելով կը գանգատէր իշուկը։ — Ամէն ինչ քար է կտրեր, խոտ չը կայ, բան մը չը կայ որ կրծես։ Երանի՞ շուտով գարունը բացուէր։

Ինչպէ՞ս պիտի գանգատիր առատիրոջ իշուկը, երբ ցոյց խելքի տրն ըլլար։

Ա. Ռ. Ա. Ծ

Էշը հարանիք կանչեցին, բաւ՝
Կա՛մ ջուրն է պակաս, կա՛մ փայտը։

30. ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՄԸ ԱՄԵՆՈՒՆ

Դաշտ ու անտառ, գիւղի ճամբան,
ծածկուեր է թիզ մը ձիւնով.
ալ չի ճարուիր ուտելու բան,
ո՛վ էր տեսեր այս տեսակ սով:
Ցորեն, գարի, ո՛չ մէկ հատիկ.
Աստծու սիրոյն, բարի՛ մարդիկ,
փշո՛ւր մը հաց տուէ՛ք հիմա,
թէ չէ մեռանք մենք սովամահ:

Կու գան շուտով օրեր գարնան,
ձեզի մենք շատ կ՛երգենք գուարթ,
ու փոխարէն ձեր լաւութեան,
ձեր պարտէզը, այգին ու արտ,
մենք կը մաքրենք թրթուրներէն,
ճրճիւններէն ու որդերէն,
փշուր մը հաց միայն հիմա,
թէ չէ մեռանք մենք սովամահ:

Խումբ մը թոչուններու կողմէ
Ծիտիկ Ճնճղուկեան

Շ Ո Ւ Տ Ա Մ Ե Լ Ո Ւ Կ

Ծրտի ճուտը ծառի ճիւղին,
ծրտի ճուտի ճիտը ծուռ:

31. ԱԾԽԱՐԱՐՆ. ՈՒ ՊԱՐՈՆԸ

Ս.ՄՆԱԿՆ ու Գէորգը դասընկերներ էին:

Ս.ՄՆԱԿԸ հարուստ պարոնի մը տղան էր, իսկ Գէորգը ածխավաճառի մը որդին:

Օր մը վէճի առնն Ս.ՄՆԱԿԸ բարկացաւ ու ընկերը անուանեց «աղբատի լակոտ:»

Գէորգը կարմրեցաւ, աչքերը արցունքով լեցան, բայց ոչինչ չըպատասխանեց: Իրիկունը գնաց տուն ու դառն կերպով պատմեց հօրը:

Յաջորդ օրը ածխավաճառը իր տղուն հետ եկաւ վարժարան:

Եկաւ, ու ամբողջ դասարանին առջեւ զանգատեցաւ ուսուցչին:

Այդ միջոցին, դիպուածով ներս մտաւ նաեւ Ս.ՄՆԱԿԻՆ հայրը, հարուստ պարոնը:

— Այս բանտորը եկեր է ձեր զաւկին համար զանգատելու, դիմեց ուսուցիչը անոր:

— Պատճա՞ռը, — հարցուց պարոնը:

— Պատճառը ան, որ ձեր տղան «աղբատի լակոտ» է անուաններ անոր որդին:

Պարոնը ունքերը հաւաքեց, կարմրեցաւ ու հարցուց իր տղուն.

— Իրա՞ւ է, Արմենա՛կ. ըսե՞ր ես դուն այդ խօսքը:

Արմենակը գլուխը վար կախեց ու լուռ կեցեր էր:

Հայրը բռնեց անոր թեւէն ու հրեց դէպի Գէորգը:

— Ներողութի՛ւն խնդրէ:

Ածխարարը արգիլել ուզեց, բայց պարոնը ուշ չը դարձուց ու կրկնեց.

— Ներողութիւն խնդրէ՛, ու կրկնէ իմ ետեւէս.

—«Կը խնդրեմ, ներէ՛ ինծի, հօրդ դէմ ըսած յիմար խօսքիս համար: Իմ հայրս պատիւ կը համարէ անոր ձեռքը սեղմելը»:

Ածխարարը նորէն ուզեց ընդդիմանալ, բայց պարոնը արգիլեց եւ Արմենակը կամաց ու կակազելով կրկնեց հօրը ետեւէն.

— Խնդրեմ... ներէ՛ ինծի... հօրդ դէմ ըսած... յիմար խօսքիս համար...: Իմ հայրս... պատիւ կը համարէ... անոր ձեռքը սեղմելը:

Այն ատեն պարոնը երկնցուց իր ձեռքը, որը ածխարարը ամուր մը սեղմեց:

— Խնդրե՛մ, այս երկուքը իրարու քով նատեցնէք. — ըսաւ պարոնը ուսուցչին:

Եւ ուսուցիչը Արմենակն ու Գէորգը իսկոյն փոխադրեց իրարու քով, միեւնոյն գրասեղանը.

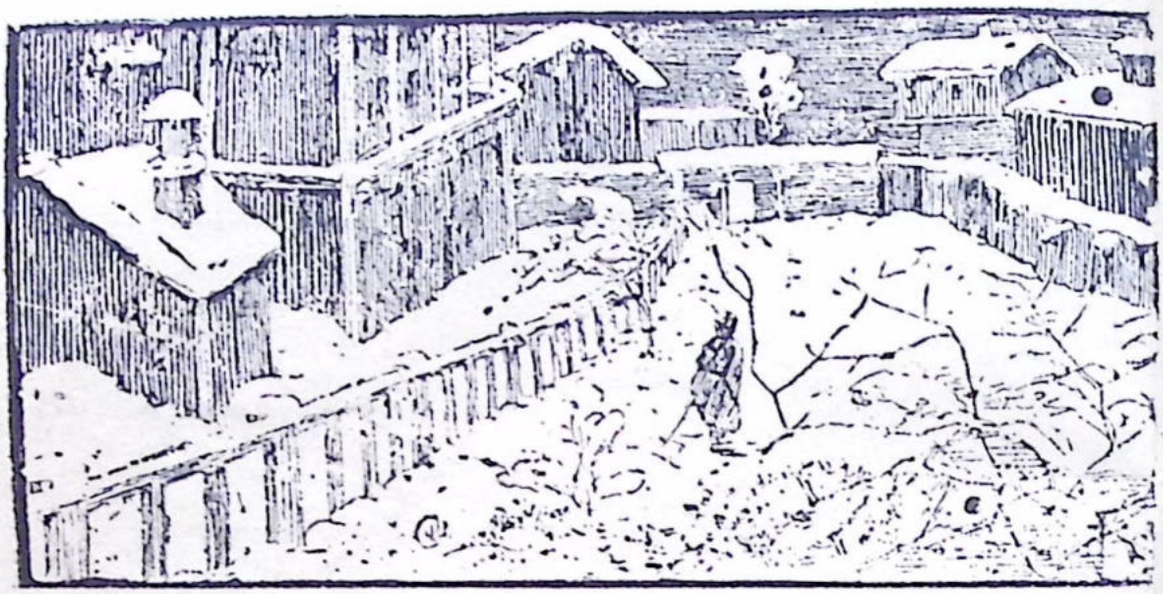
Ինչո՞ւ համար Արմենակին ըսածը վատ խօսք էր:

Ինչո՞ւ համար ազնիւ հայրը պատիւ կը համարէր ածխավաճառին ձեռքը սեղմելը:

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ Կ

(4.)

Պուչը ջուրը,
գլուխը կրակը.

32. Ո՞Ւ Ր Ե Ն

— Ո՞ւր են գոյն-գոյն ծաղիկները,
— Սո՞ւս, պառկած են հողին տակ,
տաք ծածկուած ցուրտ ձմեռը.
ձիւն ծածկոցով ապիտակ:

Կու գայ գարնան արեւը նոր,
իր շողերով կենդանի,
ու ձմեռուան ցուրտերուն հետ,
ձիւն ծածկոցը կը տանի:

«Ելէ՛ք, կ՛ըսէ, ձեր խոր քունէն»:
Անոնք իսկոյն կ՛իմանան,
գլխիկները դուրս կը հանեն,
ու աչուկնին կը բանան:

Ինչո՞ւ ձմեռը խոտ ու ծաղիկ չբլլար։
Ինչպէ՞ս ձմեռը խոտ ու ծաղիկները չեն ոչնչանար։

33. ՁՄԵՌԸ

1.

— Օ՜ֆ, ե՞րբ պիտի անցնի այս անպիտան ձմեռը.— կ՚ըսէին մարդիկ գոց սենեակներուն մէջ:

— Օ՜ֆ, ե՞րբ պէտք է, վերջանայ այս անիրաւ ձմեռը.— կը գանգատէին կենդանիները նեղ որջերնուն մէջէն:

— Օ՜ֆ, ե՞րբ պէտք է ազատուինք այս անտանելի ձմեռուան ձեռքէն.— կը տրտնջային թռչուններէն մնացողները մերկ ճիւղերուն վրայ:

Ու սաստիկ բարկացաւ ձմեռը: Վճռեց մէկ անգամէն ոչնչացնել բոլորը:

Զայն տուաւ պաղ-պաղ հովերուն, կանչեց սառնամանիքները, հաւաքեց իր բոլոր զօրութիւնը ու յարձակեցաւ աշխարհի վրայ:

Ահոր ձիւնով բռնեց բոլոր ճամբաները, կապեց գետերը, կախեց սառոյցէ սուրեր տանիքներէն ու ծառերէն, սառոյցէ վարագոյրներ քաշեց լուսամուտներուն, խցկեց որջերուն բերանները ու դանակի պէս կտրող սուր քամին արձակեց դաշտերուն, սարերուն ու ձորերուն վրայ:

2.

Բայց ի զո՞ւր:

Թէեւ թռչուններէն քանի մը հատը ցրտահար եղան, բայց մնացածները կծկուեցան տներու ծածկերուն տակ, ծխնելոյզներուն մօտ, տաք ճեղքերուն մէջ ու չըմեռան:

Վայրի կենդանիները հաստ մուշտակները կռնակնին շատ բանի տեղ չը դրին ձմեռուան բարկութիւնը ու դաշտ կ՚ելնէին որս ընելու:

Մարդիկ ալ աւելի պնդացուցին պատուհաննե՛րն ու

դռները, փայտը անդադար կը ճարճատէր վառարանին մէջ, հագան իրենց ամենէն տաք հագուստները ու գացին իրենց գործին:

Ձմեռը տեսաւ այս բոլորը ու յուսահատեցաւ:

Ցուրտը օրէ օր թուլցաւ, արեւը քանի գնաց աւելի տաքցաւ, լսուեցաւ ջրերու կկկլոցը, թռչունները աւելի ուրախ երգեցին, դաշտերը քիչ-քիչ կանաչ հագան ու մարդիկ բացին դուռ ու պատուհան:

Գարուն էր:

Ինչպէ՞ս կրնայ պատսպարուիլ ձմեռուան ցուրտին ներքին, մեղուն, ճանճը, օձը, կրիան, գորտը, ձուկը:

Երեխաները ձմեռը ինչո՞վ եւ ի՞նչպէս կը զուարճանան:

---

34. ՈՐՍԻ

Հօրս կնունքին, մօրս ծնունդին գացինք մենք որսի, մենք երեք հոգի, թրով ու արով, հրացաններով, գացինք մենք որսի: Հայրս էր, Հուտին էր, Ձաւրին էր, Մաւրին էր, հայրս էր, ես էի, գացինք մենք որսի:

Գացինք, գացինք շատ թէ քիչ, տեսանք երեք լիճ, երկուքը ցամաք, մէկուն մէջն ալ ջուր չը կայ:

Մէյ մըն ալ, ահա՛, նա՛յինք որ այդ անջուր լճին մէջ լող կուտան երեք հատ հաւ, երկուքը սատկած, մէկն ալ կենդանի չէ:

— Հաւրի՛, հայտէ՛ զա՛րկ

Թէ՝ հրացան չունի՞ս:

— Հուտի՛, հայտէ՛ զա՛րկ:

Թէ՝ ես ալ չունիմ:

— Դո՛ւն, Ջաւո՛... Մաւո՛...:

Թէ՝ մենք ալ չունինք:

— Հապա ի՛նչ ընենք:

Հեռիս միայն պզտիկ դանակ մը ունէր, ան ալ բե-
բան չունէր: Հաշեցինք այդ անբեբան դանակը, մորթեցինք
հաւը, շալկեցինք ու ճամբայ ինկանք:

Գացինք, գացինք շատ թէ քիչ,. մէյ մըն ալ տեսանք
երկը գիւղ, երկուքի տեղն անգամ չի երեւար. երրորդի
մէջն ալ ո՛չ տուն կայ, ո՛չ մարդ:

Մտանք այն անշէն գիւղը, առջին փնտռեցինք, ան-
դին փնտռեցինք, դրան մը առջեւը տեսանք երեք հատ
պառաւ, երկուքը մեռած, մէկուն մէջն ալ շունչ չը կայ:

— Տղա՛ք, ըսինք, եկէք հաւով փիլաւ ուտենք:

Այդ անշունչ պառաւը գնաց ներսէն երեք բրինձ բե-
բաւ ու երեք պղինձ. պղինձի երկուքը ծակ, մէկն ալ տակ
չուն ի

Ջուրը լեցուցինք այդ անտակ պղինձը, մէջը նետե-
ցինք հաւերն ու բրինձը, դրինք գետին որ եփի:

Եփեցաւ, եփեցաւ, միսն ու բրինձը գացին, մնաց
ջուրը:

Որսէն դարձած անօթի մարդիկ, վրայ ինկանք ու
կերանք. ինչպէ՞ս կերանք, ո՛չ աչքերնիս բան տեսաւ, ո՛չ
բերաննիս բան մտաւ:

Այս պատմութեան ո՞ր կետերն են որ կը թելադրե-
ւեն, եւ ինչո՞ւ:

Այս պատմութիւնը ինչպէ՞ս կը պատմես, որ խելքի
մօտիկ բան մը դառնայ:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

(5)

Մարագ՝ մէջը լիքը ուրագ:

35. ԿԱԹԻԼ ՄԸ ՄԵՂՐ

1.

Գիւղացի մը խանութ բացեր,
իր գիւղին մէջ բան կը ծախէր:
Օրին մէկը մօտիկ գիւղէն,
մահակն ուսին, շունը քովէն,
հսկայ հովիւ մը ներս մտաւ.
— Բարե՛ւ, ըսաւ: Ա՛, խանութպան,
մեղր չունի՞ս, տաս քիչ մը բան.
— Բարի՛ եկար,
հովիւ աղբար,
մեղրը ըլլայ վինտոածըդ,
ամանն ո՞ւր է, բե՞ր ամանըդ,
ուր տեղէն որ ինքդ հաւնիս,
կտրեմ ու տամ այս վայրկեանիս:
Այսպէս սիրով,
անուշ բերնով,
կը խօսէին,
կը կշռէին,
երբ որ յանկարծ
կաթ մը մեղրը ծորեցաւ ցած:

2.

Տի՜զգ, անդիէն ճանճ մը եկաւ,
ու կաթիլին վրայ ինկաւ:
Իսկ խանութի տիրոջ կատուն՝
աչքը ճանճին՝ անցաւ թաքուն
մօտով, մօտով,
զարկաւ թաթով:
Բայց ճիշտ կատուի ցատկելուն հետ,
հովուի շունը իսկոյն եւեթ,

հա՞ֆ մը ըրաւ,
վրայ թռաւ,
կատուն բռնեց,
կոխեց տակը,
խածաւ, խեղդեց՛,
մէկդի նետեց:

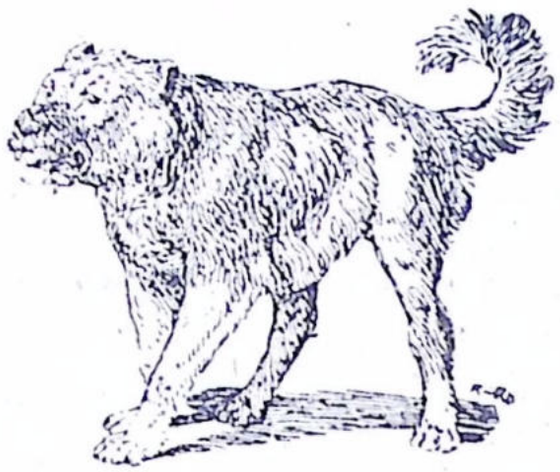
3.

— Խեղդե՞ց, խեղդե՞ց, շա՛ն որդի շո՛ւն,
վա՞յ իմ կատուս. հա՛յ, սա՛տկիս դուն.—
կատղեցաւ մեր խանութպանը
ու ծեռքն ինկած առջի բանը
տո՛ւր թէ կու տաս շանը ճակտին,
կատուին քովը դրաւ գետին.
— Վա՞յ ապրուստս, առիւծ շո՛ւնս,
վա՞յ, աւրեցաւ տեղս, տունս,
տո՛ւնդ աւրի, ա՞յ խանութպան,
անխիղճ, լիրբ, չար, անգութ գազան.
ինչպէ՞ս, դուն իմ շունս զարնե՞ս.
դէ՞, զարնելը, ա՛ռ հիմա տես.—
գոռաց մեր բիրտ աժտահակը,
մեծագլուխ իր մահակը
որ իջեցուց անոր դէմքին,
խանութպանը փռեց շեմքին:

4.

«Ապաննեցի՞ն... հա՞յ, օգնութիւն...»
ու թաղէ թաղ, ու տունէ տուն
ծայն կու տային մէկը միւսին,
ծայն կու տային, կը վազէին:
վերի թաղէն, վարի թաղէն,
ճամբաներէն, գործին տեղէն,

ճիչով, լալով,
ու վայ տալով,
ալ հայր ու մայր,
բոյր ու եղբայր,
կին, երեխայ,
զոքանչ, աներ,
քաւոր, հարսներ,
բեռի, փեսայ,
ալ ի՛նչ գիտնաս՝
թէ ո՞վ է սա,
կու գան, կու գան
մարդուն վրան.

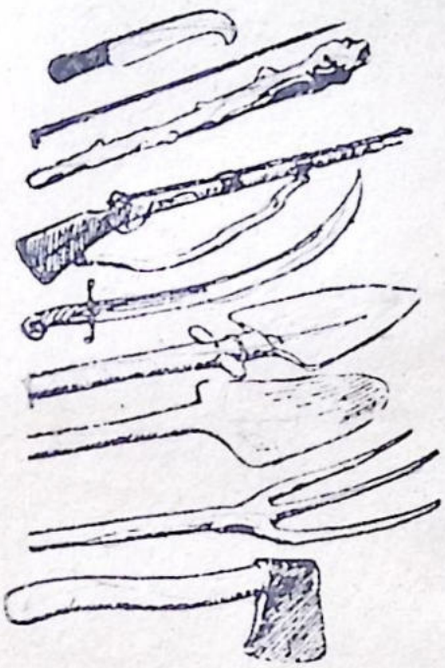
— Ծօ՛, կոպի՛տ արջ, ծօ՛, ամեհի՛,
ա՞յս տեսակ ալ բան պատահի.
դուն առուտո՞ւր եկար ընես,
թէ՞ իր շեմքին մարդ ըսպաննես...:

Հա՛ կ՛ըսեն ու հա՛ կը զարնեն
ազգան կ՛ընեն, կ՛երկընցընեն
շան կուշան ի վեր: «Հայտէ՛, առէ՛ք,
ձեր մեռելը եկէք տարէք»:

5.

Ու հոնտեղէն բօթը ահա՛,
կ՛երթայ մօտիկ գիւղը կ՛իյնայ,
թէ՝ «Մեռե՞ր էք,
հասէ՛ք, եկէ՛ք,
ապաննեցին
մեր գիւղացին:»
Շնաճանճի բոյնը ինչպէս,
երբ որ կ՛աւրես ու կը թողնես,
այդ ճանճին պէս,

ամբողջ գիւղը կ'ելնէ ոտքի,
ու գունդ ու գունդ դուրս կը նետուի,
ամեն մէկը առած բան մը՝
որը ձեռքը հրացան մը,
որը նղան, ցաքատ կամ սուր,

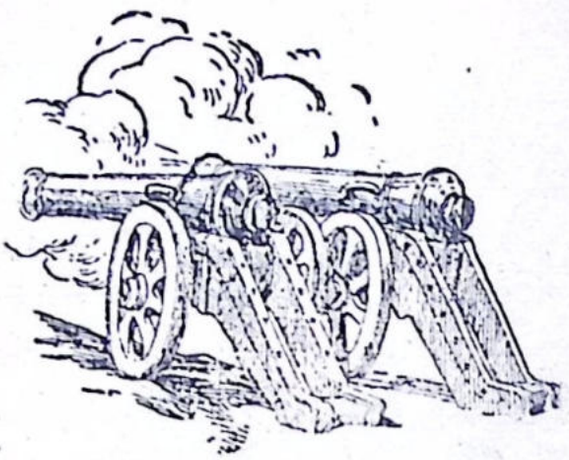
որը թի, բահ, որը շամփուր,
որը փայտով կամ կացինով,
որը ոտքով, որը ձիով,
որն անզգակ, որը բոպիկ,
հա՜յ, կը վազեն գիւղը մօտիկ։

— Ծօ՛, ա՛յսպէս ալ անիրաւ գիւղ,
ո՛չ խիղճ ունին ո՛չ ահ-երկիւղ.
գացեր է մարդն առուտուրի,
հաւաքուեր են տուեր սուրի։
Թո՛ւ ձեր գիւղի սովորոյթին,
թո՛ւ ձեր պատուին, ձեր վար-
մունքին։

Եբթա՛նք, երթա՛նք,
ջարդ ու փշուր
կրակի տանք...։

— Հա՜յ, հո՜ւյ, առա՜ջ, ձեզի տեսնեմ...
Ու դուրս եկան իրարու դէմ
կոտորածի
երկու գիւղերը դրացի։
Տուին, զարկին
սպաննեցին
ու ինչքան շատ արիւն տեսան
ա՛յնքան աւել դարձան գազան։

ջարդեցին իրար,
ջնջեցին իրար,
կորան ու եղան
գետնին հաւասար:

6.

Դուն մի՛ ըսեր, որ իրարու
սահմանակից մեր այս երկու
գիւղերը հարկ եղեր կու տան
ամեն մէկը զատ տէրութեան
Մէկ տէրութեան թագաւորը
լսելուն պէս այս բոլորը,
լուր կը ղրկէ ասղին - անղին
իր հպատակ ժողովուրդին,
«Յայտնի՛ ըլլայ մեր տէրութեան
գինւոր, բանւոր, ազնըւական,
ամէն շարքին,
ու աշխարհքին,
որ անօրէն ու դաւաճան
մեր դրացի ազգը դաժան,
երբ մենք նստած էինք սիրով,
մեր սահմանը մտաւ գօրով
ու վատութեամբ քաշեց սուրի
զաւակները մեր սիրելի:
Եւ հակառակ մենք մեր կամքին,
պատուէր տուինք մեր բանակին,

Թշնամիին մտնէ հողը,
մեր սուրը, արդար հանէ ոխը...»
Իսկ անդին ալ միւս իչխանը
գրեց զօրքին ճիշտ նոյն բանը:
Սկսուեցաւ կռիւ ահեղ,
թնդանօթներ եկան մէջտեղ:
Կրակն ինկաւ շէն ու քաղաք,
արիւն, աւեր, ճիչ. աղաղակ,
ամէն կողմէ սարսափ ու բօթ,
ամէն կողմէ մեռելի հոտ...:

Ամառ, ձմեռ այսպէս անցան,
ու մնացին դաշտերն անցան:
Դեռ կռիւը չը դադրած,
սովը եկաւ համաւարած,
սովը եկաւ, սովի հետ ցաւ,
ծաղկած երկիրն ամայացաւ:

Ինչո՞ւ շունը խեղդեց կատուն. ինչո՞ւ խաւուրպաւը սպաւնեց շունը. ինչո՞ւ հովիւը սպաւնեց խաւուրպաւը.

Ի՞նչ տեսակ շուն էր հովիւին շունը. ի՞նչ տեսակ վարդ էր խաւուրպաւը. ի՞նչ տեսակ վարդ էր հովիւը:

Խաւուրպա՞ւը թէ հովիւի գիւղացիներն են աւելի կոպիտ ու վայրենի:

Ո՞րն է այս բոլոր դժբախտութիւններու իսկական պատճառը:

35. ԿԱՆԱՉ ԱՂԲԱՐ

Է՜յ, կանաչ աղբար,
Է՜յ, ճանաչ աղբար,
եկո՛ւր շաղերով,
գուարթ շողերով,

բե՛ր անուշահոտ
ծիլ, ծաղիկ ու խոտ,
լորդ, պղտոր վտակ,
երկինք կապուտակ.

բե՛ր ուրախութիւն,
գառն ու ուլ խայտուն,
խաւուտիկ հաւքեր,
զրնկան երգեր.

եկո՛ւր շաղերով,
գուա՜րթ շողերով,
Է՜յ, կանա՛չ աղբար,
Է՜յ, ճանա՛չ աղբար։

Ինչո՞ւ կ՛ըսեմ գարնանը «կանաչ աղբար»։
Զմեռուան ի՞նչ աղբար կ՛ըսեմ։

36. ՄՇՏԱԿԱՆ ՁԱՄԲՈՐԴ

1.

Գարնան շողը դպաւ սարերու ծիւնին եւ ծիւնը կաթացուկ արտասուեց։ Ջինջ կաթիլը ինկաւ գետին, գրկուեցաւ ուրիշ կաթիլներու հետ ու գլորուեցաւ վար։

Կը գզորուին կաթիլները ու կը փափսան։

— Ճամբա՜յ...

— Ասոնք ո՞վ են՝ կը վազեն մտածեց ծնծաղիկը, վեր հանեց գլուխը, տեսաւ պայծառ արեւը եւ ուրախութենէն անուշ բուրում արձակեց։

2.

Կը սահին ծիւնի կաթիլները, կը սահին անոնց բազմաթիւ թելերը, կը հանդիպին աղբիւրի կաթիլներուն ու կը

մրմնջեն։

— Դո՛ւք ուրկէ կու գաք, քուրի՛կներ։

— Այնպէս նեղ էր, այնպէս մութ էր մեր ճամբան. — կը պատասխանեն աղբիւրի կաթիլները. — գետնի տակ հազիւ հազ գտանք իրար ու դուրս վազեցինք ակէն։ Ի՞նչ լոյս է հոս, ի՞նչ ազատ, Մեր ընկերները շատոնց է առաջ են անցեր, կ՚ըլտապենք անոնցետեւէն։

— Մենք ալ կու գանք ձեզի հետ. — ըսին ծիւնի կաթիլները։

Ու կայտառ առուակը կարկաչելով սուրաց վար։

— Ա՛հ ի՞նչ աղմուկ է, մի՞թէ գարուն է արդէն. — արթնցան բողբոջները ծառերու ճիւղերուն եւ մուշտակներնին հանել սկսան։

3.

Առուակը գրկուեցաւ առուակին հետ, ու խեղճ գետակը փրփրելով վիժեց քարէ քար՝ տանելով հետը աւազ. խիճեր ու չորցած տերեւներ։

Իր ընկերներուն հետ միասին կը թաւալէր մեր կաթիլը, կը ցատկոտէր ու կը պոռար։

— Ճամբա՜յ...

Չաղացպանը դուրս վազեց շտապով, կապեց նաւին դուռը, որ գետակը ջաղացին անիւը չը կոտրէ։

Ճամբորդը զգո՜յշ մօտեցաւ կամուրջին՝ մի գուցէ ջուրը բանդած ըլլայ։

4.

Գետակը մէյ մըն ալ յանկարծ ինկաւ արտերը, քար ու աւազ կուտակեց հոս ու հոն եւ շուտով ալ դուրս եկաւ, միացաւ իր նման խեղճերու հետ։

Գետը ուռեցաւ, վարարեցաւ: Կաւղեր էր. կը գլտո-
րէր ահագին քարերը, արմատախիլ կ'ընէր դարեւոր ծառեր,
կը փշրէին ափերը, կ'աւելէր տուներ, կը սրբէր այգիները:

Իր ընկերներուն հետ միասին կը դղրդար եւ մեր
կաթիլը:

— Ճամբա՜յ...

Գիւղացին ու քաղաքացին յուսահատ իրար են ան-
ցեր: Մինչ գետը կ'ըշտապէ դէպի ծով:

5.

Ուժեղ հովին տակ կը խորշոմի ծովուն երեսը՝ ահա-
գին ալիքները կ'օրօրուին, կը շառաչեն ու կը փրփրին:

Մեր կաթիլը հեծեր է վիթխարի ալիքի մը ճիչտ
կատարը, ու ինչպէ՞ս կ'ուտուտէր, ինչպէ՞ս կը խայտար,
թեթեւ ու կայտառ:

Յանկարծ զգաց, որ կարծես փրթաւ ալիքին վրայէն:
Արեւը այնպէս մեղմ կը շոյէր ու այնպէս անուշ վեր կը
կանչէր:

Կաթիլը թեթեւ-թեթեւ կը բարձրանայ վեր, կը
թռչի դէպի կապոյտ երկինքը դէպի պայծառ արեւը:

Կը թռչի, կը մօտենայ իրմէ առաջ վեր ելած բուրիկ-
ներուն ու կը՛ կրկնէ անոնց հետ բարակ ամպին մէջէն.

— Ճամբա՜յ...:

6.

Վերերը ամպը միացաւ ուրիշ ամպերու ու ծա՜նր
կախուեցաւ երկրընթէն:

Ու այդ սեւ - սեւ թուխպերուն մէջ, շատ չանցած,
սարսափելի կոիւ ինկաւ, կը գոռգոռային, կը զարնէին զոց
ու կրակ կը նետէին իրարու:

Մեր կաթիլն ալ զրգռուեր էր. կը նետուէր հոս ու հոն, կը դառնար, կը հրէր ու կը հրմշտկէր եւ անդադար կը պոռար.

— Ճամբայ...

— Ճամբա՜յ. — կորոտային բոլոր կաթիլները միաբերան:

Եւ յանկարծ մեծ թափով կը թափին ցած, կը սլանան դէպի երկիր:

7.

Տեղաց անձրեւը պատսպարած հողին վրայ:

Մեր կաթիլը ինկաւ արտի մը մէջ, նորածիլ հասկի մը ոտքը: Հասկը թրթռաց ու կանչեց.

— Բարո՛վ եկար, մշտական ճամբորդ. ինչպէ՞ս կարօտ էի քեզի:

Հասկը ինչո՞ւ էր այդպէս կարօտ մեր կաթիլին:

Կրնա՞ս ըսել թէ ինչպէս պիտի շարունակուի կաթիլին ճամբորդութիւնը հասկի արմատին հանդիպելէն ետքը:

37. ԱՄՊԵՐԸ

Գարունը եկաւ ամպերով,
ամպերը եկան անձրեւով,
անձրեւը տանիմ արտին տամ,
արտը ինծի ցորեն տայ,
ցորենը տանիմ ջաղցին տամ,
ջաղացը ինծի ալիւր տայ,

ալիւրը տանիմ տաչտին տամ,
տաշտը ինծի խմոր տայ,
խմորը տանիմ թոնրին տամ,
թոնիրը ինծի հաց տայ,
հաճը մեր մեծին, պզտիկին,
Աստծու օրհնանքն ամէնքին:

Քանի՞ անոնք եւս աշխատեր ու կերած հացդ պատրաստելու համար:

38 ԱՌԻՒԾԻ ԵՐԱԶԸ

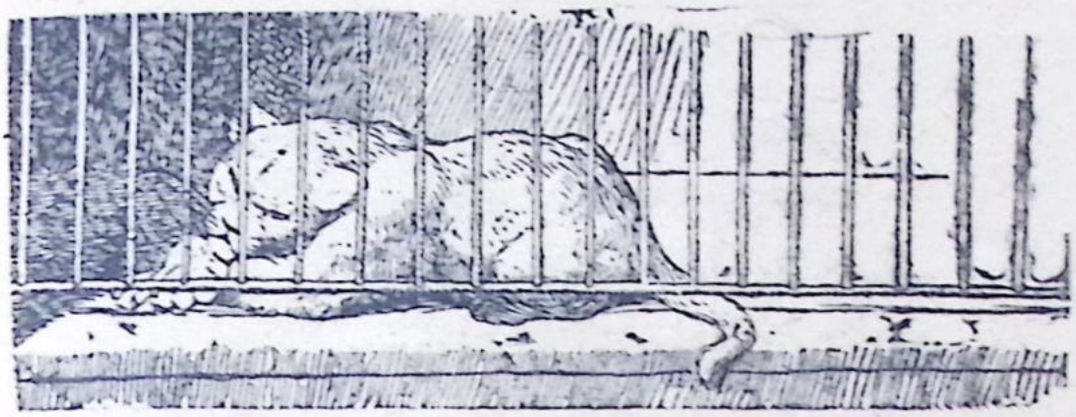
I.

Առիւծին կորիւնը փակուած էր վանդակին մէջ: Մրոայլ կը նայէր երկաթէ ամուր ծողերուն ետեւէն: Կարօտով կը յիշէր իր հայրենի տաք անապատը, կը յիշէր՝ թէ ինչպէ՞ս գիշերները ատոդերուն լոյսով իր մօրը հետ կ'իյնային արագավազ եղնիկներուն ետեւէն, թէ ինչպէ՞ս կը խաղար մօրը քովիկը, ուրախ, իր քոյր ու եղբայրներուն հետ, արմաւենիներուն տակը:

Անցա՞ն այդ բոլորը: Հիմա բանագետին մէջ բանտարկուած, տխուր կը նայէր հաստ ծողերուն ետեւէն:

Գիշեր էր. Շուրջը լուռ ու խաղաղ: Բանագետի բոլոր գերիները՝ վագրը, արջը, գայլը, կապիկը, ջայլամը, եղջերուն, ամէնքն ալ իրենց վանդակներուն մէջ, յարդին վրայ տարածուած՝ կրնային լուանալուն:

Վերջապէս առիւծի կորիւնը յոգնած՝ գլուխը դրաւ թաթերուն վրայ ու քնացաւ:

2.

Գիշերուան մէկ պահուն յանկարծ քանագեռին դուռը լայն բացուեցաւ ու ներս մտաւ անոր մայրը: Ներս մտաւ հպարտ ու հզօր, կրակոտ աչքերը պտտցուց վանդակներուն վրայ ու տեսաւ...

Տեսաւ իր զաւակը: Աչքերը փայլատակեցին, մռնչեց, յարձակեցաւ ու զօրեղ զարկով մը խորտակեց վանդակին ծողերը:

Կորիւնը երջանկութենէն ճչաց, վեր թռաւ ու նետուեցաւ որ իյնայ մօրը գիրկը, դպաւ երկաթէ ծողերուն ու արթնցաւ:

Տեսաւ՝ երազի մէջ էր...

Գիշեր է: Շուրջը լուռ ու խաղաղ: Քանագեռի գերիները վագրը, արջը, գայլը, կապիկը, ջայլամը, եղջերուն, ամէնքն ալ իրենց վանդակներուն մէջ, յարդին վրայ տարածուած՝ կըսպասէին լուսնալուն:

Կորիւնը ծի՛գ ու երկար կը մռնչէր գիշերուան լռութեան մէջ:

Ինչո՞ւ կը մռնչէր կորիւնը:

39. ՄԱՐՏԸ

Այս խեղճ ամառն Մարտ կ'ըսեն,
հանգիստ չունինք երեսէն.

այսօր ուրախ մեղմ օրիկ,
վաղը աղմուկ, փոթորիկ.

առտուն կանուխ պայծառ օդ,
ճաշին մուխ է, անձրեւոտ.

օր մը ի'նչ ցուրտ, օր մը տաք,
հո'ս բաց, իակ հո'ն ամպի տակ.

հո'ս կը խնդայ, հոն կու լայ,
ասանկ ալ խեղճ բա՞ն կ'ըլլայ:

40. ԿԱՐԾԵՍ

Գիւղացի մը իշուն թան բեռցած կ'երթար քաղաք: Ճամբան կը պատահի մարդ մը:

— Բարե'ւ, հաճի աղբար, — կըսէ մարդը, — կարծեմ դուն վերի գիւղէն ես:

= Այո', — կը պատասխանէ գիւղացին:

— Կարծեմ թան է ծիուդ բեռցածը:

= Այո', — կը պատասխանէ գիւղացին:

— Կարծեմ գաւաթ մը տաս պիտի ինծի, որ ծարաւս կոտրեմ:

= Ո'չ, — կը պատասխանէ գիւղացին. — ի'նչ կը կարծես՝ կարծէ, այդ մէկը մի' կարծեր:

Գիւղացին ինչո՞ւ մերժեց գաւաթ մը թանը:

41. ԹԷ ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԾԱՂԿԻՆ ՄԱՆՈՒՇԱԿՆԵՐԸ

I.

Գարնան պայծառ առտու մը, երբ արեւը կը ծագէր շքեղ՝ երբ թռչունները կերգէին ուրախ ու հովը կը խաղար թփերուն հետ, անտառին մէջ բացուեցան թարմ ու անուշահոտ մանուշակները:

Ճերմակ ծնծաղիկները թփերուն տակէն ողջունեցին անոնց փթթիլը, դեղին գիներբուկը ժպտեցաւ անդիէն, շուրջը սկսան թրթռալ գոյն - գոյն թիթեռնիկներն ու ժիր մեղուները:

— Ի՜նչ հրաշալի մանուշակներ են. — բացականչեց փոքրիկ աղջիկը. — կը քաղեմ, փունջ կը կապեմ ու կը դնեմ պատուհանս, ծաղկամանիս մէջը:

— Է՜յ, աղջի՛կ, չը համարձակիս իմ ծաղիկներս քաղելու. — տզզաց մեղուն բարկացած. — Ատոնք ինձի համար են բացեր իրենց բաժակները ու հոն ինձի համար են քաղցր հիւթ ամբարեր, անուշ փոշի պատրաստեր:

2.

Մէջ ինկան ե՛ւ թաւամազ մեղուները, ե՛ւ թիթեռնե-

րը, և՛ բզէզները: Ամէն մէկը կը պնդէր, թէ՝ ի՛րն են այդ մանուշակները: Արեւը լսեց, խնդաց ու ըսաւ.

— Յիմարնե՛ր, ինչի՞ վրայ կը վիճիք: Երկրիս երեսին ամէն ապրող բան ծներ է իմ լոյսէս ու ջերմութենէս: Չի՞ք հասկընար՝ որ բոլոր ծաղիկներն ալ իմինս են:

Աղջիկը կեցեր էր մէջտեղ շուարած, կը լսէր ամէնն ալ ու չը գիտեր՝ որո՞ւն հաւտալ:

Վերջապէս, դարձաւ մանուշակներուն.

— Դո՛ւք ըսէք ինձի, սիրուն մանուշակներ, դո՛ւք ըսէք, ինչո՞ւ համար կը ծաղկիք, ինչո՞ւ համար կը բացուին ձեր հոտաւէտ բաժակները, ինչո՞ւ համար կ՛ապրիք:

Մանուշակները պատասխանեցին.

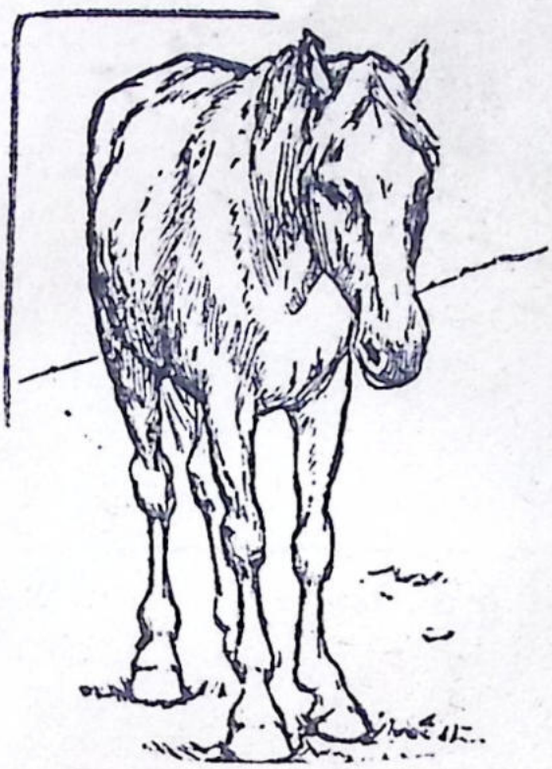
= Մենք կ՛ապրինք ապրելու համար: Կը ծաղկինք ու սերմեր կը թողնենք, որ մեզմէ ետքն ալ ծաղկին ու ապրին մեզի նման մանուշակներ:

Արեւը իրաւունք ունի՞ ըսելու, թէ՝ ամէն ապրող բան ծներ է իր լոյսեն ու ջերմութենէն:

42. ՄԱՆՈՒՇԱԿ

Կապոյտ գլխով, կանաչ ոտով,
Ես ծաղիկ եմ անուշ հոտով,
Թէեւ տունկս փոքրիկ է, ցած,
արօտներու մէջ պահւըտած,
Բայց իմ վունջս ամէն մէկ տուն,
Ըլլայ աղքատ թէ մեծատուն
կը գտնէ մարդ, թարմ ու զըւարթ,
Իբրեւ գարնան առաջին զարդ:

43. ՁԻՈՒՆ ՏՐՏՈՒՆՋԸ

Գիւղացին գարի կը ցաներ։

— Ատ ի՞նչ կ'ընես. գարին ինչո՞ւ հողին կը խառնես. — տրտնջաց ձին. — ի՞նչ կ'ըլլայ, ինծի տայիր՝ ուտէի, քան թէ այդպէս փճացնէիր։

Տէրը ոչինչ չպատասխանեց ու շարունակեց իր ցանը։

— Թէ ինծի տալ չես ուզեր, տո՛ւր իշուն։ Ուտէ, ուժ առնէ, որ բարձնես, տանիս ջաղաց։

— Թէ իշուն ալ տալ չես ուզեր, տո՛ւր գոնէ հաւերուն, կ'ուտեն, քեզի համար հաւկիթ կ'ածեն։

Տէրը լուռ գարին շաղ կու տար աչ ու ձախ։

— Ինչո՞ւ պատասխան չես տար. — հարցուց ձին նեղացած։

— Ձու պատասխանդ ամառը կու տամ. — ըսաւ գիւղացին։

Ամառը ի՞նչ պատասխան պիտի տայ գիւղացին։
Ուրիշ ի՞նչ կենդանիներ գիտես, որ գարի կ'ուտեն։

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

(6)

Սեւ հինեմ,
կանաչ գործեմ,
դեղին կտրեմ։

44. ԱՐՕՐ

Ա՛յ, ծագեցաւ կարմիր արեւ,
առաք ու պայծառ է օրը,
դէ՛հ, քաշեցէ՛ք, սիրուն հոգնե՛ր,
առաջ տարէք արօրը:

Ցորը վարենք, ակօս փորենք,
խոր ակօսներ հողին մէջ,
սերմը ցանենք, որ հունձ հնձենք,
խուրձեր պիգեր կալին մէջ

Կու գայ ձմեռ, մենք ձախ չունինք,
ուրախ կ՛անցնի մեր օրը,
ուտելու միշտ պաշար ունինք,
լեցուն կ՛ըլլայ մեր հորը:

Դէ՛հ, քաշեցէ՛ք, սիրո՛ւն հոգներ,
առաք ու պայծառ է օրը,
ա՛յ, ծագեցաւ կարմիր արեւ,
առաջ տարէ՛ք արօրը:

Ե՞րբ է գիւղացին ձմեռը տխուր: Ցորեկն գաս, ուրիշ ի՞նչ բանի պատահար կը հանդիպի գիւղացին ձմեռուան հանգստեան: Ե՞րբ կը հանգիստ

45. ԱՐԱԳԻԼՆԵՐԸ

1.

Փոքրիկ գիւղի մը ծայրը, բարձրը ծառի մը վրայ, արագիլները դրեր էին իրենց բոյները։ Մայրը նստեր էր չորս ճուտիկները թեւերուն տակը առած, իսկ քիչիկ մը հեռուն, շէնքի մը տանիքը պահապան էր կեցեր հայր արագիլը։ Մէկ ոտը վեր բաշած՝ տնկուեր էր ան այնպէ՛ս անշարժ, կարծես փայտէ բլլար շինուած։

Վաթը, փոդոցը կը խաղային խումբ մը կեղխաններ։ Արագիլը այնքինուն ինկաւ թէ չէ՝ անոնցմէ մէկը սկսաւ արագիլի հին երգը, ու ամբողջ խումբն ալ անոր հետ.

"Հէ՛յ, արագի՛լ, գնա տուն.
Ի՞նչ ես կեցեր ցից, արմտուն.
կնիկդ, տես բոյնին մէջ
կ՛օրուի հանգիստ քունին մէջ։
Ձէ՛, ճար չըկայ՝ կը մորթեն,
չորս ծագերդ ալ կը քերթեն,
չորան ալ ապուր մը ապեն՝
ապեն-մապեն ու կախեն...։

— Մայրի՛կ, կը լսե՞ս, տղաքը ի՛նչ կ՛երգեն.— ձըւճըւացին փոքրիկ ծագուկները։ — Կ՛քսեն մեզի կախեն պիտի։

— Դուք ձեր քունը քնացէք, ոչինչ ալ չըլլար.—

պատասխանեց մայրը:

Բայց երեխաները կը շարունակէին երգել ու արագիլները չարացնել:

— Մի՛ վախնաք, փոքրիկներս. — սիրտ կու տար մայրը. — նայեցէ՛ք, հայրիկը ինչպէս հանգիստ կեցեր է, ան ալ մէկ ոտքին վրայ:

— Ա՜խ, մե՛նք շատ կը վախնանք.— ըսին ծագուկները եւ գլուխնին ետ քաշեցին բոյնէն ներս:

2.

Միւս օրը, երբ տղաքը նորէն հաւաքուեր էին խաղալու, կրկին հնչեց հին երգը.

„Չէ՛, ճար չը կայ՝ կը մորթեն.
Չորս ծագերդ ալ կը քերթեն...:"

— Ուրեմն իրա՞ւ մեզի մորթեն պիտի.— հարցուցին ծագուկները:

— Է՜, ինչե՞ր կը խօսիք.— բացականչեց մայրը.— Դուք պէտք է մեծնաք, թռչիլ պիտի սորվիք: Ետքը միասին կը թռչինք դաշտերը, գորտերուն հիւր կ'երթանք: Մեզի տեսնեն թէ չէ՝ խորը գլուխ կու տան անոնք ու կը հրամցրնեն. „Եկա՞ք, եկա՞ք. եկէ՛ք, եկէ՛ք, եկէ՛ք": Մենք ալ կ'ըսկսինք ուտելու, այնպէս քէ՞ֆ ընենք որ...:

— Իսկ ե՞տքը.— հարցուց փոքրիկներէն մէկը:

— Ետքը կը հաւաքուինք այս կողմերու բոլոր արագիներս ու կ'ըսկսինք մեր աշնան վարժութիւնները: Չէ՞ որ պէտք է լաւ թռչիլ գիտնաք, ատիկա շատ կարեւոր բան է: Ով լաւ թռչիլ չիմանայ՝ մեր խմբապետը կտուցով կը սատկեցնէ:

— Վա՜յ. — բացականչեցին ծագուկները:

— Հապա՜. — շարունակեց մայր արագիլը: — Աշնան մեծ վարժութիւններէն ետքը՝ թռչինք պիտի սարերու

ու անտառներու վրայով, հեռո՜ւ, հեռո՜ւ, դէպի՛ տաք երկիրները: Հոն մեծ գետեր կան, ահագին ճահիճներ կան, մէջը լեցուն գորտ. մտի՛ր ցեխը ու կե՛ր՝ ինչքան որ կուզես:

— Ո՜. — բացականչեցին ձագուկները:

— Հապա՜, կը տեսնէ՞ք, եւ երբ հոն այդպէս հրաշալի է, հոս այնպէս ցուրտ կ՛ըլլայ, որ ամպերը կը սառչին ու կտոր-կտոր, ճերմակ-ճերմակ կը թափին վար:

Արագիլը իբրեւ թէ ըսել կ՛ուզէր՝ "ձիւն կու գայ:„

— Այդ չար տղա՞քն ալ պիտի սառչին ու կտոր-կտոր թափին. — հարցուց ձագուկներէն ամէնէն վախկոտը:

— Չէ՛, բայց ատոր նման բան մը: Պէտք է փախչին, մտնեն իրենց մութ ու պզտիկ սենեակները ու մկներու նման պահուըտին:

— Օ՜խ. — բացականչեցին ձագուկները բոլորը մէկ բերան:

3.

Անցաւ ատեն մը:

Փոքրիկ արագիլները արդէն այնքան մեծցեր էին, որ կը կենային բոյնին մէջը եւ կը դիտէին իրենց չորս կողմը:

Հայր արագիլը ամէն օր անոնց համար գորտեր կը բերէր, փոքրիկ օձեր եւ այդ տեսակի ուրիշ համեղ պատառներ, ինչ որ կտուցը իյնար: Եւ շարունակ զանազան պատմութիւններ կ՛ընէր ճահիճի մասին:

— Դէ՜, ժամանակ է վերջապէս. պէտք է թռչիլ սորվի՛ք, թէ չէ. — ըսաւ օր մը մայր արագիլը:

Ու չորս ձագուկներն ալ պէտք է դուրս գային բոյնէն: Ձորան ալ կեցեր էին բոյնին եզերքը, կը բանային թեւերնին, կը թափահարէին, բայց կը վախնային ցած իյնան:

— Նայեցէ՛ք ես ինչպէս կ՛ընեմ. — կը սորվեցնէր մայրը: Կլուխնիդ այսպէս առաջ կ՛երկնցնէք, ոտքեր-

նիդ ալ այսպէս եւ՝ Մէ՛կ-երկու, մէ՛կ-երկու։ Ա՛ս է, որ կեանքի մէջ ձեզի պահէ պիտի։

Թռաւ ինքը կտոր մը։ Փոքրիկները ալ փորձեցին ու թըր՛մբ, թըր՛մբ կէս մը թռան, կէս մը ինկան բովի տակները։

— Ես չե՛մ ուզեր թռչիլ. — ըսաւ փոքրիկներէն ամէնէն վախկոտը ու եւս քաշուեցաւ, բոյնը. — ինծի պէտք չեն ո՛չ ճահիճը, ո՛չ տաք երկիրները։

— Կ՛ուզես որ ցուրտէն փայտանաս, հա՞, երբ ձմեռը գայ։ Թէ՞ կ՛ուզես որ տղաքը բռնեն քեզի մորթեն, քերթեն, ադեն ու կախեն։ Լա՛ւ կ՛ուզե՞ս կանչեմ. — ըսաւ մայրը։

— Չէ՛, չէ՛, մի՛ կանչեր. ճչաց փոքրիկը, ճիգ մը ըրաւ, ու ինքն ալ իր եղբայրներուն քովն էր տանիքին վրան։

4.

Երեք օր եւս քաղը ծագերը քիչ մը թռչիլ սորվեր էին եւ արդէն կը կարծէին, թէ հա՛ իրենք ալ կարող են բարձր

աւաւոնիլ օդին մէջ, թեւերնին փռել ու հանգստանալ, ինչպէս որ հայրիկը կ'ընէր։

Ու կը փորձէին, բայց իսկոյն գլուխ-կոնծի կը թաւալէին վար ու կը սոխպուէին արագ-արագ թեւերնին շարժելու։

Վարը, փողոցէն կ'անցնէին երեխաները ու կ'երգէին իրենց հին երգը։

— Մայրի'կ, հիմա տեղը չէ՞, որ ցած թռչինք ու աստնց աչքերը հանենք. — հարցուց ծագերէն մէկը։

— Դուք ձեր բանին կեցէ'ք. — պատասխանեց ապագիլը։ — Այս ձեր ըրածը շատ աւելի կարեւոր բան է։ Մէ'կ, երկո'ւ, երե'ք։ Թռչինք ա'ջ, զանգակատան շուրջը։ Հիմա ալ ձախ, մէ'կ, երկո'ւ, երե'ք։ Ա՜յ, այդ մէկը հաւնեցայ։ Աւանկ որ երթայ՝ վաղը ձեզի կը տանիմ ճահիճ։ Հոն ուրիշ շատ արագիլներ ալ կան. այնպէս մը ըրէ'ք, որ ամէնքն ալ ձեզի հաւնին, ըսեն՝ այս ի՜նչ լաւն են այս պզտիկները. աս որո՞ւնն են։

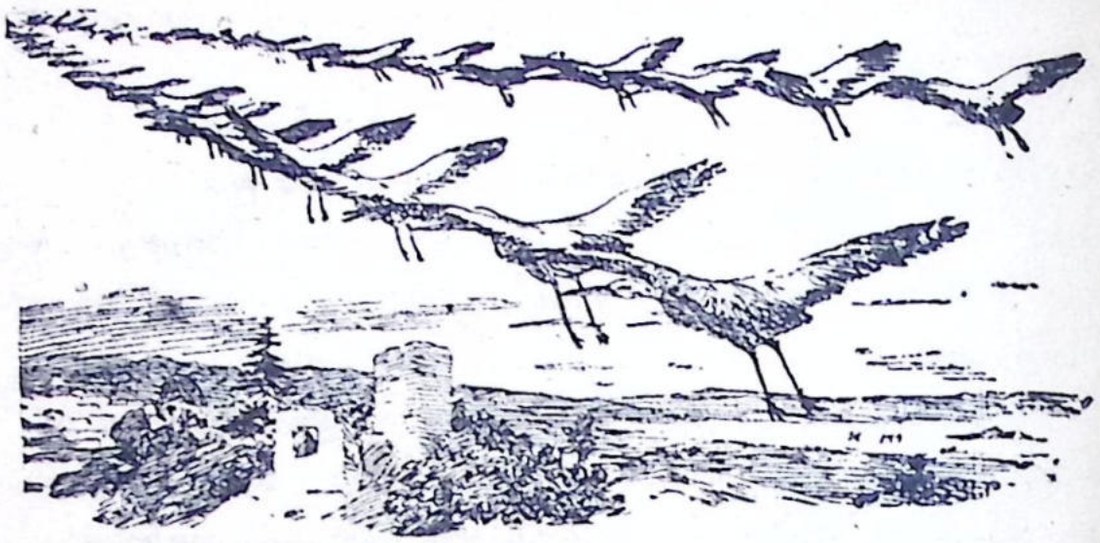
— Իսկ այն անպիտան տղաներէն մեր վրէժը հանելու չե՞նք, — հարցուց նորէն ծագերէն մէկը։

— Թողէ'ք երգեն, ինչքան կ'ուզեն։ Չէ՞ որ դուք թռչիք պիտի դէպի ամպերը, պիտի երթաք տաք երկիրները, իսկ անոնք հոն պէտք է մրսին։ Ո՛չ կանաչ տերեւ են ունենալու, ոչ ալ գորտ։

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

(7)

Կով մը ունինք,
կը կթենք հե'ղ մը տարին։
տուած կաթը
կը վայելենք ամբողջ տարին։

46. ԱՐԱԳԻԼ

Արագի՛լ, բարո՛վ եկար,
հա՛յ, արագիլ, բարո՛վ եկար,
Մեզի գարնան նշան բերիր,
մեր սրտերը ուրախ ըրիր:

Արագի՛լ, դուն երբ գացիր,
դուն երբ մեզի թողիր գացիր,
հա՛, փչեցին բուք ու բորան,
Ծաղիկները բոլոր կորան:

Արագի՛լ, բարով եկար,
հա՛յ արագիլ, բարով եկար,
Շինէ՛ քոյնըդ դուն մեր ծառին,
մեզի կեցիր ամբողջ տարին:

47. ՀԱՏԻԿԻ ՋԱՐԹՆՈՒՄԸ

Ցորենի հատիկը պառկած էր հողին տակ:

Եւ հատիկին մէջ խոր քուն էր մտած փոքրիկ սաղմը: Խոր քուն էր մտած ամբողջ ձմեռը:

Գարնան արեւին շորը եկաւ ու կանչեց.

— Արթնցի՛ր, գարուն է:

Եւ հատիկին մէջ արթնցաւ սաղմը: Արթնցաւ, սաստիկ քաղց զգաց եւ սկսաւ ծծել իր քովի պաշարը:

Ծծեց, ծծեց ու մեծցաւ. պատռեց պարուրները ու խրեց արմատները փափուկ հողին մէջ, նոր կերակուր որոնելու:

Իսկ արեւի ջերմութիւնը շարունակ վեր կը քաշէր ու սաղմը կը ծգտէր դէպի այդ ախորժելի ջերմութիւնը, դէպի վեր:

Շիգ եկաւ, ծիգ եկաւ ու յանկարծ անոր դալար ծիլը դուրս նայեցաւ հողի մը կոշտին տակէն:

Ի՜նչ տաք է, ի՜նչ պայծառ եւ ինչպէ՜ս ազատ իր շուրջը:

Առտուան հովիկը բնաւշ զգուեց, դրաւ ցօղի կաթիլ մը անոր կիսաբաց թերթիկին վրայ ու փափաց.

Բարի լոյս:

Այդ ծիլը ասկէ ետքը ինչպէ՞ս պիտի մեծնայ եւ ի՞նչ պիտի դառնայ:

Ցորենին գաս ուրիշ ի՞նչ հացաբոյսեր գիտես:

Հացաբոյսերն ու խոտերը ինչքա՞ն ժամանակ կ՛ապրին:

48. ԱՓԼՈՐՆ ՈՒ ՄԱՐԳՐԻՏԸ

Օրին մէկը աքլոր մը
երբ որ ագռը կը խառնէր,
գտաւ հատ մը մարգրիտ,
որ աղբին մէջ կը փայլէր:
Կտցեց, դարձուց, որ տեսաւ՝
«Ինչ ոչինչ բան է, ըսաւ,
վա՜յ տամ մարդուն, վա՜յ խելքին,
այս խեղճ բանին կու տայ գին,
ինծի համար մէկ գարին
արժէ աւանկ հազարին:»

Ինչո՞ւ ափլոռը մարգրտին գին չտեսաւ:
Իսկ մա՞րդը ինչու գին կու տայ:

---

49. ՄԺՂՈՒԿԸ

1.

Ոչ-ոք չտեսաւ, թէ ինչպէս աշխարհը եկաւ փոքրիկ մժեղը:

Արեւ օր մըն էր: Ամբը բացաւ, նայեցաւ չորս դին ու բացագանչեց.

— Ի՜նչ լաւ է:

Իսկոյն ոտիկները քսեց իրարու ու թռաւ: Կը թռչէր եւ կ'ուրախանար ամէն բանի վրայ: Իսկ վարը, խոտը այնպէս սիրուն կանաչ էր եւ խոտին մէջ կիտուին պահուըտած կակաչ մը կը ժպտէր ու կը ժպտէր:

— Եկո՛ւր ինծի. — կը կանչէր ծաղիկը:

Մժղուկը իջաւ ծաղկին վրայ, ծծեց անոր հիւթը ու ըսաւ.

— Ի՜նչ լաւ է. այս բոլորը իմս է.

Դեռ խօսքը բերանն էր, որ բոլացնելով եկաւ բրդոտ բոռը:

— Բր՜ռռ... աւռ ո՞վ է նստեր ծաղկին վրայ, բր՜ռռ... աւռ ո՞վ կը խմէ ծաղկիս քաղցր հիւթը. բր՜ռռ...: Անդին կորսուէ, անպիտան մժղուկ:

— Կեցի՛ր, ա՞ս ինչ տեսակ բան է. — ոգոգաց մըժղուկը. չէ՞ որ այս բոլորը իմս է:

— Բր՜ռռ... չէ՛, իմս է:

2.

Մժղուկը ոտքերը հազիւ ազատեց կաուաղի բոռէն, Նստեցաւ խոտի մը վրայ, կը լզէր ծաղկի հիւթովը թաթխուած ոտիկները ու բարկացած կ՚ըսէր.

— Ինչպէ՜ս կոպիտ էր այդ բոռը, զարմանալի բան է: Չէ՞ որ այս բոլորը իմս է, արե՛ւն ալ, խո՛տն ալ, ծաղի՛կն ալ:

— Ո՛չ, ներեցէ՛ք, ի՛մս է.— խօսեցաւ թաւ ու զիլ ձիճու մը, որ վեր կը սողար խոտի ծողունի վրայով:

Մժղուկը նկատեց, որ ճիճուն թռչիլ չգիտէ ու հանճարեղ ձայնը բարձրացուց.

— Ներողութի՛ւն, բարեկա՛մ, կը սխալիս. բոլորը ի՛մս է, բայց ոչինչ դո՛ւն ալ կեր, ես քեզի չե՛մ արգիլեր:

— Աղէ՛կ, աղէ՛կ, նայէ որ խոտիս չդպչիս. հոս ձեզմէ այնքա՞ն կայ որ: Շարունակ կը տրզզաք ու կը թռչկոտիք: Դուք թեթեւամիտ ժողովուրդ էք, իսկ ես ծանրաբարոյ ճիճու: Դէ՞, հայտէ՞, երթաս բարով:

Մժղուկը թողեց ու թռաւ. թռաւ հեռո՞ւ. տեսաւ ջուր:

— Այս մէկը ի՛մս է ու իմս, այս ջուրը: Ա՛խ, ի՞նչ լաւ է, հոս խոտ ալ կայ, ծաղիկ ալ:

Եւ ահա կը թռչին ամեն կողմէ ու կու գան ուրիշ մժղուկներ ալ:

— Բարի օր, քուրի՛կ:

— Աստծու բարին, քուրիկներ: Ա՛տ ո՞ւր կը թռչիք:

— Կը խաղա՛նք: Դուն ալ եկուր մեզի հետ: Այնպէս ուրախ ենք որ...

Ու զացին կը խաղային ջրին վրայ, կը թռչէին, կը տզզային, պտոյտներ կ՚ընէին:

Յանկարծ, պը՞ժ, ինչպէս որ մէկը քար մը նետէ, ճնճղուկը ինկաւ մժղուկներուն մէջ ու անցաւ:

— Վա՞յ, վա՞յ,— ժրւժրւացին բոլորը ու ցրիւ եկան աւդին-անդին:

Մէյ մըն ալ երբ ուշքի եկան, տեսան՝ շատերն էին պակսեր:

— Ա՞խ, անզգա՛մը.— կը հայհոյէին ծեր մժեղները.— ամբողջ տասը հոգի ոչնչացուց:

— Վա՞հ, տա՞սը հոգի. ասիկա բոռէն ալ անցաւ:"

4.

Մեր մժղուկի սիրտը ահ ինկաւ: Միւս նորելուկնեբուն հետ միասին մտաւ ճահիճի խոտերուն մէջտեղուանքը ու ծայնը բաշնց:

Բայց հո՛ս ալ ուրիշ փորձանք մը: Երեք մժղուկ ծուկը կերաւ, երկու հատ ալ գորտ մը տարաւ:

— Այս տեսակ ալ բա՞ն կ՛ըլլայ.— զարմացեր ճնաց էր մեր մժղուկը:— Մինչէ կարելի՞ է այսպէս ապրիլ:

Դիշերը ինկաւ, մութը վրայ հասաւ ու բոլոր մժղուկները մտան եղէգնուտի տաք տեղերը ու պահուըտեցան:

Վերը երկինքը լեցուեցաւ աստղերով, լուսինն ալ ծագեցաւ ու այս ամենը միասին ցոլացին ջրին մէջ:

Այնպէս սիրո՜ւն էր:

— Ա՛խ, իմ լուսնեա՛կս, իմ աստղե՛րս...— շշնչեց մժղուկը, բայց վախէն այնպէս կամաց շշնչեց որ ոչ մէկը չը լսէ:

— Ա՜խ, իմ աստղերս...— կրկնեց կամացուկ ու քունը տարաւ:

Մժղուկը ինչո՞ւ այդպես կամաց կ՛ըսէր վերջը, թէ ոլորն իրն է:

Ի՞նչ նմանութիւն կայ այս պատմութեան եւ 58րդ. էջի մուշտակի պատմութեան մէջ:

Ուրիշ ո՞վ կը կարծէ թէ բոլորը իրն է ու իրեն համար:

Ի՞նչ բան է այդ «բոլորը»: Որո՞ւնն է այդ «բոլորը»:

50. ՚ԳԻՂԱՑԻՆ ՈՒ ԱՐՋԸ

1.

Սերմ կը ցանէր գիւղացին
իր պարտէզը ցանօցին:
Արջը եկաւ: «Բարե՛ւ քեզ.
հոս միա-մինակ ի՞նչ կ՚ընես.
եկո՛ւր, ա՜յ մարդ, միանանք,
մէկտեղ ընենք վար ու ցանք.
վար ու ցանքը մեր կիսուր,
հունճն ալ ընենք հաւասար»:
— Այբիա վրայ արջ աղբար,
ծուար չենք, ա՜, մենք իրար.
կ՚ուզե՞ս, ա՜յ, այս անգամը
ցանենք մօտիս շաղգամը:
Բեզի փիրն ու ցօղունը,
արմատն ինձի՝ հողեունը:

2.

Հոշոր բաղցր շաղգամը
լաւ ուռեցաւ աշնանը:

Արջ աղբարն ու գիւղացին,

շաղգամն հողէն հանեցին,
աղբարն առաւ փրերը,
արմատներն ալ ընկերը:
Արջը տեսաւ՝ խարուեցաւ,
մարդուն դէմը լարուեցաւ.
«Ինձի խարէ՞ գիւղացին.
կեցի՛ր, ես միւս ցանուցին
անոր կու տամ ցօղունը,
ինձի կ՚առնեմ հողունը:»

8.

Յաջորդ տարին ցանուցին
արջին բաւ գիւղացին.
— Ադրար, նորէն դուն ու ես
եկո՛ւր ցաններ կէսաւակէս:

Արջը թէ՝ «Հա՜, շատ բարի
միայն անշուշտ այս տարի
թեզի փիրն ու ցօղունը,
արմատն ինձի՝ հողունը:»
— Համաձայն եմ ես նորէն,
այս հեղ ցաններ մենք ցորեն:

Բանը յաջող էր մարդուն,
արջ աղբօր հետ գնաց տուն,
ցորեն լեցուց տոպրակը,
տուաւ անոր շալակը,
ու ցանեցին շուտ արտը
բրդոտ աղբարն ու մարդը:

4.

Երբ հնձեցին Յունիսին,
ընկերները միասին,
հասկերն առաւ գիւղացին,
իսկ ի՞նչ տանէր սարեցին:

Արջը տեսաւ որ նորէն
խաբեց մարդը անօրէն,
արդէն սաստիկ բարկացաւ,
թքեց, անկէ հեռացաւ.
ու այն օրէն ոխ ունի,
շա՛տ է մարդուն թշնամի:

Ուրիշ ի՞նչ բոյսերու արմատները կուտեն:

Իսկ ի՞նչ բոյսերու փրերն ու ցօղունը կուտեն:

51. ԿԱՐՄՐԱԿԱՏԱՐԸ

Աստուած թռչունները երբ կը ստեղծէր՝ ոտքեր տուաւ, որ ոստոստեն, թեւեր տուաւ, որ թռչին, կտուց տուաւ որ կտցեն, կտցեն, ուտեն ու երգեն:

Եւ երբ բոլոր թռչունները պատրաստ կեցած էին աշխոյժ չորս կողմը, Աստուած բացաւ իր ներկերուն տուփը եւ սկսաւ գոյն-գոյն ներկել անոնց փետուրները.

Սղաւնին եղաւ կապոյտ, դեղձանիկը դեղին, ագռաւը սեւ, հայը ճերմակ, եւ այսպէս բոլոր թռչունները ներկեց Աստուած ու գոյնզգոյն զարդարեց:

Մնաց միայն մէկը, որ չէր ուզած ուրիշները հրմշտէ ու առաջ անցնի. երբ վերջապէս ան ալ մօտ եկաւ՝ ալ ներկ չէր մնացեր. Աստծու բոլոր գոյները հատեր էին:

Մնացեր էին պարապ ամանները:

Խեղճ թռչունը լալ սկսաւ, որ բոլոր թռչունները սիրուն սիրուն փետուրներ ունին, իսկ ինքը ոչ:

— Մի՛ լար, — ըսաւ Աստուած. — բան մը կ՛ընենք: Ամաններուս պատերուն դեռ քիչիկ մը մնացեր է: Մօտեցի՛ր, նայիմ:

Ըսաւ, առաւ վրձինը ու բոլոր ամաններէն մնացած ներկերը քսեց, քամեց թռչունի փետուրներուն:

Հո՛ս կապոյտ, հո՛ն գորշ, կտո՛ր մը դեղին, կտո՛ր մը կանաչ, մէկ կէտը ճերմակ, միւս կէտը սեւ, գլուխն ալ կարմիր, ու ստացուեցաւ ահա մեր խայտաբղէտ կարմրակատարիկը:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

(8)

Բռնեմ ափովս,
շաղ տամ թաթովս,
մեռնի տարով,
ապրի բարով:

52. ԹՌՉՈՒՆԻ ՄԸ ՄՏԱԾՄՈՒՆՔԸ

Առաջ կ՛ապրէի փոքր տան մը մէջ
առատ ու անփոյթ,
աշխարհքը ինծի կլոր էր անվերջ
կեղեւը կապոյտ:

Այդ փոքրիկ տունէս հազիւ դուրս եկած՝
բոյնս տեսայ ես.
բսի՝ աշխարհ յարդէ է շինուած,
ու շինուած մօրմէս:

Օր մըն ալ բոյնէն գլուխս հան ած
կը նայիմ չորս դին,
տեսնեմ՝ աշխարհքը տերեւէ շինուած,
մեր բոյնը սրտին:

Հիմա կը թռչիմ, կ՛երթամ սրընթաց
հեռո՜ւ, վեր ու վար,
բայց թէ աշխարհքը ինչէ է շինուած,
ալ չե՛մ հասկրնար:

Ինչպէ՞ս պիտի ւսած էր արտուտիկը, ծիծեռնակը:
Ուրիւ ի՞նչ կեցղացի գիտես, որ ձուէ կը ծնի:

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ի Կ

(9)

Հաւկիթ կ՛ածէ՝ հաւ չէ,
խոտ կ՛արածի՝ տաւար չէ,
կը կոկոայ՝ կաքաւ չէ,
ան ի՞նչ է:

53. ԱՆՁՈՒՆԻ ՃՈՒՏԻԿԸ

1.

Երեք շաբաթ էր, թուխսը չէր ելներ հաւկիթներուն վրայէն: Տաններկու բրդոտ ճուտիկներ դուրս էին եկեր արդէն, մնացեր էր միայն կանաչաւուն փոքրիկ հաւկիթ մը:

Վերջապէս առտու մը թուխսը նկատեց, որ հաւկիթին ներսէն մէկը թըք-թըք կը զարնէր: Սաստիկ ուրախացաւ, իսկոյն կոտրեց հաւկիթը կտուցով ու մէջէն դուրս եկաւ ճուտիկը:

Բայց նորեկը նման չէր իր միւս եղբայրներուն եւ քոյրերուն: Աւելի բրդոտ էր, աւելի դեղին, ոտիկները կարճ-կարճ, գլուխը լայն, կտուցը տափակ:

«Ա՛ս ի՞նչ անճոռնի է» մտածեց մայրը. քիչ մը տրխմեցաւ, բայց շուտով ինքզինքին սիրտ տուաւ, թէ՝ «Ոչի՛նչ, կը մեծնայ, կ՛աղուորնայ:»

2.

Ժողվեց իր բոլոր ճուտիկները ու հպարտ-հպարտ կոխկռտալով՝ եկաւ բակը: Փոքրիկները արագ ու աշխուժ կը վազվզէին իր շուրջը. միայն նորածինը կը քալէր ծանր ու օրօրուելով:

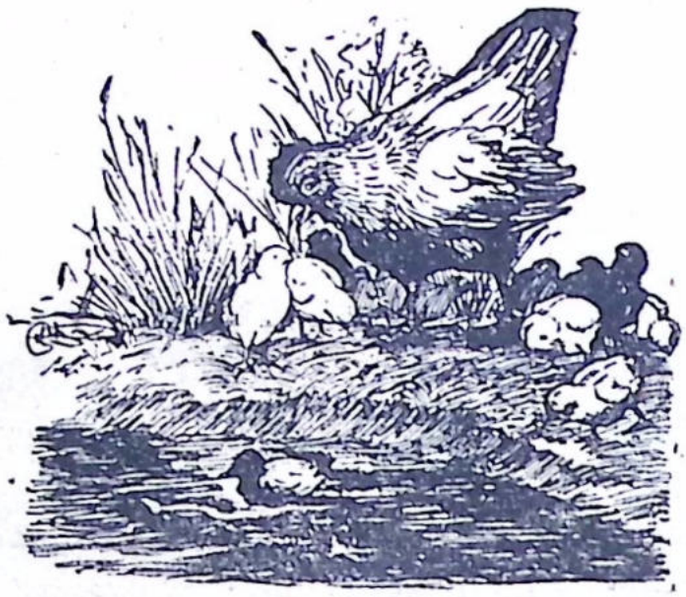
Մայրը տարաւ անոնք առուին ափը, որ քուջուջ ընեն: Անճոռնի ճուտիկը ջուրը տեսնելուն պէս՝ ինկաւ մէջը:

Մայրը սարսափած կը ճչար, կը կանչէր ու թեւերը թափահարելով կը նետուէր դէպի ջուրը: Միւս ճուտիկներն ալ կը ծւծւային, կը վազվզէին ադին-անդին:

— Օգնեցէ՛ք, օգնեցէ՛ք, աղբարիկը խեղդուի պիտի:

3.

Ամբողջ բակը իրար անցաւ:

Հաւերը կը կչկչային, աքլորը բարձր ծղրտաց, փրքուած հնդկահաւն ալ ամուր-ամուր կը դուտդուտար:

Իսկ անճոռնի ճուտիկը թեթեւ մը կը շարժէր իր թաղանթաւոր թաթերը ու հանգիստ կը լողար ջրին երեսը:

Պառաւ մամը լսեց թուխսի ճիչն ու բակի աղմուկը. դուրս վազեց, տեսնէ՝ ինչ է պատահեր, չըլլայ թէ ուրուբը երեւցած ըլլայ:

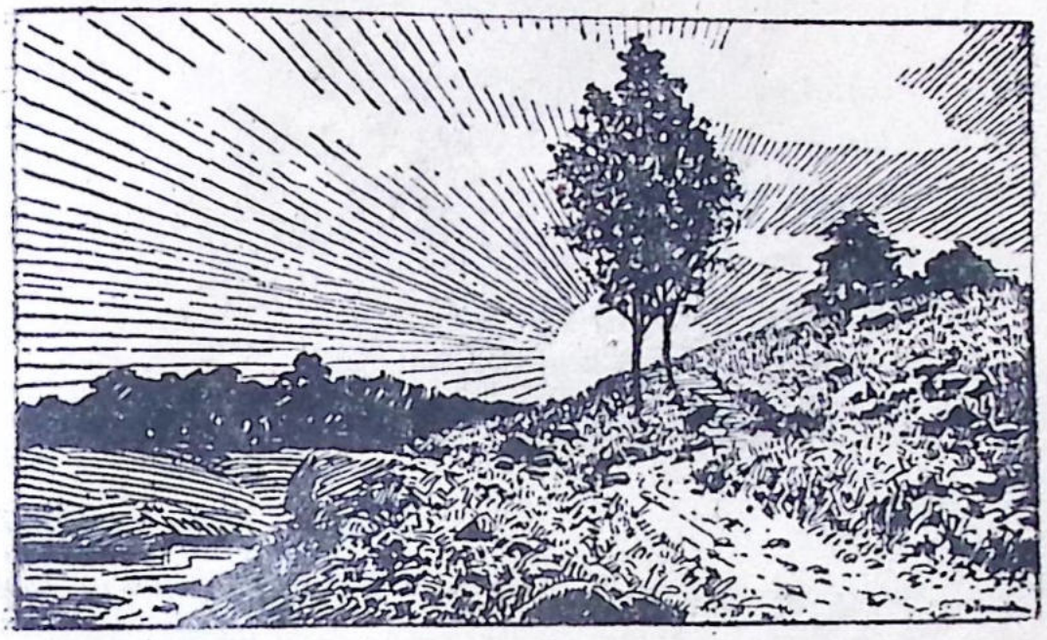
Ու տեսաւ թէ չէ՝ գարկաւ ծունկերուն.

— Վա՜յ, կուրանամ ես. աս ի՞նչ եմ ըրեր. հաւքին տակը բադի ձու եմ դրեր:

Եթէ թուխսը ոչ թէ հաւ, այլ բադ եղած ըլլար, ասոր աչքին այդ ճուտիկներէն ի՞նչ պիտի երեւայիր, ինչո՞ւ:

Ինչո՞ւ բադիկը կրնայ լոդ տար, իսկ հաւերը՝ ոչ:

Ինչպէ՞ս կ'ըլլար այս պատմութիւնը, եթէ պառաւը այդ վախեցոյց տասերեք հաւկիթները թխսկաց բադի մը տակ դրած ըլլար: Պատմէ՛:

54. ՏՂԱՆ ՈՒ ԱՐԵՒԸ

— Արե՛ւ, նորէն դո՛ւրս կը մեկնիս,
լերան ետին ի՞նչ գործ ունիս։
Կեցի՛ր քիչ մը լերան կողին,
դեռ չեմ ուզեր ես անկողին,
ես դեռ զբաղիլ խաղալ կ՛ուզեմ,
գով պարտէզին մէջ վազվզեմ։

— Լերան ետին, ա՜յ ժի՛ր տղայ,
քեզի նման պզտիկ շատ կայ,
որ կրսպասեն իմ երթալուս,
խոր քուն էին մինչեւ ի լոյս,
անոնք նոյնպէս խաղալ կ՛ուզեն,
գով պարտէզին մէջ վազվզեն։

Ինչպէ՞ս է, որ միեւնոյն ատեն տեղ մը ցոր կ՛երթաց անկողին, իսկ ուրիշ տեղ մը արդեն կ՛ելլեն անկողնէն։

55. ԵՐԿՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

— *Հայրի՛կ, ի՞նչ կայ մեր այգիներէն անդին.* — *հարցուց Յասմիկը:*

= *Չգիտե՞ս աղջի՛կս: Արտեր:*

— *Իսկ արտերէն անդի՞ն:*

= *Սարե՛ր: Նայէ՛:*

— *Իսկ սարերէ՞ն անդին:*

= *Նորէ՛ն լեռներ, նորէ՛ն ձորեր, ծովե՛ր:*

— *Իսկ ծովերէ՞ն անդին:*

= *Ուրի՛շ երկիրներ, ուրի՛շ աշխարհներ, նորէ՛ն ծով նորէ՛ն ցամաք: Եւ գիտե՞ս, հոգիս, եթէ այսպէս ճամբորդես, շիփ-շիտակ երթաս ու երթաս՝ ո՞ւր կը հասնիս:*

— *Ո՞ւր:*

= *Ճիշտ հո՛ն, ուր հիմա կեցած ես:*

— *Վա՜հ.* — *զարմացաւ Յասմիկը:*

Նշանորին վրայ նստեր էին երկու ճանճ. մէկը ճամբայ իյնալու, ուղիղ գծով գնաց ու գնաց միտս առաջ: Ո՞ւր հասաւ: Գիտե՞ս՝ ինչ ձեւ ունի երկիրը:

56. ՈՒՇԱՑՍԾ ՃԱՄԲՈՐԴ

Է՜յ, դուն ճամբորդ, ո՞ւր կ'երթաս,
մութ գիշեր է. ուշ արդէն,
նայէ՛, քեզի կը կանչէ
վառ ճրագը խրճիթէն.
վա՛ր դիր բեռդ, է՜յ ճամբո՛րդ,
մութ գիշեր է, ուշ արդէն:

Վերի ճամբորդը ինչո՞վ կ'երթար: Ի՞նչ տեղերով կ'երթար:

Դուն ալ ճամբորդա՞ծ ես: Ճանապարհին գիտեր ո՞ւր ես թողած: Ինչո՞վ ես ճամբորդած:

57. ԳԱՄԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

— Ըհը՛, ո՛ւֆ.— խորը տքած գամը՝ տախտակին կուրծքը խրուեցաւ թէ չէ։

— Վա՛հ, քիչ մը քաղաքավարի. այդպէս չեն սեղմեր.— բողոքեց տախտակը՝ նորեկին տեղ տալով ծոցին մէջ։

— Ի՞նչ քաղաքավարութեան ժամանակ է, պլուխս ջարդեց այդ անլսածը.— վրայ տուաւ գամը չարացած։

Իսկ երբ մուրճին վերջին հարուածը անցաւ ու գամի պլուխը քիչ մը հանգստացաւ, փոխուեցաւ եւ անոր տրամադրութիւնը։

— Դէ՞, ասկէ ետքը երեւի կը հանգստանամ. այսպէս ալ չարչարանք.— բացականչեց ինքնիրենը։

— Չարչարա՞նք, չարչարա՞նք. մարդ իմանայ՝ ի՞նչ բանի վրայ էք դուք, գամերդ, որ բոլորդ ալ չարունակ այդպէս կը տրտնջաք.— պայրացաւ տախտակը։— Չարչարանքը, ա՞յ մերն է. այնքան կը տաչեն, կը տաչտչեն, հոպի՛ կը հանեն. ետքն ալ ամեն կողմէն կը ծակծկեն. թէ չէ՝ ձեզի՞ ինչ է եղեր։

— Կը կարծե՞ս.— պատասխանեց գամը,— այդպէս չէիր խօսիր, եթէ պիտնայիր՝ ուրկէ՞ կուգամ եւ ինչե՞ր է անցեր գլխէս։

— Ո՞ւրկէ կու գաս որ։

— Մուրճը աչխարհքէն։

— Մուրճը աչխարհքէ՞ն։

— Է՛յ, այս քանի՞ հազար տարի է թաղուած էի գետնին տակը քարերու հետ միասին։

— Հապա ինչպէ՞ս դուրս եկար։

— Ես ի՞նչ գիտեմ։ Եկան, փորեցին, ջարդեցին, լոյս աչխարհ հանեցին։

— Ե՞տքը։

— Ետքը լեցուցին հնոցը, սարսափելի կրակ էր։ Վա՜հ, այդ տաքութիւնը երկա՞թ կը դիմանայ. թուլցանք, հալեցանք, վերէն լեցուցեր էին, վարէն դուրս հոսեցանք։ Հապիւ էի քիչ մը զովցեր՝ ալ ի՜նչ ձեռ ու տիրց, բարակ-ցուցին, բարակցուցին, վերջն ալ ահագին մկրատներով կտրեցին, գառեցին լինձի միւռնեբէն, զարկին դլխուս, տափակցուցին, ետքն ալ ոտքս խարտոցի դրին։ Բայց, Ո՜հ աւելցուց յանկարծ գամը արհամարհանքով.— դուն ի՞նչ պիտի հասկնաս այս բոլորէն. դո՛ւն, որ ո՛չ այդ հարուածներու մասին գաղափար ունիս, ո՛չ կրակ ես պզացեր մարմնիդ, ո՛չ ալ լոյս աչխարհքէն դուրս բան ես տեսեր կեանքիդ մէջ։

Երկաթին գաս ուրիս ի՞նչ տեսակ բաներ կը հանեն գետնի խորէն։

Ի՞նչ անուն կու տանի այդ հանուած բաներուն, ի՞նչ անուն կու տանի այն տեղին, ուրկէ կը հանեն։

Ուրիս ի՞նչ գործիքներ կը գիտեցի երկաթին։

58. ՈՒՐԱԳ ՈՒ ՍՂՈՑ

Դուն մի՛ ըլլար, ուրագի պէս,
դէպի քեզի, դէպի քեզի.
Նայէ՛, ըլլաս սղոցի պէս,
մէյ մը քեզի, մէյ մը մեզի։

Որ տեսակ մարդն է ուրագի նման։

Դուն ի՞նչ պիտի ըլլես, որ սղոցի նման ըլլաս։

59. ՄՐՋՆՈՑ

1.

Անտառին բերանը փոքրիկ-փոքրիկ բլրակ մը կար. ամբողջ բաղաբ մըն էր ատիկա: Այդ բաղաբին մէջ երկար փողոցներ կային, լայն ու կոկիկ բնակարաններ, լեցուն շտեմարաններ, մէկ խօսքով ամէն բան իր տեղը, կարգին ու խնդացի:

Վարպետները բնակարան կը շինէին, մշակները պաշար կը ժողվէին, դայեակները երեխաները կը նայէին. իսկ գինուորները քաղաքը կը պաշտպանէին:

Եւ հանգիստ ու բախտաւոր կ'ապրէր այդ բաղաքը: Եւ այդ բաղաքը մրջնոցն էր:

2.

Օր մը, սարսափելի հսկայ մը, այսինքն մօտիկ գիւղէն տղայ մը, տեսաւ այդ քաղաքը, իր ահագին ոտքը դրաւ բաղաքին վրայ ու, Տէ՛ր Աստուած, ի՞նչ աւերմունք գործեց:

Բնակարաններն ու շտեմարանները փուլ եկան, հողը լեցուց փողոցները: Դայեակները մանուկ մրջիւններն առին ու անտառը փախան. հայրերը, մայրերը եւ մշակները մոլորած այս ու այն կողմ կը վազվզէին: Իսկ ահագին ոտքը կը շարունակէր փորփրելը:

3.

Միայն կարիճ գինուորներն էին, որ գլուխնին չը կորուսին:

— Կռի՛ւ. — կանչեցին ոնոնք. — խածնենք ու

սպաննենք այդ անիրաւը:

Ու առաջ նետուեցան, անոնց ետեւէն ալ միւս մրջիւնները: Յարձակեցան հակային վրայ, կծոտեցին, թոյն լեցուցին, ուղուցին խածած տեղերնին:

Հական ոտքերը թափ կու տար, կը ճզմէր յարձակողները: Քաջ ինքնապաշտպաններէն շատերը ինկան այդ մեծ պատերազմին մէջ, բայց թշնամին վերջապէս յաղթուած, թողեց քաղաքն ու հեռացաւ:

Կենդանի մնացածները վերադարձան քաղաք: Նորէն շինեցին իրենց բնակարանները ու շտեմարանները, մաքրեցին փողոցներն ու հրապարակները:

Եւ նորէն հանգիստն ու կարգը թագաւորեց քաղքին մէջ: Վարպետները ու մշակները ուրախ-ուրախ կ'աշխատէին, իսկ դայեակները կը կրթէին մանուկ մրջիւնները, որ մեծնան ու դառնան իրենց քաղքին համար կտրիճ մշակներ ու պահապաններ:

Տղաս ինչո՞ւ կը խանդեր մրջնոցը:
Մրջիւնները ինչո՞վ յաղթեցին:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

(10)

Գոմ մը գիտեմ՝ հազար գլուխ ոչխար կը տանի, կապ մը խոտ չի տանիր:

60. ԳՈՂ ՓԻՍՕՆ

Փիսօն, փիսօն մլաւան,
Թաւրիզ Թողեց, փախաւ Վան,
լեցուն Թաթխան, երկար պոչ,
ինչ որ ուզեց, ըսին՝ ո՛չ:

Փիսօն գնաց գողէգող,
փորն անօթի, սիրտը դող,
դունչը հասցուց կովկիթին,
շերեփին իջաւ ճակատին:

61. ԿԱՊԻԿԸ

1.

Բակէն դափի ձայն լսուեցաւ:

— Կապի՛կ, մայրի՛կ, կապիկ են քերեր. — բացա-
կանչեց Աշոտը ու վազեց պատուհան:

Խոշոր տան մը դարպասին առջեւը հաւաքուեր էին տղայ ու աղջիկ, ծառաներ, անցորդներ, մեծ ու պզտիկ:

Մէջտեղը կեցեր էր մարդ մը, կը դրմբ-դրմբացնէր դափը, իսկ բովի ընկերը կ'երգէր ու կը խաղցնէր կապիկը, շղթայէն բաշքշելով:

«Կապի՛կ, ցո՛յց տուր՝
տեսնենք ի՞նչպէս մեր աշխարհի
աղջիկները կ'ելնեն պարի»:

Դափ զարնողը փոխնիփոխ կը կրկնէր ընկերոջ խօսքերը, բազմութիւնը կը խնդար, բակէն կը հասէր շունը:

Մինչ կապիկը չորս թաթ վեր-վեր կը ցատկէր, իբրեւ թէ պար կու գար եւ իր մարդանման դէմքը ամէն վայրկեան

ամհամբերութեամբ կը դարձնէր մէյ մը հայոց շան կողմը:

«Կապիկ, ցո՛յց տուր՝
տեսնենք ի՞նչպէս մեծ շուկայէն
կու գայ աղան տնտնալէն:»

Կապիկը կը յենուէր փայտին, ձեռքը կը դնէր մէջքը եւ պոչը գետնէն բաշ տալով՝ առաջ կու գար:

«Կապի՛կ, ցո՛յց տուր՝
տեսնենք ի՞նչպէս լերան մօտը
կը պահպանէ հովիւն հօտը:»

Կապիկը փայտը կը դնէր վզին. երկու թեւերը կը նետէր վրան ու կը դառնար տիրոջ շուրջը:

2.

Երեխաները ուրախութենէն կ՛աղաղակէին, իսկ շունը աւելի ու աւելի սաստիկ կը հաչէր:

Ամէն հաչոցին կապիկը կը ցնցուէր եւ յաճախ ալ կը սխալէր: Այն ատեն տէրը ձեռքի փայտը կ՛իջեցնէր անոր գլխուն ու շղթան այնպէս ամուր ձիգ կու տար, որ կեն-դանին վախէն կը կրճտացնէր ակռաները, անորոշ ձայն մը

կը հանէր եւ իսկոյն կ'ուղղէր սխալը:

«Կապի'կ ցո'յց տուր՝
ինչպէ՞ս կ'երթայ վերի թաղը
մեր բրուտը կաղնիկաղը:»

Կապիկը ետեւի թաթերովը կը բռնէր փայտը եւ առջեւի թաթերուն վրայ կը պտտէր՝ պոչը ցից բրած:

«Կապի'կ, ցո'յց տուր՝
տեսնենք ինչպէ՞ս գինովները
կը թաւալին փողոցները:»

Կապիկը փոուեցաւ կռնակին վրայ ու ելաւ ոտքի, գլորուեցաւ նորէն ու կրկին ելաւ...: Այդ միջոցին շունը ամբողջ ուժովը քաշեց իր շղթան ու չկրնալով կտրել, ծառս եղաւ ետեւի ոտքերուն վրայ ու խուպոտ ձայնով մը կատաղի կերպով սկսաւ հաչել:

Կապիկը սարսափահար թռաւ անդին, երկու ձեռքով աշխատեցաւ ազատուի վզնոցնէն, աւելի վախցաւ շուրջը բարձրացած աղմուկէն ու իրարանցումէն, յանկարծ վայրենի ճիչ մը արձակեց, մագլցեցաւ տիրոջը հագուստներուն ու կպաւ անոր կրծքին:

Կալաւ ու իր սոսկումով լի, յառած աչքերը չէր հեռացներ շունէն:

Ամէն կողմէն գետին թաւիեցան շաքար, կաղին, տասը փարանոցներ, կապիկը չթողուց տիրոջ կուրծքը, նոյն իսկ ա'յն ժամանակ, երբ տէրը կոացած կը ժողվէր այդ ամէնը:

3.

Ամբողջ օրը Աշոտը չկրցաւ մոռնալ կապիկէ սարսափահար նայուածքը: Եւ երբ պառկեցաւ անկողին, նորէն երկար-երկար կը մտածէր:

Յանկարծ իրեն այնպէս թրւեցաւ, թէ բան մը կը խեղդէր իր կոկորդը. ձեռքը տարաւ պարանոցը, տեսաւ՝ վզնոց է: Վզնոցը ամուր կը սեղմէր եւ մէկը ամէն վայրկեան ուժով կը քաշէր շղթայէն: Աշոտը աչքերը բարձրացուց ու տեսաւ, որ իր վզի շղթային ծայրէն բոներ էր աճագին կապիկ մը. իսկ անոր քովն ալ կեցեր էր ուրիշ մեծ կապիկ մը, տափ կը զարնէր ու կ'երգէր.

«Աշո՛ւ, ցո՛յց տուր՝
տեսնենք ի՞նչպէս մեր աշխարհի
աղջիկները կ'ելնեն պարի:»

Եւ Աշոտը պարզ կը լսէր պատուհաններէն ու դռներէն իրեն նայող, այլ եւ իր շուրջը խռնուած մեծ ու փոքր կապիկներուն հոհոցն ու ծիծաղը. շան սարսափելի հաչոցը, իսկ իր գլխուն վրայ կ'երերար խաղցընող կապիկի փայտը.

«Աշո՛ւ, ցո՛յց տուր՝
տեսնենք ի՞նչպէս գինովները
կը թաւալին փողոցները:»

Աշոտը կը գլորուէր ու կ'ելնէր ոտքի, նորէն կը գլորուէր ու նորէն կ'ելնէր...

Մէյ մըն ալ յանկարծ կատղած շունը ուժով մը վեր ցատկեց, փրցուց վզի շղթան եւ յարձակեցաւ Աշոտի վրայ: Աշոտ զգաց, թէ ինչպէս շան սուր ակռաները կը խրուէին իր ոտքը: Ցաւէն ու սարսափէն ճչաց ու վեր թռաւ.

— Մայրի՜կ, մայրի՜կ...

Անկողնին քովը կեցեր էր մայրիկը՝ մոմը ձեռքը եւ անհանգիստ կը նայէր տղուն:

Մեր երազները սովորաբար ի՞նչ բանի հետ են կապուած:

Ասոր համար ուրիշ օրինակի մը ալ պատահե՞ր ես այս գրքին մէջ:

62. ԿՈՐԵԿԻ ՀԱՏԻԿ

Թռչնակը պառկեր փոքրիկ բոյնին մէջ,
երազ կը տեսնէր անուշ քունին մէջ,
իբրեւ թէ լուսին գիշեր է պայծառ
ու անթիւ աստղեր վա՜ռ, իրար մօտիկ,
բոլորն ալ մէյ-մէկ կորեկի հատիկ,
եւ իբրեւ ինքն ալ կը թռչի վերէն,
կը կոցէ տիք-տիք,
Հատ-հատ աստղերը իրենց տեղերէն:

Բայց երբ արեւը ճեղքին նայեցաւ,
երբ անուշ քունէն թռչնակն արթնցաւ,
կտուցը բաց աղին ու անդին,
ու մեծ զարմանքով ըսաւ ինքնիրեն՝
«Ամբողջ գիշերը չէ՞ որ վերերէն
ես կը ժողվէի կորեկի հատիկ,
կ՛ուտէի տիք-տիք,
այսպէս անօթի ինչո՞ւ եմ նորէն:»

Ա. Ր Ա. Ծ

Հաւը՝ երազը կուտ կը տեսնէ:

63. ԽՐՏՈՒԻԼԱԿԸ

1.

Գարիի արտ մը ունէր գիւղացին: Գարին հասեր էր: Ճնճղուկները ամէն կողմէն հաւաքուեր էին, կ՛ուտէին, հա՛ կ՛ուտէին:

Գիւղացին գար թէ չէ, կը փախչէին, կը թռչէին արտէն քիչ մը հեռուն՝ թփերուն վրայ, կը թռչկոտէին, կը ծւծւային, կարծես խեղճ մարդը ծաղրել կ'ուզէին:

Գիւղացին տեսաւ, որ եթէ այսպէս շարունակուի իրեն բան չպիտի մնայ:

Մտածեց, մտածեց, գնաց բերաւ ծող մը, ցցեց արտին մէջտեղը, ուրիշ փայտ մըն ալ խաչի պէս կապեց անոր, իր հին մաշուած հագուստը հագցուց վրան, բրքրուած գդակ մը անցուց ծայրը, քիչ մը խոտ փրցուց, կապոց մը ըրաւ, կախեց անոր թեւէն ու հեռացաւ:

Կարծես իրական մարդ ըլլար՝ արտին մէջտեղը կեցած, մանաւանդ երբ հովն ալ կը փչէր ու կը շարժէր հագուստին փէշերն ու երկար թեւքերը:

«Դէ՛, հիմա տեսնենք, անիծուածնե՛ր, ձեզմէ ո՛վ է մօտ գալու».— մտածեց մարդը ու գնաց բանին:

— Գնա՛ց, գնա՛ց.— ծւծւացին հնձողուկները ու բոլորը մէկէն վեր թռան թփերէն որ, արտին վրայ թափին:

— Ա՛ս ինչ բան է. այդ անպիտանը դեռ չէ գացեր.— զարմացան բոլորն ալ, օդին մէջ մէկ-երկու շրջան ըրին ու նորէն իջան ցած թփերուն վրայ:

Ու կը սպասէին, կը ծւծւային, կը ծղրդային, մինչեւ որ մարդը ելնէ ու կորչի: Բայց մարդը պինդ կեցեր էր իր մէկ ոտքին վրայ, արտին մէջտեղը ու կը շարժէր թեւերը:

«Հապա թէ մօտ կու գա՞ք:»

Հնձողուկները համբերեցին համբերեցին ու համբերութիւնին հատաւ:

— Է՛, եկէ՛ք երթանք գոնէ արտին եզերքներէն կը կտցենք քանի մը կտուց.— ըսաւ անոնցմէ ամէնէն համարձակը:

— Կը զարնէ.— պատասխանեց վախկոտ մը:

— կը զարնէ՝ կը փախչինք:

Ու մէկ-երկու հատը մօտեցան արտին,

Իսկ միւանները ըսին.

— Է՞, աղբար, ո՞վ գիտէ, ի՞նչ սատանութիւն կայ տակը։ Մէջէն փորձանք մը չելնէ։ Ան որ թեւերը այդպէս կը շարժէ ու գլուխն ալ այդպէս կը դրմբ-դրմբացընէ, ատիկա աղէկ նշան չէ։

Ըսին ու թռան գացին ուրիշ արտեր:

Գիւղացին ուրիշ ի՞նչ միջոցներով կ'աշխատի ճրնճղուկները հեռու պահել իր արտերէն ու այգիներէն։

Ճնճղուկներէն զատ ուրիշ ո՞վ կ'արտաւէտ գիւղացիի արտին վրայ մեծ ախորժակով։

64. ՈԶՆԻՆ ՈՒ ՕԶԸ

1.

Ամառուան տաք օր մը: Արեւի կիզիչ շողերը այրեր, մրկեր էին արտ ու արօտ:

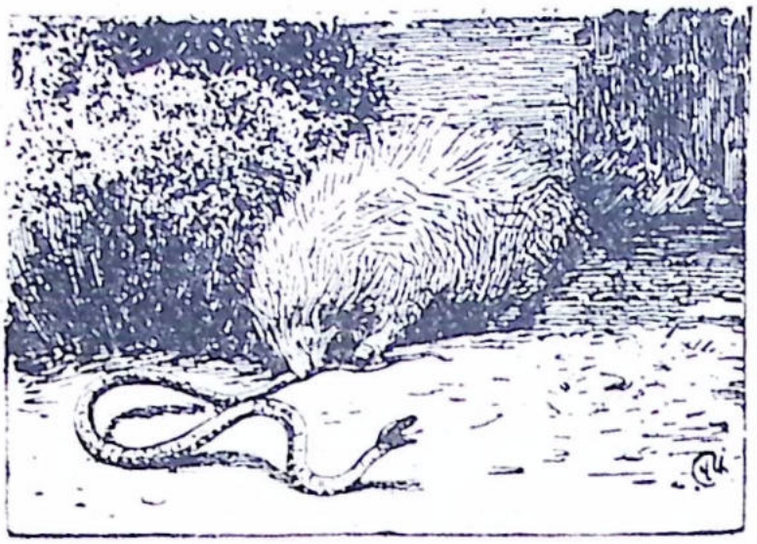
Շուրջը ձայն-ծուն չկար, կարծես տաքէն ամէն ինչ մեռեր էր ու անշարժացեր։ Գիւղի առջեւէն հոսող վտակի վշշոցն անգամ կորուեր էր, կարծես ան ալ թմրեր էր ու պապանձեր:

Օրուան այդ տօթին էր, որ գիւղի բոլոր երեխաները հաւաքուեր էին ծորին գլուխը ու կը նայէին վար:

Վարը, ծորին մէջ կը կռուէին ոզնին ու օձը:

2.

Կռիւը կատաղի էր։ Օձը կը սուլէր, թռիչքներ կ'ընէր

փշոտ ոզնիին շուրջը, բայց ո՛չ մէկ կերպով չէր կրնար բռնել։ Ոզնին ալ փոքրիկ գլուխը կը հանէր ու յարմար ժամրկեանէն օգտուելով կը խածնէր օձին մէջքը, փորը, վիզը ու նորէն կը կծկուէր։

Վերջին անգամ փշերուն մէջէն դուրս հանեց ան իր սուր դունչը, յանկարծ պինդ բռնեց օձին պոչէն եւ իսկոյն կծկուեցաւ։ Օձը ինչ որ ըրաւ ալ ազատուիլ չը կրցաւ։ Ձաւէն կը փշշացնէր, երբեմն գլուխը կը մօտեցնէր պոչին, երբեմն մարմինը այս ու այն կողմ կը նետէր։ Ոզնիին փշերը ամուր ու սուր էին, անխնայ կը բրբրէին անոր իրանն ու գլուխը։

3.

Հետզհետէ օձը սկսաւ թուլնալ։ Մարմնին վրայ բազմաթիւ վէրքեր կային, ալ չէր սուլեր, միայն կը ցնցուէր ամբողջ մարմնովը։

Ոզնին կծկուեր էր ամուր՝ օձին պոչը միշտ պինդ պահած։

Բաւական ժամանակ անցաւ, մինչեւ որ օձը բոլորովին անշարժացաւ։ Մատկեր էր։

Ոզնին բաց թողեց վերջապէս անոր պոչը, զգուշութեամբ, բանի մը անգամ հանեց գլուխը դիտեց շուրջը, նայեցաւ օձին, գնաց ու ծածկուեցաւ մօտի թփերուն տակը։

Ոզնիւ ու օձը ինչո՞ւ կը կռուէին։

65. ՋԱՆԱՍԷՐ ՀՆՁԻՈՐՆԵՐ

Ալեքսան
ու իր տասներինը վեսան,
բսան գերանդի
ու բառասուն յեսան։
Նստեցան,
սրեցին,
կերան, խմեցին,
պառկեցան, քնացան,
բաղեցին,
վոցխեցին,
կապեցին,
բարդեցին,
վերջին անգամ որ համրեցին,
տեսան՝
բարդէն պակաս էր բսան։

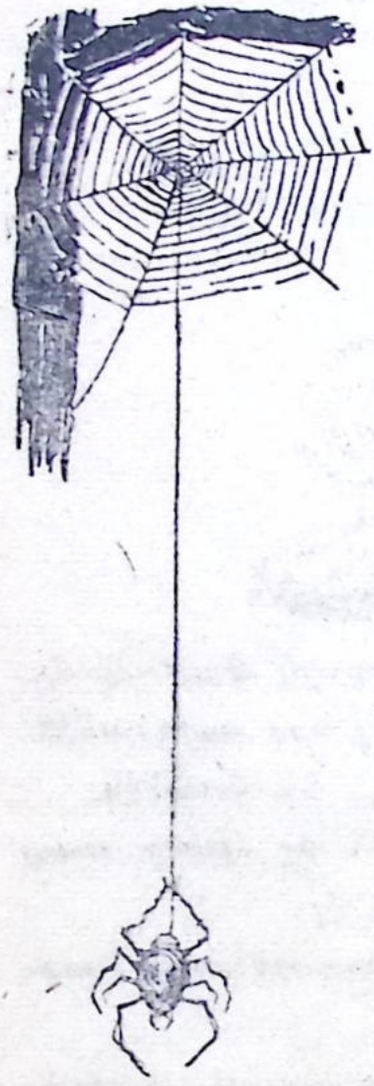
Բսան հոգի վիասին այդ օրը հանի՞ խուրձ բարդեցին, եթէ որ մէկ բարդը երեսուն խուրձ է։

Այս կտորին իսկական վերնագիրը ի՞նչ պէտք է ըլլայ։

Շ Ո Ի Տ Ա Մ Ե Լ Ո Ի Կ

Մեր տունը եկան երէկ ցերեկ երեք երէց.
երեք երէց երէկ ցերեկ եկան,
երեք երէց երէկ ցերեկ գացին։

66. ՍԱՐԴԻ ՈՍՏԱՅՆԸ

Ճարպիկ սարդը ցանց կը շինէ
երկար-բարակ ոտքերով.
կարօտացածը ճանճի համն է,
բան չէ կերեր օրերով։

Շրջան կու տայ, շրջան կու տայ,
նուրբ թելերը կը նետէ,
ասդին կու գայ, անդին կ'երթայ,
մինչեւ գործը աւարտէ։

Ջի՜գ կախուեր է, տե՛ս, գերանէն-
ի՞նչ արուեստ է, ի՞նչ ոստայն-
ու ճանճերը՝ ամէն կողմէն
կու գան, տեսնեն՝ ի՞նչ է ան։

Շրջան կու տան ու կը նային,
վերէն, վարէն կը վզգան,
կը նային ու կը կասկածին
ու շատ երկմիտ կը, տզզան։

Իսկ վարպետը՝ մեր անօթին,
անկիւն մըն է կծկըտեր,
ու անհամբեր, ասդին, անդին,
ժիր ճանճերը կը դիտէր,
որոնք մէկ վեր ու մէյ մը վար
բայց միշտ զգոյշ կը թռչին,
հասկցեր են, շատ մօտ չեն գար,
կը տրզզան ու կը փախչին։

Ի՞նչ են հասկցեր ճանճերը։ Սարդը ինչո՞ւ ոստայն կը շինէ։ Սարդին ի՞նչ կը շինեն մոյն ոստայնին համար։

67. ԹՐԹՈՒՐՆ ՈՒ ԽԽՈՒՆՋԸ

1.

Կաղամբի տերեւին վրայ կ'ապրէր խխունջ մը:

Այդ տերեւին մէկ անկիւնը արդէն շատոնց ինկած էր պզտիկ դեղին հատիկ մը: Այդ հատիկը թիթեռնիկի ձու էր:

Տաք օր մը ձուէն դուրս սողաց փոքրիկ թրթուր մը:

Խխունջը զարմանքով կը նայէր այդ նոր արարածին:

"Ի՞նչ չնչին, ի՞նչ ողորմելի բան է„, կը մտածէր:

Իսկ թրթուրը շատ ուրախ էր: Ան կը սիրէր տաք արեւը, իր կաղամբին տերեւը ու երջանիկ էր:

Օր մը խխունջը մօտ եկաւ ու իր կոտոշիկները շարժելով ըսաւ.

— Կը զարմանամ շիտակը. ինչո՞ւ ես այդպէս ուրախ: Մեր կեանքը բնաւ այդպէս թեթեւ չէ:

— Ինչո՞ւ. շա՛տ լաւ է. — պատասխանեց թրթուրը: — Ցաւտով ալ սիրուն թիթեռ մը կը դառնամ, կը թռչիմ վեր, արեւի ոսկի շողերուն տակ, ա՜խ, ի՞նչ ադուռը պիտի ըլլայ:

Խխունջը երեսը անդին դարձուց, խնդաց ու մտածեց.

— Ի՞նչ ապուշ բաներ կ'ըսէ այդ չիմարը:

2.

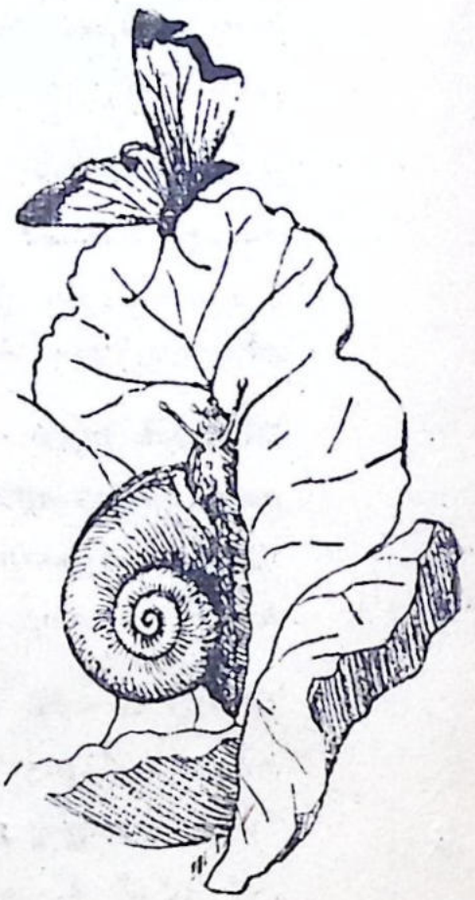
Քիչ մը ժամանակ ետքը թրթուրի ուրախութիւնը կորաւ: Թմրեր ինկեր էր տեղ մը:

Անգամ մը խխունջը կ'անցնէր անոր բովէն իր բնակարանը քաշ տալով՝ երբ նկատեց, որ թրթուրը փաթթուեր է կաշիի նման բանի մը մէջ ու ինկեր է անշարժ։

— Ասանկ ալ յիմա՞ր. — բացականչեց խխունջը. — կ'ըսէր թիթեռնիկ պիտի դառնամ, ինկեր, սատկեր է։

Անցաւ քիչ մը ժամանակ ալ, խխունջը բոլորովին մոռցեր էր արդէն իր դրացին եւ կ'ապրէր առաջուան պէս նոյն կաղամբին վրայ։

Օր մը, որ նորէն կ'անցնէր այն յիմար թրթուրի գերեզմանին մօտովը՝ յանկարծ զարմանքով կանգ առաւ։ Թրթուրի պատռած կաշւին մօտիկը նստած էր սիրուն թիթեռնիկ մը եւ անոր կաթնագոյն թաւիշ թեւերը զբւարթ կը փայլէին արեւին տակ։

— Մնա՛ս բարով, խխո՛ւնջ։ Ես կ'երթամ. — կանչեց թիթեռնիկը. թեւերը թեթեւ թափ տրւաւ, բարձրացաւ վեր ու կորաւ արեւի յորդ ու պայծառ շողերուն մէջ։

Փորձիկ բրթուրը ինչո՞ւ ոդորմելի կը թուէր խխունջի աչքին։

Ուրիւ ի՞նչ միջատներ գիտես, որոնք վերջը կը թեւաւորին։

Ուրիւ ի՞նչ կենդանիներ գիտես, որոնք պատեաց ունին։ Ինչո՞ւ համար է խխունջին կոտոշիկները։

68. ԱՂԲԻՒՐԸ

Սարի լանջին, ժայռի տակ,
ջուր կը բըխէր սառնորակ.
ու ցրուելով խոտն ի վար՝
ի զուր ճահիճ կը դառնար։

Հովիւն եկաւ ու խոր գուշ
շինեց դէմը ու անուշ
խաղ ըսելով՝ հոն բերաւ
ջրեց հօտը իր ծարաւ։

Եզնիկն անցաւ այն սարէն
տաքէն հանած չոր լեզուն,
կուշտ-կուշտ խմեց աղբիւրէն,
վեր նայեցաւ Աստծուն։

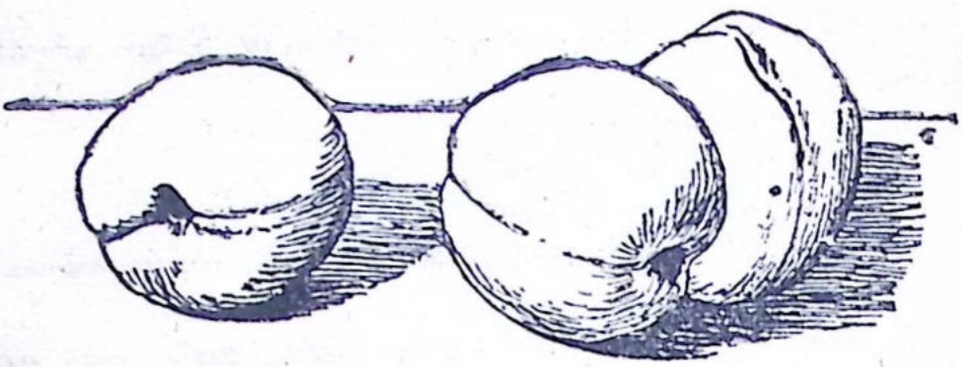
Անցւորն եկաւ տօթակէզ,
սառն աղբիւրին, որ հասաւ,
կեցաւ, գլխարկը հանեց
խմեց, սիրտը հովացաւ։

Ու տըւաւ իր օրհնանքը
անցւոր մարդը այն բարի՝
"Քու շինողիդ օր-կեանքը
ջրի նման երկարի„։

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

(11)

Պառաւը նստեր յատակին,
մուշտակը հագեր մուշտակին,
կ'ըսէ՝ կը մըրսիմ,
հա՛ կը մըրսիմ։

69. ԵՐԵՔ ԴԵՂՁ

Աղուսեակը ցատկրտելով վազեց իր սենեակը ու ձեռքի երեք հատ դեղձը շարեց սեղանին վրայ, ինքն ալ կեցաւ դիմացը ու երկար կը դիտէր։

"Ի՛նչ լաւն են. չեմ ուտեր, կը պահեմ„ ըսաւ ան ինքն իրենը։ Բայց քանի մը վայրկեան ետքը դեղձերէն մէկը յանկարծ մօտեցուց բերնին ու խածաւ։ Եւ շուտով կարմիր դեղձէն մնաց միայն խոշոր կորիզը։

"Մնաց երկու հատ. չէ, ալ չեմ ուտեր.„ հաստատ վճռեց Աղուսեակը, վերցուց դեղձերը ու վազեց խոհանոց։

Խոհանոցը կեցած էր լուացք ընող կնոջ փոքրիկ, գունատ աղջիկը իր պատռտած հագուստներովը։ Յանկարծ կարմիր դեղձերէն մէկը սահեցաւ Աղուսեակի ձեռքէն ու գլտորուեցաւ աղքատ աղջկան կողմը։ Աղուսեակը արագ ծռեցաւ. բռնեց դեղձը, ինքն ալ չիմացաւ ինչու՝ կարմրեցաւ ու փախաւ խոհանոցէն դուրս։

Եւ երկար կը մտածէր։ Ետքը ինքնիրենը ըսաւ.

"Աս մէկը ուտեմ, միւսը կը տանիմ անոր։"

Կերաւ մէկ հատը։ Մնաց ամէնէն մեծը, վարդուկ ու սիրուն։ Շուտով այդ վերջին դեղձէն ալ միայն կորիզը մնաց։

Աղուսեակը, շփոթած վազեց մօրը սենեակը։

— Մայրիկ, դուն ըսիր, որ այս երեք դեղձերն ալ իմս են, չէ՞։

— Այո՛, աղջիկս։

— Եւ ինչ ուզեմ կ՚ընեմ, չէ՞։

— Այո՛, ի՞նչ կայ որ։

Արուսեակը ոչինչ չպատասխանեց, բայց անհանգիստ էր շարունակ։

"Իմինս էր ու կերայ. ի՞նչ գէշ բան ըրի որ„, կը մտմտար ան՝ աշխատելով որ ինքզինքը համոզէ։ Բայց ինչ որ ալ կ՚ընէր՝ աչքերուն առջեւէն չէր հեռանար լուացարա-րին աղջիկը։

Ի՞նչն էր որ Արուսեակին հանգիստ չէր տար։ Ինչո՞ւ։

70. ԿԱՂՆԻԻՆ ՎԱՐԺՈՒՈՐՆԵՐԸ

Մեր ծեր կաղնին իր հին տունը
ա՜յ, տուեր է չորս վարձուորի։
Արմատին մօտ նեբքնատունը
մուկն է բոներ այս տարի։

Անոր վրան խանութ ունի
ատաղձագործ փայտփորիկը,
թաք, թուք, թաք, թուք, հոն կ՚աշխատի,
հոն կ՚անցընէ իր օրիկը։

Վերին յարկը ըրած տիտիկ՝
շէկ սկիւռը կը բնակի.
կաղին, ընկոյզ, սերմ ու հատիկ
դիզած խորքը իր փչակի։

Թաւ ճիւղերին մէջ բոյն է դրեր
վարպետ ու զիլ երգչին մէկը,
ծայն կը մարզէ, կ՚ըսէ երգեր...
Իսկ վարձք չի տար եւ ո՛չ մէկը։

71. ԲԱԽՏԱՒՈՐ ՎՈՒՇԸ

1.

Վուշը ծաղկեր էր. կապոյտ, փոքրիկ ծաղիկներ, թիթեռնիկի թեւերուն նման փափուկ ու քնքուշ։

Արեւին շողը կը զգուէր անոր դէմքը, ցօղի կաթիլը կը փայլփլէր անոր կրծքին, եւ վուշը հրճուանքի մէջ էր։

— Ի՜նչ աղուոր է արեւը, ի՜նչ անուշ է ցօղը։ Չէ՛, աշխարհիս երեսին ինձմէ բախտաւորը չկայ։

2.

Բայց օր մը եկան մարդիկ, բռնեցին վուշը ու արմատէն դուրս քաշեցին հողէն։

"Վերջացաւ„, մտածեց վուշը։

Կոխեցին ջուրը, կարծես խեղդել կ'ուզէին, ետքն ալ դրին արեւին տակը, որ չորնայ։

Բայց բանը ատով ալ չվճռցաւ. խեղդը բռնեցին փառաւոր թակեցին, վերջը զգզգեցին, սանտրեցին, անցուցին ճախարակին ու ջը՜ռ, հա ջը՜ռ մանեցին։ Վուշը դարձաւ թել։

Թելն ալ՝ որ հանեցին ու գործեցին, դարձաւ կտոր մը ճերմակ կտաւ։

— Սա ի՜նչ սիրուն բան եղայ. — կը զարմանար վուշը ինքն ալ. — Թէեւ մինչեւ շինեցին՝ հոգիս հանեցին։

3.

Ջիչ մը ետքը կտաւը առին, չափեցին, ծեւեցին, մկրատով կտրեցին, ասղով ծակծկեցին եւ վերջապէս պատ-

բաստեցին սիրուն շապիկ մը: Դրին խանութին ցուցափեղկը:

— Դէ՛, հիմա ինծի նայեցէք. — ուռեր, փքուեր էր անիկա՝ ցուցափեղկին մէջ պառկած:

— Չէ՛, աշխարհիս երեսին ինծմէ բախտաւորը չկայ:

4.

Տարիներ անցան, շապիկը հագան ու մաշեցին: Թելերը արդէն քրքրուեր էին ու իրարմէ կը զատուէին:

Շապիկը դարձաւ բուրջ: Այդ բուրջով դռներն ու պատուհանները կը սրբէին. օր մըն ալ նետեցին աղբանոցը:

«Վերջացաւ», կը մտածէր վուշը տխուր-տխուր:

Այդ միջոցին էր, որ մէկը փայտին ծայրովը վերցուց գետնէն բուրջի կտորը, նետեց իր շալակի պարկը ու տարաւ:

5.

Հեղեղը մանր-մանր կտրտեցին, լեցուցին ջրի մէջ, եփեցին, խառնեցին, քամեցին, լուացին, չորցուցին, փռեցին, հարթեցին, ճզմեցին, մինչեւ որ դարձաւ երկար-բարակ, ճեփ-ճերմակ թուղթ:

— Վա՜յ, այս ի՞նչ սիրուն բան դարձայ. — կը մտածէր վուշը: — Չէ՛, ինծմէ բախտաւորը չկայ աշխարհիս երեսին:

Թուղթը հաւասար կտրեցին, թերթ-թերթ դիզեցին, կապեցին, տարին տպարան, քաշեցին մեքենային տակը ու վրան գիրեր տպեցին: Ետքն ալ ծալլեցին, կարեցին, կազմեցին, եղաւ գիրք:

Ահա այդ գիրքն է հիմա բու առջեւը, որուն վրայ կը կարդայ դուն բախտաւոր վուշին պատմութիւնը:

Իսկ վուշի սերմե՞ն ինչ կը պատրաստեն:

72. ՃՆՃՂՈՒԿՆԵՐԸ

Կատ ու կէս կորեկ ունիմ ցանելու համար,
ճնճղուկներ թռան եկան ուտելու համար,
ծռնցայ քար մը առի զարնելու համար:
Կտրիճներ դանակ բերին մորթելու համար,
աղջիկներ թեւ բաշեցին փետրելու համար,
պառաւներ պղինձ ղրին եփելու համար:

Դուռ-ղրկից շուրջ բազմեցան ուտելու համար,
տէրտէրներ խաչով եկան օրհնելու համար,
աշուղներ սազով եկան գովելու համար:

Ա՜յ ճնճղուկիկ,
կարմիր տոտիկ,
ճերմակ փորիկ.
ուտեն կուտիկ,
խմեն ջրիկ,
առւի եզրիկ,
պզտիկ-մզտիկ,

փախչին երթան ման գալու համար:

Ինչի՞ վրջն է այս կտոր կատակը:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

(12)

Ոտքեր չունի կը քալէ,
բերան չունի կը կլլէ,
ան ի՞նչ է ան,
օրան-օրան
դադար չունի գառնալէ:

73. ԿԷՍ ԽՆՁՈՐ

1.

Քանի մը աղջիկ ու տղայ խմբուեր էին դասարանը վառարանին մօտիկ: Ցուրտ առտու մըն էր: Ուրախ-ուրախ կը խօսէին ու կը խնդային իրարու հետ:

Անոնցմէ քիչ մը հեռուն, բոլորովին առանձին, կեցեր էր նորեկ աշակերտուհի մը, որուն վրայ հինները կարծես ո՛չ-մէկ ուշադրութիւն չէին դարձներ, երբեմն մէկը կամ միւսը թէեւ կը նայէր աղջկան կողմը, բայց ոչ մէկը հետը չէր խօսեր:

Նորեկը այս առաջին անգամն էր, որ տաքը կը դնէր դպրոց: Մայրը բերեր էր ու նոր էր հեռացեր: Աղջիկը հիմա շատ մինակ ու անյարմար կը զգար ինքզինքը այդ օտար սենեակին ու այդ օտար բազմութեան մէջ: Սիրտը ատատիկ իրենց տունը կ'ուզէր, կ'ուզէր ամէն բան թողնել ու վազել երթայ նորէն իր մօրը կռնէն:

Աչքերը սկսան լեցուիլ եւ արդէն մօտ էր արտասուելու, երբ յանկարծ դասարանին դուռը թափով մը բացուեցաւ ու ներս նետուեցաւ սեւաչուխ, կարմրաթշիկ աղջիկ մը:

Գնաց շիտակ դէպի վառարանը ու ձեռքերը տաքցնելով՝ սկսաւ խօսք ու կատակ հոն կեցած խումբին հետ:

2.

Մէյ մըն ալ յանկարծ աչքին ինկաւ նորեկ աղջիկը: Իսկոյն մօտեցաւ անոր:

— Բարե՛ւ, — ըսաւ անուշ ձայնով մը ու շատ սիրալիր:

— Բարե՛ւ. — պատասխանեց աղջիկը ու դէմքը աւելաւ պայծառացաւ:

— Ձո՞ւրս է, չէ՞. — ըսաւ սեւաչուին, պայուսակը հանեց ուսէն, դրաւ սեղանին, ձեռքերը քիչ մը շփեց ու անմիջապէս զրպանին խորքէն դժուարով դուրս բաշեց խոշոր խնձոր մը:

Հանեց, կիսեց, ու ժպտելով կէսերէն մէկը երկնցուց նորեկին. — Կը սիրես, չէ՞, խնձոր:

— Այո՛. — պատասխանեց նորեկը վերցնելով խնձորը:

— Իմ անունս Հուռիկ է. — ըսաւ խնձորին տէրը.— իսկ քուկի՞նդ:

— Իմ անունս Սեդա է:

— Ա՜ւ ի՞նչ աղուոր անուն ունիս: Նայէ, իմ քովս ա՜զատ տեղ մը կայ, կ՛ուզե՞ս մօտս նստիս:

— Սիրով:

Ու երկու աղջիկները միասին գացին նստեցան Հուռիկի նստարանին վրայ իրարու քովիկ, կը կրծէին իրենց խնձորը ու կը բչփչային իրարու հետ, մինչեւ որ հնչեց դասին զանգը:

3.

Ուսուցիչը ներս մտնելուն պէս աչքը պատուց դասարանին վրայ, կարծես մէկը կը փնտռէր: Տեսաւ նորեկը Հուռիկի կողքին, նայեցաւ անոնց զուարթ աչքերուն ու ժպտեցաւ:

— Ոչինչ, լաւ ընկեր ես ճարեր:

Եւ այդպէս ալ էր:

Հուռիկը, որ հիմա մեծցեր ու դարձեր է արդէն կին, դարձեր է տիկին Հռիփսիմէ, ինքն էր, որ պատմեց ինծի այս պատմութիւնը եւ աւելցուց՝ թէ ինչպէս կէս խնձորով ձեռք էր բերեր իր ամբողջ կեանքի լաւագոյն ու մտերիմ ընկերուհին:

Ձի՞ շտ է, կէս խնձոռո՞վ եր ձեռք բերեր իր ընկերուհին:

74. ԳԵՏԱԿԸ

— Ո՞ւր կը վազես
այդպէս արագ,
ա՛յ դուն կայտառ,
սիրո՛ւն գետակ,
կա՛նգ առ, խաղանք
այս ծառին տակ:

«Չէ՛, փոքրի՛կս,
երթամ պիտի,
տե՛ս ջաղացը
գիւղին մօտի,
պէտք է ուժ տամ,
որ պըտտի:

«Իսկ հովտին մէջ
անուշահոտ
ծաղրաւած են
ծաղիկ ու խոտ,
յոգնած-դադրած
տաւարն ու հօտ:

«Մարդն աղբիւրը
բարձրիկ սարէն
անոնց համար
կու տայ արդէն
իր զով ջուրը
կարկաջկլէն:

«Իսկ կամուրջի
տակն ալ, որ գայ՝
կայ լացքը
պառաւ կնկայ,
պէտք է լրւամ
քանի լոյս կայ:

«Դէ՞, կը տեսնե՛ս:
Մնա՞ս բարով,
ճամբաս ցանած
հազար գործով,
դադար չունիմ,
ես մինչեւ ծով:»

Ուրիշ ի՛նչ կրնաս յիշել գեղի հազար գործերէն:

75. ՄՈՇ ՀԱՒԱՔԵԼՈՒ

I.

Եղբայրներս իրենց ընկերներուն հետ խօսք էին կապեր, որ երթան մոշ հաւաքելու: Այնքան լրի, որ համաձայնեցան ու ինծի ալ հետերնին առին:

Յուլիսի կէսն էր: Մորին արդէն վերջացեր էր. մոշն ալ աւելի բարձր տեղերը կը գտնուէր միայն:

Արեւը հազիւ դուրս էր եկեր դիմացի լերան ետեւէն, երբ մենք ամառանոցները թողինք: Շարունակ բարձրանայինք պիտի: Շուտով հասանք վկրի արտերը:

Հոն հունձը դեռ նոր կ'ընէին: Գիւղացիք մանգաղնե-
րը ձեռքերնին՝ կը ծռէին, կը հնձէին, գրկերնուն մէջ կը
ժողուէին, ապա խուրձերը կը կապէին ու ցից կը կեցնէին
արտին մէջը:

— Բարի յաջողում — ողջունեցինք մենք:

= Աստծու բարին. — պատասխանեցին հնձուորնե-
րը միաբերան:

Անոնցմէ մէկը բաժնուեցաւ ընկերներէն ու ըստ սո-
վորութեան ահագին խուրձ մը բարձր պահած քերաւ մե-
զի՝ իբրեւ նուէր:

Եղբայրս մանր արծաթ մը տուաւ ու առաջ անցանք:

Շաւիղը աւելի թեք կը դառնար ու հետզհետէ կը
կորսուէր թփերուն մէջ:

Մէյ մըն ալ ետ նայեցայ:

Վարը կ'երեւային գիւղերը իրենց հողէ տափակ կը-
տուրներով, տեղ-տեղ միայն կարմրութիւն կուտային կըղ-
մինտրով ծածկուած տանիքներ: Սայլի ճամբան ոլոր-մոլոր
կը ծգուէր գիւղերուն մէջէն: Դաշտին ու արտերուն մէջ
շարք-շարք բազմեր էին խոտի դէզերն ու ցորենի բարդերը,
մէջէ մէջ գորգերու նման, սեւ-սեւ փռուած էին նոր վարած
ցելերը: Հեռո՜ւն, դիմացի սարի անտառներուն մէջէն շիփ-
շիտակ ծուխ մը կը բարձրանար վեր. ածխարարները ա-
ծուխ կը պատրաստէին:

2.

Շաւիղը կորնցուցինք: Կը մագլցէինք՝ թփերէն բռո-
նելով ու իրարու ձեռք տալով. կը բաշքշէինք իրար ժայռէ
ժայռ. վերջապէս տեղ հասանք:

Տէ՛ր Աստուած, ինչքա՜ն մոշ կար: Թփերը ամբող-
ջովին կարմրեր էին: Իակոյն ցրուեցանք, մէկ կողմէ ագա-

հուլթամբ սկսանք ուտել հիւթալի, բոլորովին սեւ թուխի նմանող պտուղները, միւս կողմէն ալ կը հաւաքէինք մեր գամբիւղներուն մէջ:

Կ'երգէինք, կը սուլէինք, ծիծաղ ու կատակ, իրար կը հրէինք փշոտ թփերուն վրայ:

Չը նկատեցինք ալ՝ թէ ինչպէս լեցան մեր գամբիւղները բերնէ բերան: Ծածկեցինք թարմ տերեւներով ու համբայ ինկանք:

Որոշեցինք իջնել լերան միւս լանջովը: որ գետակ մը կը վազէր. լոգնալ կ'ուզէինք պաղ ջրին մէջ:

Անցանք միւս լանջը: Հոն աւելի անտառոտ էր: Հնոտուքն կը լսուէր կրկնուող ու կանոնաւոր զրնգոյն մը:

— Տղա՛ք, խոտ կը հարեն. — կանչեց մեր առաջնորդը:

Եւ հիշդ որ բիչ մը ետքը ծառերուն տակէն դուրս եկանք ընդարձակ բացուտ մը: Խոտ հարողները կուծքերնին բաց, գունաւոր թաշկինակներով գլուխնին կապած, իրարմէ հաւասար հեռաւորութեան վրայ քայլ-քայլ առաջ կ'երթային՝ երկար գերանդիները առաջ շարժելով: Անոնց ամէն մէկ շարժումին բարձր ու հիւթեղ խոտը կիսաշրջան կը փոուէր գետին՝ թարմ՝ ու անուշ հոտ մը տարածելով:

3.

Նորէն մտանք ծառերուն տակը: Ծառերը աւելի ու աւելի խիտ ու վիթխարի կը դառնային: Անտառին զովութիւնը այնչափ ախորժելի էր:

Յանկարծ երեսնուս զարկաւ ջրին խոնաւութիւնը. ջրվէժի մը շառաչը խառնուեցաւ տերեւներու սոսափիւնին եւ թռչուններու երգին:

— Գետա՞կը, գետա՞կը, տղա՛ք. հապա տեսնենք՝ ո՞վ

աւելի շուտ կը հասնի:

Բոլորս ալ սկսանք վար վազել: Էջքը դժուար էր· ուրբա կը սահէր. շուտ շուտ ամուր կը բռնէի թփերէն ու ծառերու բուներէն, որ չըլլայ թէ յանկարծ զամբիւղս թափեմ:

Քարքարոտ ծորի խորքին կայտառ կը ցատկրտէր լեռնային վտակը:

Զամբիւղս, արեւին տաքէն պահեցի թուփի մը տակ, ու բարէ-բար թռչկոտելով հասայ ընկերներուս: Շրջակայ քարերը շուտով ծածկուեցան մեր գոյնզգոյն հագուստներու· վը, շապիկ, վարտիք, գուլպայ, գլխարկ, փողկապ ամէն կողմ: Ու գրեթէ միաժամանակ բոլորս ալ թափուեցանք ջուրը:

Պաղէն ճչացի: Ու ալ ի՞նչ պոռալ-կանչել. ինքզինքնիս ջու· րը կը կոխէինք, իրարու վրայ ջուր կը սրսկէինք, կը սուզ· ուէինք ջրին տակը, կը պտկէինք մէջքի վրայ. դուրս կը վազէինք ափը ու նորէն կը նետուէինք վտակը, կ'անցնէ· ինք ջրվէժին տակը ու կը թաղուէինք փրփուրին մէջ:

Մեծերը նկատեցին որ ես ցայտերէն շատ կը վախ· նայի, բոլորն ալ յարձակեցան վրաս ու ջուր կ'ընէին աչ· քերուս, բիթ ու բերնիս: Շունչս կտրուած՝ դուրս նետուե· ցայ ջրին մէջէն, վազեցի հեռուն, նստեցայ չոր քարի մը գլուխը ու տաքնալ սկսայ արեւին տակ: Ետքը կամաց մը մօտեցայ, հագուստներս արագ ժողվեցի ու փախայ լոզ· գողներուն բովէն:

Անպէ՞ս թեթեւ կը զգայի ինքզինքս՝ լոգնալէս ետ· քը, ո՛չ-մէկ յոգնածութիւն: Անհոժարակ բացուեր էր: Կը շտապեցնէի միւսները, որ դուրս գան շուտով՝ նստինք հացի:

Ուտելիքները շարեցինք կանաչ խոտերուն ու լայն· լայն տերեւներուն վրայ, նստեցանք ծառերուն խիտ սա· ղարթին տակը ու անուշ ճաշ ըրինք:

Ծարաւնայինք թէ չէ՝ կը վազէինք վար դէպի վտա· կը, ուր ահագին քարի մը տակէն պաղուկ աղբիւր մը կը բխէր. կը ծռէինք, բերաննիս դէմ կու տայինք վճիտ ակին ու կը ծծէինք:

Հացէն եաքը, երբ ամէնքը ցրուեցան հոս ու հոն, ա-ռի զամբիւղս, տարի հաստարմատ թխկիի մը տակ ու ինքս ալ կողքը երկընցայ կիսաչոր խոտին վրայ:

Անտառը լեցուն էր մեղմ ձայներով. երբեմն հովիկը կամաց մը կը սրսրացնէր ճիւղերը: Եւ իսկոյն քնացայ. առտուն շատ կանուխ էի արթնցեր:

— Հէ՛յ, է՛յ, ժամանա՛կ է, տո՛ւն. — կը կանչէր ուժեղ ձայն մը:

Անմիջապէս վեր թռայ...:

Արեւը իջեր էր արդէն, երբ վերէն կը մօտենայինք մեր գիւղին:

Խրճիթներուն բակերէն կը բարձրանար ծուխի սիւ-նը. հովը կալերէն դարմանի փոշին կը ցանէր հեռուն. նա-խիրը կը մտնէր գիւղը:

Գիւղը աղմուկ էր. հորթերուն բառաչը, շներուն հա-ջոցը: Ծիծեռնակները ամբողջ երամով կը սլանային օդին մէջ. պտոյտներ կ'ընէին ու սուր կը ծղրդային:

Իսկ գիւղի աղբիւրին գլուխը հաւաքուեր էին հարս-ներն ու աղջիկները, սափորներն ու կուժերը ուսերնուն:

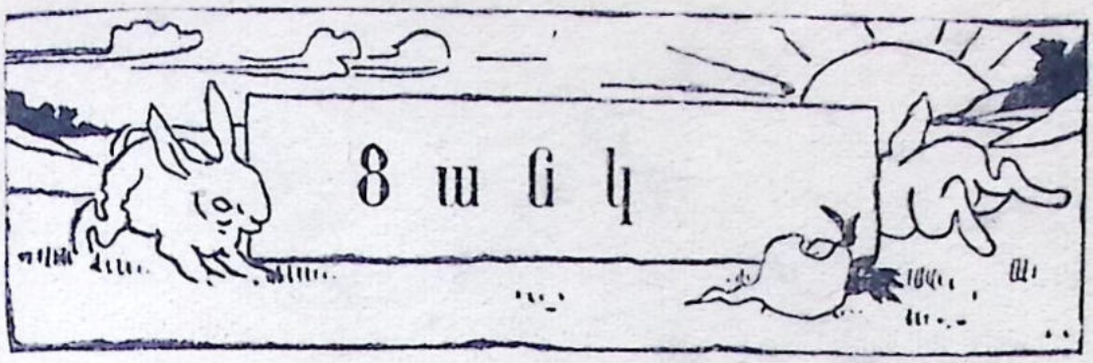
Մեր ամարանոցի սանդուխներուն վրայ մայրիկս կը սպասէր մեզի: Տեսնելուս պէս վազեցի վրան ու զամբիւղս դրի առջեւը:

— Նայէ՛, մայրի՛կ, ինչքա՜ն մոշ եմ բերեր քեզի համար:

ՊԶՏԻԿ ԲԱՌԱՐԱՆ

Քանի մը ժողովրդական բառերու եւ ասոյթներու, որոնք դեռ նոր մտնելու վրայ են մեր գրական լեզուին մէջ եւ որոնք գործածուած են մեր նախորդ յօդուածներուն մէջ։

Բաց ու խուփ բնել = *Բանալ գոցել* (աչքը բերանը)։
Գուշ = *Աղբիւրին առջեւը չինուած փոքրիկ աւազան հոսող ու քաղէ, կամ փորուած դեռանէ մը։*
Գլուխ-կոնճի տալ = *Գլուխը դնել գետին եւ պտտիլ։*
Զրնգոց = *Մետաղի մը հանած դրընգ ձայնը. հոսկէ՝ զրնգալ, զրնգան։*
Թակել = *Մեծել.* թակ = *դուռը զարնելու երկաթը։* (չախչախ)։
Թափուռ = *Մածուկ. նոյն արմատէն՝ թաքուստ, թաքչիլ։*
Խուճիկ-մուճիկ = *Նապաստով կամ քծնանքով կատաւիլ։*
Ծամօճ = *Ծամելու ձեւը.*
Ծառս ըլլալ = *Եաեւի ոտքերուն վրայ կենալ, ծառանալ։*
Ծեղ ու ծղոտ = *ատեղուս, ձուլուններուս չորցած կտորները։*
Կիտուտ = *կէտուտկէս, կիսովին։*
Կոտնալ = *Մեկի ինքն իր վրայ։*
Ճոճ = *Գլխարկ կամ դող։*
Մաճ գալ = *Պատահիլ։* Մաճ տալ = *Մտնել, առանցքին վրայ դարձնել։*
Նարմանիազուկ = *նազ, նազիկ բառէն. քնքուշիկ։*
Շալակտար = *Վարպետին օգնականը՝ աշկերտը։*
Շուռ գալ = *Դառնալ.* Շուռ տալ = *Դարձնել. հոսկէ՝* Շուռ ու մուռ տալ = *ասդին-անդին դարձնել։*
Տաղել = *տաք երկաթով մարմինը այրել, խարել։*
Տափ = *Գետին. հոսկէ՝* Տափել = *Գետինը ծեծել* (պոչով), *հոսկէ՝* Տափան. *նոյն արմատէն՝ տափակ, տափարակ։*
Տաճուտեր = *Գիւղին կառավարիչը, գիւղապետ, ըէս։*
Տկլոր = *Մերկ։*
Ցրցամ տալ = *Վրան չուռը սրսկել որ փափկի։*
Փուլ գալ = *Փլլիլ։* Փուլ տալ = *Փլցնել։*

Տ ա ճ կ

1 Հրաժեշտ 3
2 Ծիծեռնակներու չուն . 4
3 Դպրոցի ճամբան . . 5
4 Դասի առնն . . . 5
5 Անճարակին արտասուքը 7
6 Փոքրիկ խոհուեմներ 7
7 Աչուկը 10
8 Ագռաւն ու իր ոյդը . 11
9 Սուտասան . . . 13
10 Գիշեր : . . . 14
11 Ձուկը փախաւ . . 15
12 Ամպի երեխաները : 15
13 Վէճ . . . 16
14 Աչնան վերջը . . 17
15 Եկեղեցին կրնայ . 17
16 Մարդ չկայ . . . 18
17 Շահակատարը . . 19
18 Պօղոս-Պետրոս . . 21
19 Համլիկի ազօխքը . 24
20 Կացին ազգաց . . 25
21 Ագռաւը բաժանարար 27
22 Դրամ 28
23 Քամին ու մարդը . 29
24 Շունն ու կատուն . 30
25 Նոր վարժուհին . 33
26 Ամպն ու ստը . 35
27 Քեռի Սիմոնի . . 36
28 Ազգատ կինը . . 40
29 Իշուկին գանգատը . 40
30 Բաց նամակ ամէնուն 43
31 Աճխարհին ու պարոնը 44
32 Ո՞ւր են. . . . 46
33 Ձմեռ 47
34 Որսի 48
35 Կաթիլ մը մեղը : 50
36 Մչտական ճամբորդ 56
37 Ամպերը . . . 59
38 Առիւծի երազը . 60
39 Մարտը 62
40 Կարծիս 62
41 Թէ ինչո՞ւ կը ծագկին 63
42 Մանուշակ . . . 64
43 Ձիուն արտունջը . 65
44 Արօր 66
45 Արագիլները . . 67
46 Արագիլ . . . 72
47 Հաւկի պարծենամբ 73
48 Աքլորն ու մարդիթար 74
49 Մժղուկը . . . 74
50 Գիւղացին ու արջը 78
51 Կարմրակատար . 81
52 Թռչունի մը . . 82
53 Անճառնի ճառախիկը . 83
54 Տգան ու արեւը . 85
55 Երկրի չուրջը . 86
56 Ուշացած ճամբորդ 86

57 Գամին պատմութիւնը 87
58 Ուրագ ու ոտց . 88
59 Մրջնոց . . . 89
60 Գող Փիաօն . . 91
61 Կապիկը . , . 91
62 Կոբեկի հատիկ . 95
63 Խրտուիլակը . . 95
64 Ոգնին ու օձը . 97
65 Ջանասէր հնձուորը 99
66 Սարդի Ոտայնը . 100
67 Թլթուրն ու խխունջը 101
68 Աղբիւրը . . 103
69 Երեք դեղձ . . 104
70 Կաղնիի վարձուորները 105
71 Բախտաւոր վուչը 106
72 Ճնճղուկները . 108
73 կէս խնձոր . . 109
74 Գետակը . . 111
75 Մուչ հաւաքելու . 112
Պատիկ բառարան . 117

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ

1 Գիրք ու տառեր
2 Բողկ
3 Երկինք ու աստղեր
4 Պատրոյգ
5 Գգալ
6 Սրտ
7 Աչքի
8 Ցորեն
9 Կրեայ
10 Մրջնոց
11 Կաղամբ
12 Գետ

